

Latvijas Universitātes
Sociālo zinātņu fakultātes
Politikas zinātnes nodaļa

Politikas zinātnes bakalaura studiju programmas
4. kursa studenta
Jāņa Kropa
Apl.nr. PolZ040880

BAKALaura DARBS

**MAZO VALSTU DALĪBA ALIANSĒS.
LATVIJAS UN GRIEĶIJAS DARBĪBA NATO IETVAROS**

Vadītājs: Toms Rostoks, docents,
LU SZF lektors

RĪGA 2008

GALVOJUMS

Ar šo es apliecinu, ka šis bakalaura darbs ir pildīts patstāvīgi, par izmantotajiem datiem un materiāliem ir dotas atsauces. Šis darbs tādā vai citādā formā nav nekad iesniegts nevienai citai pārbaudes komisijai.

Datums

Paraksts

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbs „Mazo valstu dalība aliansēs. Latvijas un Grieķijas darbība NATO ietvaros” apskata tās tēmas un jautājumus, kas ir ietekmējuši Latvijas un Grieķijas motivāciju pievienoties NATO.

Darba galvenais uzdevums ir rast kopsakarības apgalvojumam, ka Grieķijas un Latvijas motivācija iestāties NATO bija iespēja rast balansu apdraudējumam, kas katrai no valstīm izriet kaimiņvalstu attiecībās. Darbam ir izvirzīta hipotēze, ka „Latvijas un Grieķijas pievienošanās NATO ir uzskatāma par valstu centieniem balansēt draudus ar militāra rakstura aliansi, lai rastu risinājumu iespējamam apdraudējumam no kaimiņvalstu puses.”

Darbs teorētiski aplūko alianšu veidošanās teoriju un iespējas kā valstis varētu iekļauties aliansēs. Tāpat tiek apskatīti galvenie alianšu veidošanās faktori. Empīriski darbs salīdzina šos ietekmes faktoros un to nozīmi valstu rīcībā, izvērtējot politisko situāciju katrā no valstīm.

Sekojoši izdalīti tādi atslēgvārdi, kā:

- Balansēšana
- Piesliešanās
- Drošība
- Draudi
- NATO
- Latvija
- Grieķija

ANNOTATION

Research „Small States in Alliances. Comparing Latvia and Greece in NATO” is dealing with issues and themes related to the motivation of Greece and Latvia to join NATO.

Main framework of the research is to merge believes that motivation of both countries to join NATO has been based on awareness in neighboring relations. Thus this awareness has been solved balancing threat as a members of North-Atlantic Treaty Organization. Research is based on hypothesis that “In order to balance neighborhood threat, Latvia and Greece has joined NATO.”

Theoretically research is based on alliance theory that includes issues about ways how states are joining alliances. Besides the possibilities for states to create alliances, theory includes main factors of alliance formation. Empirically research is based on evaluation of political situation in each of the countries. In order to understand connection between theory and practice, research optimizes these factors and creates overview on the issue. Following such keywords have been stressed:

- Balancing
- Bandwagoning
- Security
- Threat
- NATO
- Latvia
- Greece

SATURS

APZIMĒJUMU SARAĶSTS	6
1. IEVADS	7
2. ALIANSES VEIDOŠANOS IETEKMĒJOŠIE FAKTORI UN PRIEKŠNOTEIKUMI	10
2.1. ALIANSE KĀ ATBILDE UZ DRAUDIEM	13
2.2. IDEOLOĢIJAS NOZĪME ALIANŠU VEIDOŠANĀS PROCESĀ	22
2.3. ĀRĒJĀ PALĪDZĪBA KĀ PRIEKŠNOTEIKUMS ALIANŠU IZVEIDEI	25
2.4. STARPTAUTISKO PARTNERU SPĒJA IETEKMĒT POLITISKOS PROCESUS KĀDĀ NO VALSTĪM UN TĀS IETEKME UZ ALIANŠU VEIDOŠANOS	26
2.5. SECINĀJUMI PAR ALIANSES VEIDOŠANĀS IETEKMĒJOŠAJIEM FAKTORIEM UN TĀS PRIEKŠNOTEIKUMIEM	28
3. GRIEĶIJAS UN LATVIJAS SALĪDZINĀJUMS MOTIVĀCIJAI PIEVIENOTIES NATO	32
3.1. GRIEĶIJAS DALĪBA NATO	32
3.2. LATVIJAS MOTIVĀCIJA DALĪBAI NATO	54
4. SECINĀJUMI UN DARBA ANALĪZE	68
5. NOBEIGUMS	74
6. LITERATŪRAS SARAĶSTS	76
7. PIELIKUMI	81

APZIMĒJUMU SARAKSTS

ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija;

ASV – Amerikas Savienotās Valstis;

BJVP – Baltijas jūras valstu padome;

EDSO – Eiropas Drošības un Sadarbības organizācija;

ES – Eiropas Savienība;

FMF – ASV programma finansiāla atbalsta sniegšanai (Foreign Military Financing);

FYROM – Bijusī Dienvidslāvijas Republika Maķedonija (Former Yugoslav Republic of Macedonia);

JD – Jaunās Demokrātijas partija, kas Grieķijā pārstāv liberāļus (grieķu valodā Νέα Δημοκρατία);

JUSMAPG - Apvienotā Savienoto Valstu militārā padomdevēja un plānošanas grupa (Joint United States Military Advisory and Planning Group);

KKE – Grieķijas Komunistiskā partija (Κομμουνιστικό Κόμμα της Ελλάδας)

MAP – kritēriji, kas jāizpilda potenciālajām NATO dalībvalstīm (Membership Action Plan);

Maršala Plāns – oficiāli t.s. Eiropas atjaunošanas programma pēc 2. Pasaules kara (European Recovery Program), kas tika piemērota valstu atjaunošanai Eiropā, lai stiprinātu ASV un Eiropas attiecības komunisma ierobežošanai;

NAFTA – Ziemeļamerikas brīvās tirdzniecības līgums (North American Free Trade Agreement)

NATO – Ziemeļatlantijas līguma organizācija (North Atlantic Treaty Organization);

Padomju savienības telpa – bijušās PSRS dalībvalstis, kas ieguva neatkarību pēc PSRS sabrukuma;

PASOK – Grieķijas sociālistu savienība (grieķu valodā Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα);

PSRS – Padomju Sociālistisko Republiku Savienība;

RES – Rietumeiropas Savienība;

SDI - Stratēģiskā Aizsardzības iniciatīva, ASV 40. prezidenta Ronalda Reigana iniciatīva ASV drošības garantēšanai, kas paredzēja izvietot pārtvērēj raketes Eiropā, iespējama PSRS uzbrukuma gadījumā (Strategic Defense Initiative);

Transatlantiskās attiecības – attiecības starp Eiropu un Ziemeļameriku NATO ietvaros;

Tuvie Austrumi – politisks un vēsturisks reģions starp Āfriku un Eirāziju Vidusjūras austrumu krastā. Ietver galvenokārt arābu un islāmistu apdzīvotās teritorijas un valstis;

Varšavas pakts – valstis, kas nebija PSRS dalībvalstis, taču tika ietekmētas no Maskavas un šajās valstīs pastāvēja sociālistiski režīmi (t.s. PSRS satelītvalstis).

1. IEVADS

Sava bakalaura darba "Mazo valstu dalība aliansēs. Latvijas un Grieķijas darbība NATO ietvaros" izstrādē vēlos aplūkot jautājumus, kuri ir saistīti ar alianšu veidošanos, pastāvēšanu un to valstu mijiedarbību savā starpā. Interese veidot šo darbu ir saistīta ar to, ka abas valstis pieder pie mazo valstu klasifikācijas un 2. Pasaules kara laikā ir pārdzīvojušas vairākas okupācijas. Grieķiju okupēja fašistiskā Itālija, nacistiskā Vācija, kā arī Bulgārija, savukārt Latviju – PSRS, nacistiskā Vācija un atkal PSRS.

Okupācijas, kā arī daudz agrīnāka vēsture, kad gan Latvijas, gan Grieķijas teritorijā vairākkārt dominēja citas tautas neapšaubāmi ir novedušas kā grieķus, tā latviešus pie pastiprinātām alkām nodrošināt savas valsts mieru, meklējot spēcīgus sabiedrotus. Sakarā ar to, ka savā darbā pētu abu valstu iestāšanos NATO, tad sabiedrotie, šajā gadījumā, ir NATO valstu bloks un darbības laiks par kuru veicu savu pētījumu ir no 1952.gada līdz 2004.gadam.

Valstu bažas un vēsturiskā pieredze spilgti parādās 2008.gada NATO samita laikā Bukarestē, kur Grieķija, vadoties tieši no savas vēsturiskās pieredzes un bažām kaimiņattiecībās, ir pielietojusi pirmo veto balsojumu NATO paplašināšanās vēsturē, un Bijusī Dienvidslāvijas Republika Maķedonija (tālāk tekstā FYROM) nav saņēmusi uzaicinājumu pievienoties aliansei (FYROM tika bloķēta t.s. „labo kaimiņattiecību” trūkuma dēļ, jo starp Grieķiju un FYROM valda ne tikai asa kritika vienam pret otru, bet arī neatbilstoša kultūras interpretācija, kur FYROM izmanto Grieķijas vēsturiskos notikumus un simbolus savā valsts atribūtikā, piemēram, karogs, kas ir Maķedonijas Aleksandra tēva Filipa karogs, Skopjes starptautiskā lidosta tiek saukta par Aleksandra Lielā lidostu, lai gan Aleksandra dzimtā pilsēta Pilla un kapavieta atrodas Grieķijas apgabalā Maķedonijā). Tāpat jāmin, ka vēl līdz šodienai nav īsti atrunāta iespējamība atrisināt konfliktus, kas varētu rasties NATO iekšienē (Grieķijas-Turcijas konflikts), jo šis ir vienīgais konflikts NATO, kas vēl joprojām saglabā savu nedraudzīgo raksturu, ietekmējot Grieķijas-Turcijas kaimiņattiecības.

Savukārt, kas attiecas uz Latviju un Baltijas valstīm, tad šīs valstis ir jaunās NATO dalībvalstis un valstu iestāšanās NATO ir pētniecības aktualitāte, ja aplūkojam tās no stratēģiju un pārrunu prasmēm starp valstīm, kur Baltijas valstu atbalstam ir pielikts ne mazums pūļu. Tāpat būs ļoti interesanti nākotnē vērot, kā, attīstoties un vairāk iekļaujoties NATO, Baltijas valstīm veidosies attiecības un politika ar citām bloka valstīm. Pieminot, kādas jau vēsturiski bijušas attiecības starp NATO dalībvalstīm, būs ļoti interesanti palūkoties uz Baltijas valstu attiecībām ar citām lielvarām pēc pārdesmit gadiem, kad NATO pavadītais laiks būs krietni garāks.

Nenoliedzami, gribu apskatīt arī Latvijas aktivitātes, kas ir ļāvušas ne tikai iestāties NATO, bet arī būt pirmajai valstij, kas, būdama bijusī PSRS dalībvalsts, bija arī NATO galotņu tikšanās organizētāj valsts 2006.gadā.

Darba gaitā veltīšu savu uzmanību teorētiskajiem pieņēmumiem, kas, operacionalizēti praktiskās daļas ietvaros, sniegs atbildi uz jautājumu, vai Grieķijas un Latvijas pievienošanās NATO ir bijusi motivēta balansēšanas vai piesliešanās rezultātā. Protams, aliansē pavadītais laiks abām valstīm ir dažāds, taču, meklējot motivāciju, svarīga ir iestāšanās sarunu laika politiskā situācija un lielvalstu stratēģijas, kas ir ļāvušas Latvijai un Grieķijai izšķirties, kuram starptautiskās sistēmas aktierim pievienoties. Šī iemesla dēļ šajā darbā izvirzītās hipotēzes pierādīšanai esmu apkopojis teorētiskos apgalvojumus, uz kuriem tiks meklētas atbildes. Apkopojot šo atbilžu korelāciju, matemātiski varēšu iztirzāt šī darba rezultātus.

Neskatoties uz atšķirību starp abu valstu iestāšanās laiku, abu valstu ģeopolitiskā situācija visos laikos ir raisījusi pastiprinātu interesi. Latvijas teritorija ir interesanta galvenokārt Krievijai, kas ir veidojusi savu tuvo kaimiņu politiku, īpašu uzmanību pievēršot Baltijas valstīm. Grieķijas gadījums ir sarežģītāks jo, ja Latvijai konfliktsituācijās ar Krieviju būtu viennozīmīgi jāmeklē palīdzība NATO blokā, aktivizējot, piemēram, 5.pantu par kolektīvu aizsardzību, tad Grieķijas konflikti pārsvarā veidojas ar Turciju, kas arī ir NATO dalībvalsts jau no 1952.gada un Turcija ir otrā lielākā dzīvā armijas spēka uzturētāja aiz ASV (militārais personāls miera laikā sasniedz 1 milj. bruņotu vīru).¹ Grieķijas-Turcijas gadījumā abām valstīm ir teritoriālas pretenzijas, tāpēc militāra konflikta rezultātā nav īsti skaidrs, kura no šīm valstīm būtu agresors un kura aizstāvamais.

Papildus militārajai drošībai jāaplūko valstīs pastāvošās ekonomiskās ietekmes un sociālā situācija, tādi faktori kā etniskais sastāvs vai ārvalstu izcelsmes kapitāls, kas atrodas valstu ekonomikā. Šie faktori var būtiski ietekmēt procesu virzību arī politikā. Tāpat svarīga loma ir attiecībām ar kaimiņiem. Augstāk jau tika minēti potenciālie agresori no abu valstu kaimiņu puses, taču abām valstīm ir daudzpusējas kaimiņattiecības. Ja Latvijai attiecības ar Lietuvu un Igauniju ir veidojušās daudz maz draudzīgi un vienam otru atbalstoši, tad Grieķijai periodiski ir sarežģījumi attiecībās gan ar Turciju, gan ar Albāniju, gan ar Bulgāriju, gan ar FYROM, kam klāt vēl varam pievienot etnisko grieķu konfliktus Kiprā ar otru salas daļu apdzīvojošajiem turkiem.

Darba izstrādes gaitā mani interesē jautājums par alianšu izveidošanos, vēsturisko faktoru ietekmi uz tām, kā arī faktori, kuri ir svarīgi valstu dalībai šajās aliansēs.

¹ Turcijas armijas datus var detalizētāk apskatīt <http://www.nato.int/turkey/turkey2.htm>, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

Sava pētījuma praktiskajā daļā vēlos izanalizēt tās jomas un tos faktus, kas ir ietekmējušas Grieķijas un Latvijas virzību uz NATO, kā arī, kas ir tie ieguvumi, kurus abas valstis saņem, esot alianses sastāvā. Mana uzmanība tiks pievērsta vēstures izpratnei un ietekmei, lai varētu izskaidrot savus pieņēmumus par valstu motivāciju iestāties NATO.

Par sava darba hipotēzi esmu izvirzījis apgalvojumu, ka **„Latvijas un Grieķijas pievienošanās NATO ir uzskatāma par valstu centieniem balansēt draudus ar militāra rakstura aliansi, lai rastu risinājumu iespējamam apdraudējumam no kaimiņvalstu puses.”**

Lai sasniegtu sevis izvirzīto mērķi un pierādītu hipotēzi, izmantošu datus par Grieķijas un Latvijas politiku un vēsturi. Tādēļ darba faktoloģiskajā materiālā izmantošu jau esošus pētījumus, kurus ir veikuši pētnieki ar interesi abu reģionu notikumos, kā arī dažāda veida faktus, manīs izvirzīto pieņēmumu apstiprināšanai.

Savu darbu strukturēšu secīgi iztīrājot teorētisko materiālu, lai saprastu, kādos apstākļos valstis izveido aliansi un kā citas valstis tai pievienojas. Pabeidzot ieskatu teorijā, vispirms pievērsīšu uzmanību Grieķijai, aprakstot arī Grieķijas vēsturi laikmetā, kad veidojas NATO, jo šīs nianse ir svarīgas, lai radītu izpratni par aplūkojamo jautājumu. Pēc Grieķijas apskatīšu Latviju laika posmā pēc PSRS sabrukuma, kad sākas Latvijas ceļš uz NATO un kad vispār varam runāt atkal par neatkarīgu Latvijas politiku. Visus šos aspektus aprakstījis, apkopošu manus secinājumus kopsavilkumā, kurā būs attēlota šī darba kopaina un atbildes uz izvirzītajiem mērķiem.

2. ALIANSES VEIDOŠANOS IETEKMĒJOŠIE FAKTORI UN PRIEKŠNOTEIKUMI

Tā kā mana darba galvenais mērķis ir atrast motivāciju Grieķijas un Latvijas dalībai NATO, tad vispirms man ir nepieciešams teorētiski izklāstīt alianšu teoriju. Šī teorija ir nepieciešama, lai skaidri zinātu, kādi ir faktori valstu centieniem veidot alianses vai pievienoties jau pastāvošām apvienībām. Šajā sakarā, esmu izvirzījis piecus pamatjautājumus, kuri strukturē mana darba izstrādes teorētisko daļu:

- 1) Kas ir alianses?
- 2) Kā alianses veidojas?
- 3) Kāpēc alianses veidojas?
- 4) Kas ietekmē alianšu veidošanās procesu?
- 5) Kādas ir valstu izmaksas un ieguvumi, esot aliansē?

Politikas zinātnē pastāv daudzi mēģinājumi definēt, kas ir alianses. Daži autori uzskata, ka alianses nav nekas vairāk kā attiecības starptautiskajā sistēmā, savukārt citi viennozīmīgi saista alianses ar draudiem valstu drošībai.

Cenšoties formulēt, kas ir alianse un saprast kā tās veidojas, esmu saskāries ar vairākiem politikas zinātnes autoriem, kur katrs cenšas definēt un skaidrot šo jēdzienu. Savu darbu esmu rakstījis, atradoties studijās Grieķijā, kas arī ir ietekmējušas manu vēlmi iepazīt šo valsti no vēsturiskā un politiskā aspekta. Savu studiju laikā esmu iepazīties ar vairākām idejām, kas attiecas uz manis izvēlēto tematu. Alianses jēdziena sakarā, esmu saskāries ar tādu autoru izpratni, kā:

- 1) **Rodžers Dingmans** (Roger V. Dingman), kas alianses lieto kā jēdzienu, lai apzīmētu valstu dalību dažāda veida apvienībās, kuras piedāvā dažādus ieguvumus dalībvalstīm. Tajā pašā laikā, R.Dingmans arī atzīst, ka dalībvalstīm jāreķinās, ka dalībai aliansēs bez ieguvumiem ir arī pienākumi, kas valstīm varētu šķist apgrūtinoši;²
- 2) **Stīvens Volts** (Stephen M. Walt), kas par galveno alianšu pētniecības jautājumu izvirza – Uz kādiem pamatiem norisinās alianšu veidošanās? Jautājums sevī ietver meklējumus pēc atbildēm uz tādiem faktoriem kā:
 - kas ir tas, kas mudina lielvaras izvēlēties, kuras valstis aizstāvēt un kuras ne;

² Dingman, Roger V., Lauren, Gordon, P., ed., *Theories of, and Approaches to Alliance Politics*, in *Diplomacy: New Approaches in Theory, History and Policy*, Free Press, New York, 1979, pp. 245-250;

- kā mazas valstis izvēlas lielvaras, kurām lūgt aizsardzību;
- kas ir tas, kas liek valstīm lūkoties pēc papildus atbalsta ārpolitikā;³

Daudzi autori reducē alianšu veidošanos un pastāvēšanu uz starptautisko sistēmu un starptautiskajām attiecībām. Šis koncepts ir nozīmīgs, jo alianses nevarētu pastāvēt bez starptautiskā dialoga un sistēmas, kurā valstīm funkcionēt.

- 3) **Džordžs Modelskis** (George Modelski) alianses uztver nekā ne savādāk, kā vienu no daudz skaitlīgiem pamatnosacījumiem starptautiskās politikas un starptautisko attiecību pastāvēšanai;⁴
- 4) **Džulians Fridmans** (Julian R. Friedman) skaidro alianses kā galveno starptautiskās politikas virzītāju, kur alianšu loma visvairāk izpaužas starptautisko attiecību nodrošināšanai;⁵
- 5) **Hans Morgentaus** (Hans J. Morgenthau) aliansēs saskata stabilitātes garantu, kas ir nepieciešams, lai uzturētu kārtību starptautiskajā arēnā;⁶
- 6) **Ole Holsti** (Ole Holsti) alianses skata kā visaptverošu sastāvdaļu politiskajām attiecībām, neskatoties uz laiku un telpu.⁷

Es *Aliansi* definēju kā – formālu vai neformālu apvienību, kuras pamatā ir sadarbība starp suverēnām valstīm, īpaši izceļot sadarbību drošības jomā.

Balstoties uz šīm teorētiskajām definīcijām, ir skaidrs, ka starptautiskās attiecības un starptautisko politiku ietekmē spēki, kas liek valstīm tuvoties vai attālināties. Atskatoties vēsturē, var saskatīt likumsakarības, kad valstis piedzīvoja sakāvi, ja tās ignorēja alianšu izcelšanos un to nozīmību. Vēsturiski tas ir noticis gan ar Franciju Franču-Prūšu karā, gan ar Vāciju 1. Pasaules kara laikā, gan ar Japānu 2. Pasaules karā. Visbiežākais zaudējuma iemesls ir tas, ka karadarbību uzsākošā valsts ar savu rīcību panāk to, ka pārējās valstis apdraudējuma priekšā ir spējīgas apvienoties un izveidot aliansi (piemēram, Austroungārijas impērijas neitralitāte, krievu-angļu-franču Antante 1. Pasaules karā un ASV-PSRS-Lielbritānijas bloks

³ Walt, Stephen M., *Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1987, p. 3;

⁴ George Modelski, *The study of Alliances: A Review*, in *Journal of Conflict Resolution*, vol. 7, Princeton University Press, December 1963, p.773;

⁵ Julian R. Friedman, Christopher Bladen, Steven Rosen, Boston eds., *Alliance in International Politics* in Walt, Stephen M., *Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1987, p.4;

⁶ Morgenthau, Hans J., Wolfers, Arnold, ed., *Alliances in Theory and Practice, Alliance Policy in the Cold War*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1959, p.175;

⁷ Holsti, Ole, Hopmann, Terrence P., Sullivan, John D., *Unity and Disintegration in International Alliances*, Interscience, New York, 1973, p.2;

2. Pasaules karā).⁸ Augstākminētās sakāves balstās uz vienu kopsakarību – valstis nenovērtēja alianšu izcelšanās cēloņus. Sekojoši, valstu pieņemtā kara stratēģija izrādījās kļūdaina un valstis piedzīvoja sakāvi.

Viens no centrālajiem jautājumiem alianšu teorijā ir jautājums par to, kā valstis atbild uz draudu situācijām. Pastāv divu veidu situācijas:

- valstis vai nu cenšas “bēgt” no potenciālā ienaidnieka/agresora, veidojot aliances ar citām valstīm, kuras ir pietiekoši spēcīgas, lai piedāvātu drošības lietussargu, zem kura paslēpties;
- vai nu cenšas “nekaitināt” agresoru un ievērot neitralitāti vai arī draudzīgumu, kas var pāraugt sadarbībā.

Pietiekami būtisks jautājums alianšu pētniecībā ir jautājums, kas ir motivācija, lai valsts iekļautos alianšē. Vai iekšpolitiskā līdzība var kalpot par pietiekošu pamatu alianšu izveidei? S. Volts šo iespējamību skaidro ar piemēru no aukstā kara, kad ASV un PSRS cīnījās par sabiedrotajiem pasaulē. Laika posmā no 60-tajiem gadiem ASV politikai un stratēģijai vajadzētu būt ārkārtīgi saspringtām, ja atbalstam uzskatu, ka ASV militārās kapacitātes ļauj garantēt drošību. Sekojoši, ja ASV ciestu militāru sakāvi (piemēram Vjetnama), jāuzskata, ka ASV pozīcijas starptautiskajā arēnā tiktu iedragātas. Pieturoties pie šādas pieejas, ASV politikai būtu jāklūst ļoti uzmanīgai, jo katra kļūda tiktu pārvērsta sakāvē.⁹ Protams, tāda pati pieeja varēja tikt veltīta arī PSRS.

Mūsdienu situācija liecina, ka svarīgāka loma pār militārajām kapacitātēm ir stabilitātes garantam, jo, lai arī cik militāri varena valsts ir, nestabilitātes gadījumā tā nes sev līdzīgu būtiskus satricinājumus sabiedroto rindām (piemēram PSRS sabrukums un krīze Padomju Savienības telpā). Tāpēc arī notiek aktīvs darbs gan katras valsts neatkarīgajā politikā, gan aliances kopīgajā politikā, lai garantētu stabilitāti sistēmas ietvaros.

Ņemot talkā alianšu pētnieka S. Volta “Origins of Alliances” un Glēna Snaidera (Glenn H. Snyder) “Alliance Politics”, esmu izdalījis četrus veidus, kas nosaka priekšnoteikumus alianšu veidošanai:

- 1) Atbilde uz draudiem – valstīm sev jāpajautā, vai censties draudus balansēt ar citām valstīm, kas nonākušas tādā pašā apdraudējuma situācijā, vai arī censties apturēt draudus, ievērojot neitralitāti/sadarbību ar apdraudošo valsti;
- 2) Ideoloģija – valstīm raksturīgās kopējās kultūras vai vērtības, kas var kalpot par pamatu attiecību satuvīnāšanai;

⁸ Smoke, Richard, War: Controlling Escalation, Harvard University Press, 1977, pp. 127-128.;

Greiss, Imanuel, German Foreign Policy 1871-1914, Routledge, London, 1979, pp.66-68.;

⁹ Walt, Stephen M., Origins of Alliances, Cornell University Press, Ithaca and London, 1987, p.5;

- 3) Citu valstu ārējā palīdzība kādai no valstīm – uzticības, kas veidojas caur finansiālām vai padomnieciskām attiecībām;
- 4) Potenciālās sabiedrotās valsts ietekmēšana caur politiku, tādējādi cenšoties rast savu interešu klātbūtni.

Atsaucoties uz alianšu veidošanās priekšnoteikumiem, detalizētāk apskatīšu aliansi kā atbildi uz draudiem, kur alianses var būt veidotas ar mērķi balansēt draudus vai arī ar mērķi pieslieties spēcīgākajam sistēmas aktierim. Nekādā gadījumā negribētu darba gaitā atstāt novārtā ideoloģijas nozīmi, kas var izrādīties gan šķeļošas, gan vienojošas dabas. Uzsverot aliansi kā sadarbību starp suverēnām valstīm, aplūkošu pieņēmumu par citu valstu palīdzību un ietekmi uz valstu iekšpolitiku, kas var izrādīties svarīga alianses veidošanās procesā.

2.1. Alianse kā atbilde uz draudiem

Iedomājoties situāciju kādas valsts politikā, kad tās kaimiņvalsts vai kāda cita starptautiskās sistēmas valsts rada apdraudējumu (nеспecificējot militārs, ekonomisks vai kāda cita veida apdraudējums), ir interesanti mēģināt iztēloties kā valstij būtu jārikojas. Pastāv divas iespējas – vai nu radīt pretstatu, balansējot draudus, vai satuvināties ar draudiem piesliešanās ceļā, cerot izkļūt no apdraudējuma loka.

S. Volts balansēšanas vai uzvarētāj puses atbalstīšanas - piesliešanās (bandwagoning) iespēju uzskata par galveno noteikumu alianšu izveidē, jo saskaņā ar viņa pētījumiem, tieši ārējie draudi ir visizplatītākais alianšu veidošanās iemesls.¹⁰

Draudu balansēšanas iespējas

“Visdrošākais veids, kā saglabāt varas balansu, būtu nepieļaut, ka kāda valsts spētu kļūt pārāka pār citām, jo šāds nodoms nevarētu tikt panākts bez vardarbības un nelikumības. Ir vienkāršāk izveidot aliansi, lai stātos šādiem centieniem ceļā, nekā cīnīties ar daudz nopietnākām, kāda dominēšanas, sekām vēlāk.”

- Emerihs de Vatēls, Šveices diplomāts un filozofs¹¹

Saskaroties ar draudiem, valstis var censties līdzsvarot draudu vai pārspēka avotu un veidot aliansi pret potenciālo apdraudētāju. Starptautiskā prakse rāda, ka valstis vairāk cenšas

¹⁰ Walt, Stephen M., *Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1987, p.148;

¹¹ Turpat, 18.lpp;

piekopt draudu balansēšanu, jo balansēšana, lai arī ir bīstamāka, tomēr ir efektīvāka. Piesliešanās pieejas dominēšanas laikā, pastāv risks, ka draudu avots piesaistīs papildus sabiedrotos un draudi tikai pieaugs. Balanss rada fragmentētu opozīciju, kuras spēks slēpjas tās dažādībā un daudzveidībā.¹²

Draudu balansēšanas pamatā ir klasiskā spēku līdzsvara teorija, kas paredz, ka valstis veido alianses, lai rastu spējas ierobežot lielvaras.¹³ Ņemot vērā, ka alianses veidošanos visbiežāk ietekmē ārējie draudi, tad loģiski, ka valstis cenšas pēc iespējas ātrāk šos draudus iegrožot. Balansēšana ir drošākais veids kā to izdarīt, jo balansēšanas gadījumā, valstis saglabā savu patreizējo drošības stāvokli, cenšoties to uzlabot. Ja valstis nolemj pievienoties draudiem, respektīvi, atbalstīt apdraudošās valsts politiku, tas var novest pie tā, ka valstij nekas cits neatliek kā paļauties uz potenciālā agresora ietekmi un politiku, kur maza vieta var būt atvēlēta citiem partneriem. Savukārt pārējās valstis pa šo laiku centīsies rast balansu, kurā vēlāk integrēties varētu būt apgrūtināši. Šis pieņēmums paredz, ka valstis pievienojas aliansei, lai aizstāvētu savas intereses no citām valstīm vai aliansēm, kas var radīt apdraudējumu.

Valstīm var būt sekojošas intereses:

- 1) Stratēģiskās intereses – vara ir instruments, kas tiek pielietots mērķu sasniegšanai instrumentālā veidā, tas būtu: caur savu politiku un starptautisko “svaru” (prestīžu) valsts cenšas ietekmēt citas valstis rīkoties tā, lai sasniegtu savus mērķus;
- 2) Vispārīgās intereses – kopīgas visai sistēmai, piemēram, varas balanss, demokrātijas vispārīga izplatība utt.;
- 3) Specifiskas intereses – lokāla mēroga intereses, kuras var izpausties valstu attiecībās, taču jautājumu raksturs ir tendēts uz lokālu ietekmi vai iznākumu;
- 4) Vispārīgās stratēģiskās intereses – sistēmai raksturīgas t.s. valstīm dabīgi piemītošās intereses, kuras balstās uz pieņēmumu par anarhisku starptautisko sistēmu, kur katra valsts lūkojas pēc resursu pārdales;
- 5) Kopintereses – tādas intereses, kuras valstīm ir kopīgas;
- 6) Konfliktējošās intereses – tādas intereses, kas ir atšķirīgas un rada valstīm konflikta situācijas;
- 7) Individuāli raksturīgās intereses (*intrinsic no angļu val. – raksturīgs, būtisks*) – t.s. “nonpower currencies”, kas ir vairāk balstītas uz iekšpolitiskām attiecībām un ideoloģiskām sabiedrības iezīmēm;

¹² Turpat, 17.lpp;

¹³ Turpat, 18.lpp;

- 8) Vispārējās individuāli raksturīgās intereses – raksturīgas valstu iekšpolitiskajai sistēmai (piemēram, ideoloģijas izplatīšana pasaulē).¹⁴

Valstis parasti izvēlas balansēšanu divu iemeslu dēļ:

- 1) ja valsts nepaspēs ierobežot potenciālo hegemonu pirms tas paliek spēcīgāks, valsts drošība un pat eksistence var tikt pamatoti apdraudēta. Šādā situācijā labāk vadīties pēc pieņēmuma, ka ātra rīcība ir vērtīgāka par ilgām pārdomām. Biedrojoties ar potenciālo agresoru, pastāv augsts risks, jo valsts drošība atradīsies potenciālā agresora rokās. Drošāk ir būt kopā ar tiem, kas ir pret agresoru. Šīs stratēģijas drošība slēpjas faktā, ka opozīcijas aliansei nebūs izteikta līdera ar apdraudošām tieksmēm, līdz ar to nebūs pārliecinošas dominantes kādam no alianses locekļiem. Šajā gadījumā, lielas iespējas uz ietekmi ir visiem alianses biedriem.

Pie šī punkta gribētos minēt ASV prezidenta Ričarda Niksona (Richard Nixon) administrācijas valsts sekretāra Henrija Kisindžera (Henry Kissinger) pausto, ka, atskatoties uz ASV politiku 70-tajos gados, ASV vadījās pēc pieņēmuma, ka jābiedrojas ar mazāko ļaunumu no iespējamajiem, līdz ar to starp divām alternatīvām sabiedroto izvēlē ASV deva priekšroku vājākajai Ķīnai nekā spēcīgajai PSRS.¹⁵

- 2) pievienojoties vājākajai pusei, jauniem biedriem ir vieglāk panākt ietekmi un starptautisko svaru. Ja aliansē pastāv spēcīgs līderis, tad valstu ietekme samazinās. Kenets Volcs (Kenneth Waltz) šo parādību skaidro ar mazo valstu vēlmi pievienoties vājākajai aliansei, kas tiek apdraudēta, jo šādā aliansē valstis var tikt vairāk novērtētas un var justies drošāk, protams, šeit ir jābūt pilnīgi drošiem, ka alianses aizsardzības spējas ir pietiekošas un neapdraud pašu valstu eksistenci.¹⁶

Ir pieņemts uzskatīt, ka balansēšana var notikt tikai un vienīgi caur militāru ietekmi un armijas lielumu. Tuvie Austrumi un arābu pasaules piemērs rāda, ka alianses starp arābu valstīm vairāk balstās uz politisku balansēšanu. Protams, arābu valstis atvēl ļoti lielu nozīmi armijai, taču šī armija parasti tiek pielietota tikai un vienīgi reģionālu konfliktu gadījumā starp divām vai trim valstīm, nevis dominēšanai sistēmas ietvaros. Tas, ko arābi panāk, veidojot

¹⁴ Snyder, Glenn H., *Alliance Politics*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1997, p.130;

¹⁵ Kissinger, Henry A., *White House Years 1968-72*, Weidenfeld & Nicholson, London, 1979, p.178;

¹⁶ Waltz, Kenneth N., *Theory of International Politics*, McGraw-Hill Publishing Company, New York, 1979, pp.126-127;

dažādus valstu blokus, vairāk ir politisks veids kā piesaistīt sev “balsis” (votes).¹⁷ Līdz ar to, varam nodalīt militāru un politisku balansēšanas veidu:

- 1) Militāra balansēšana – balansēšana sastāv no militāriem mērķiem un militārām cīņām, kas paredz militāru iznākumu (piemēram, PSRS karaspēks, kas būtu gatavs okupēt Vācijas Federatīvo Republiku un izvērst savu Eiropas kampaņu aukstā kara ietvaros);
- 2) Politiska balansēšana – balstās uz politisko uzvedību un argumentu cīņu. Mērķis šeit nav militārs pārkums, bet gan otras valsts tēla, ideoloģijas vai leģitimitātes ietekmēšana citu acīs. Galvenā uzmanība vērsta citu valstu atbalsta piesaistīšanai (balsu vākšana).

Balansēšanai gan ir viens vienīgs mērķis – uzrunāt valstis, lai tās iesaistītos vienojošā blokā, kas vērstos pret citu(-ām) valstīm, kuras rada draudus.

Piedaloties aliansē, ir svarīgi zināt, kādas būs prasības, kuras noteiks cik lielā mērā valstis pilda savus pienākumus. Sekojoši varam izdalīt pienākumus pēc svarīguma un mēroga:

- 1) valstīm ir jāpielieto viss iespējamais alianses vajadzībām – teritorija, militārais potenciāls, savi iedzīvotāji un finansiālie līdzekļi. Parasti šādos gadījumos valstis izmanto savas diplomātiskās spējas, lai aizstāvētu savu sabiedroto intereses. Šādiem pienākumiem raksturīgs augsts draudu līmenis;
- 2) valstis, kuras piedalās vairāk simboliskās aliansēs, arī pilda savus pienākumus simboliski – dalībnieki īsti nevēlas darīt kaut ko, kas tiem būtu jādara, bet starptautiskā prestiža dēļ ir spiesti, līdz ar to iznākums arī ir simbolisks. Militārie vai diplomātiskie centieni saglabājas tikpat minimāli. Šādos gadījumos arī draudu līmenis nav īpaši augsts.¹⁸

Noteicošs alianses rādītājs ir alianses ilgums. Ja alianse pastāv tikai dažus gadus, tad arī tās mērķis nav bijis vitāli svarīgs un draudi nav bijuši augsti. Līdz ar to, kad alianses darbība beidzas, var uzskatīt, ka draudi ir tikuši novērsti. Ilga termiņa alianses parāda to, ka mērķis ir bijis ārkārtīgi svarīgs un draudi vēl joprojām pastāv vai arī ir transformējušies.¹⁹

S. Volta pētījumi parāda, ka alianses, kas ir balstītas uz augstu pienākumu līmeni un ir pastāvējušas ilgāk par trim gadiem, ir bijušas balansējošas alianses un ir bijušas vērstas pret apdraudošu lielveļu. Savukārt pieslēšanās aliansēs, 70% alianses ir bijušas ne ilgākas par gadu, turklāt pienākumu līmenis ir bijis zems. Vadoties no šiem datiem, varam secināt, ka valsts, kas izvēlētos pieslēšanās pieeju, izvēlas aliansi, kurā tai nebūtu daudz pienākumu (jo ir īss alianses darbības periods), turklāt ņemot vērā alianses veidu, šāds stāvoklis valstij ir

¹⁷ Walt, Stephen M., *Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1987, p.149;

¹⁸ Turpat, 152.lpp;

¹⁹ Turpat;

ārkārtīgi nestabils. Vēsturiski piesliešanās tipa alianses nav spēlējušas noteicošu lomu starptautiskajā politikā sava īsā mūža dēļ, līdz ar to balansēšanas alianses ir dominējošas.²⁰

Piesliešanās uzvarētājam pieeja (Bandwagoning behavior)

Pretnostatījums balansēšanai jeb spēku līdzsvaram ir pieeja, kas paredz piesliešanos uzvarētājam. Šāds scenārijs ir aktuāls, kamēr pastāv iespēja, ka valsts varētu būt ieinteresēta satuvināties ar apdraudētāju.²¹

Uzvarētāju atbalstīšanas pieejas koncepts lieliski darbojas, ja jāpiesaista aliansēm starptautiskās sistēmas vājākie dalībnieki – tie, kas atrodas sistēmas perifērijā. Tās valstis, kas atrodas sistēmas perifērijā ir vājas, līdz ar to piesliešanās spēcīgākajam ir izskaidrojama trejādi:

- 1) vājākas valstis ir jutīgākas draudu spiediena gadījumā;
- 2) vājām valstīm nav daudz iespēju, lai izvēlētos, var gadīties, ka atbalstīt potenciālo uzvarētāju ir vienīgais veids, kā mainīt savu stāvokli, jo sniegt draudiem prettriecienu nav valsts spēkos;
- 3) iespējams, ka nav arī nekādas izvēles iespējas starp sabiedrotajiem un pieslieties uzvarētājiem ir vienīgais loģiskais risinājums.²²

Ļoti svarīgs un ietekmējošs faktors šajā teorijā ir valstu panākumi starptautiskajā arēnā, kas var tikt saukti arī kā valsts prestižs. Vadoties pēc šāda pieņēmuma, draudu izraisītājs ar saviem panākumiem piesaista perifērijas valstis, līdz ar to iegūstot vairāk spēka (“Bandwagoning collects those on the sidelines”).²³

Par piemēru kalpo PSRS mēģinājums ar piesliešanas palīdzību atturēt Norvēģiju un Turciju no dalības NATO, draudot ar atrašanos NATO bufera zonā. Mēģinājums bija ietekmēt Norvēģijas un Turcijas politiku ar draudiem, ka abas valstis būtu pirmais PSRS trieciena objekts konfliktā ar NATO. Stratēģija varēja attaisnoties, jo starptautiskajā politikā jau pastāv šāds precedents ar Somiju, kas atturējās no dalības NATO tieši šāda paša iemesla dēļ. Jāatzīst gan, ka PSRS par nožēlu, Norvēģijas un Turcijas gadījums izrādījās pilnīgi pretējs – izteiktie draudi tikai pamudināja abas valstis intensificēt sarunas par dalību NATO, cerot uz kolektīvo aizsardzību, ja draudi tiktu īstenoti.²⁴

²⁰ Turpat;

²¹ Waltz, Kenneth N., *Theory of International Politics*, McGraw-Hill Publishing Company, New York, 1979, p. 133;

²² Walt, Stephen M., *Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1987, p.173;

²³ Turpat, 19.lpp;

²⁴ Turpat, 20.lpp;

PSRS taktika 60-tajos un 70-tajos gados piedzīvoja līdzīgu neveiksmi. Pastāvēja uzskats, ka demonstrējot savu militāro varenību PSRS piesaistīs vairāk piekritēju un spēku līdzsvars nosvērsies par labu PSRS, nevis t.s. Rietumiem. Paradoksāli, bet politiskā situācija 60-tajos un 70-tajos gados pavēra iespēju nevis PSRS, bet gan ASV vairojot savu ietekmi, kas atmaksājās 80-tajos, jo ASV tēls saglabājās kā ne tik apdraudošs.²⁵

Es uzskatu, ka šo parādību var skaidrot kā abu lielvaru kaimiņu politiku. PSRS teritorija tika ieskauda ar kaimiņvalstīm gandrīz vai visas rietumu, dienvidu un daļēji arī austrumu robežas garumā, kamēr ASV robežojās tikai ar divām valstīm (Kanādu un Meksiku). PSRS lielais kaimiņvalstu skaits un PSRS kā lielvaras ieinteresētība ietekmēt šo valstu politiku radīja saspringumu šajās kaimiņvalstīs. Sekojoši, kaimiņvalstu rīcību varēja ietekmēt vēlme attālināties no PSRS. ASV gadījumā esošās divas kaimiņvalstis neradīja tik lielu saspringumu, jo ASV ietekme vairāk skāra valstis, kas atradās aiz Klusā un Atlantiskā okeāna. ASV attiecībās ar Latīņameriku, ASV centās radīt iespaidu par sadarbības veicināšanu un mēģinājumu stabilizēt savstarpējās reģionālās attiecības (piemēram, NAFTA izveide, lai palīdzētu Latīņamerikas valstīm).

Ņemot vērā, ka darba hipotēze un mērķis apskata jautājumus, kas saistīti ar NATO, pastāv iespēja, ka pievienošanās NATO ir balstīta uz piesliešanās pieeju. NATO radās 1949.gadā kā atbilde uz PSRS politiku Eiropā, kuras trauksmes zvans, manuprāt, bija Čehoslovākijas izveidošanās 1948.gadā un 2. Pasaules kara uzvarētāj valstu saspringtās attiecības Berlīnē, kas negarantēja miermīlīgu līdzpastāvēšanu. ASV prezidentu Harija Trūmena (Harry Truman) un Dvaita Eizenhauera (Dwight Eisenhower) doktrīnas paredzēja PSRS un starptautiskā komunisma savaldīšanu jebkādiem līdzekļiem. Šāds solis radīja nepieciešamību pēc spēcīgas un starptautiski atzītas organizācijas vai apvienības, kurā varētu demonstrēt savu pārakumu, kas balstītos ne tikai uz militārajām spējām, bet arī uz ideoloģiskām vērtībām. Vadoties pēc šādas loģikas, NATO kļuva par drošības zīmi daudzām valstīm, kas asociēja sevi ar vēlmi būt t.s. Rietumu pasaules sastāvdaļai, kuras galvenais spēks kļuva ASV. Ja valsts situācija neļāva pašai noteikt savu likteni, tad pastāvēja divas izvēles:

- 1) vai nu meklēt atbalstu, kas paredzēja komunistisku ideoloģiju un politisku tuvību ar Maskavu;
- 2) vai nu apkarot komunismu, kas paredzēja meklēt citus sabiedrotos, kas būtu tikpat vai vēl spēcīgāki nekā PSRS.

Grieķijas gadījumā, ASV un NATO bija vienīgā iespēja, lai nepieļautu komunisma uzplaukumu, kas tika veiksmīgi apkarots 1946.-1949.gada pilsoņu karā. Tāpat vēlme

²⁵ Turpat, 23.lpp;

ekonomiski attīstīties un iet kopsolī ar Rietumu pasauli, kas bija balstīta uz liberālas demokrātijas pamatiem, Grieķijai prasīja sekot ASV ieteikumiem, jo ASV gan radīja risinājumu drošības sasprindzinājumam iekšpolitikā, gan palīdzēja attīstīt valsts ekonomiku (Maršala plāna ietvaros Grieķija saņēma finansiālu palīdzību 3 miljardu dolāru apmērā).²⁶ Kopsolis ar ASV garantēja Grieķijai valsts statusa atzīšanu Eiropas un Transatlantiskajās attiecībās.

Pēc PSRS sabrukuma, NATO valstu bloks saskārās ar jautājumu – Vai aliansei vēl pastāv mērķis? Eiropas drošības problēmas 90-tos gados ar Bosnijas karu, Dienvidslāvijas un Kosovas jautājumu pierādīja, ka NATO ir efektīva apvienība drošības jautājumu risināšanā.

Latvija kā atjaunota Republika pēc PSRS sabrukuma meklēja sabiedrotos un drošības garantijas pēc iespējas tālāk no PSRS un pagātnes pieredzes. Manuprāt, pasludinot citas ideoloģijas politiku un skaidri apzinoties, ka Latvijas valsts vēlas būt pēc iespējas tālāk no Krievijas radītā apdraudējuma, alternatīva pievienoties NATO šķiet vienīgā iespējamā. Es uzskatu, ka Latvijas vēlme pievienoties NATO bija vairāk motivēta ar vēlmi atrast drošību starp tiem, kas vērsās pret PSRS un tās ideoloģiju, ņemot vērā, ka Krievija daļēji pārņēmusi PSRS ideoloģiju un lolo mērķi par „varenas impērijas” atjaunošanu.

Turpinot jau augstāk minēto, ka valstis simpatizē citu valstu panākumiem, gribētu atskatīties uz dažādu ASV prezidentūru laiku, kuros vienmēr ir pastāvējis uzskats, ka valstis jūt pievilcību pret varu un spēku. Ronalds Reigans (Ronald Reagan) visspilgtāk ir atspoguļojis laika gaitā radušās atziņas, par kurām ASV prezidenti ir atklāti pauduši bažas - ASV nespēka gadījumā sabiedrotie var no ASV novērsties. R. Reigans intervijā “The New York Times” 1983.gadā saka: “Ja mēs nespējam aizstāvēt savas intereses Centrālamerikā, tad mēs nevaram cerēt uz panākumiem arī citur. Mūsu partneru uzticība tiks iedragāta un mūsu alianses sabirs pīšļos.”²⁷ Pēc šī izteikuma izriet, ka tas, uz ko labākajā gadījumā ASV varētu cerēt, ir, ka sabiedrotie ievēros vismaz neitralitāti ar pretējo aliansi, sliktākajā gadījumā, sabiedrotie var vienkārši nomainīt aliansi un nu jau būt pretinieki. Līdz ar to, pat 80-to gadu supervalsts ASV nebija pasargāta no zaudējumiem, kas varētu rasties piesliešanās pieejas rezultātā. Meklējot kopsakarības, varu secināt, ka balansēšanai un piesliešanās pieejai ir kopīga saistība ar valstu spējām. Balansēšana vairāk saistās ar biedrošanos ar vājajiem, piesliešanās pieeja - ar spēcīgajiem.

Protams, pastāv arī cita veida apvienošanās iemesli, piemēram, 1. un 2. Pasaules karš, kas apvienoja dažādu ideoloģiju valstis, liecināja, ka ārkārtīgi nopietnu draudu gadījumā

²⁶ Coulombis, Theodore, *The United States Relations with Greece and Turkey*, Praeger Publishers, New York, 1983, p.14;

²⁷ Reagan, R., „The New York Times”, April 28, 1983, p. A12, publicēts: Walt, Stephen M., *Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1987, 20.lpp;

valstis ir spējīgas apvienoties, neskatoties uz diametrāli pretējām ideoloģijām. Jau augstāk minētais ASV prezidents R. Reigans ANO asamblejā 80-to gadu beigās izteica tēzi, ka visas pasaules valstis apvienotos, ja pastāvētu draudi no kādas citas pasaules iebrukuma. Protams, šajā sakarā ne tik daudz uzmanība jāvelta runām par citplanētu civilizācijām, cik par pārliecību, kas izskan no ASV valdības puses, ka ir faktori, kas var likt valstīm rast kopīgas alianses iezīmes, neskatoties no kuras zemeslodes puses tās ir.

Secinājumi par balansēšanas un piesliešanās pieejām

Balansēšanas pieeja:

Balansēšanas pieejas ietvaros, valstis pirmām kārtām centīsies balansēt ārējos draudus apvienojoties ar citām valstīm, kuras jūt tāda paša veida apdraudējumu. Lielā vairumā gadījumu, apdraudējums visbiežāk izriet no spēcīgas valsts, kuras spēkos ir apdraudēt citas valstis. Apdraudētāj valsts „varenība” liek citām – mazākām valstīm apvienoties pret to, jo varenas valsts ietekme liek pamatu satraukties par valsts nedraudzīgajām interesēm. Visbiežāk šāda situācija veidojas saistībā ar ģeogrāfisko novietojumu, jo tiešās kaimiņattiecībās pastāv mazāka ticamība, ka mazās valstis apvienosies pret lielvalsti, kas izriet no bailēm par tūlītēju reakciju starpvalstu kaimiņattiecību ietvaros. Daudz ticamāk, ka valstis piekops balansēšanas veida apvienošanu, ja lielvalsti un mazo valsti šķirs trešā valsts. Šajā sakarā arī jāpiemin, ka ja kādai valstij pastāv lielākas iespējas izpausties nospiedošas politikas veidā, jo lielāka tendence mazajām valstīm apvienoties pret to. Tas skaidrojams ar to, ka jo agresīvāk valstis ir noskaņotas, jo vairāk citas valstis vēlas norobežoties un apvienoties pret to.

Pieminēšanas vērts novērojums alianšu teorijā skar kara laika alianses. Pārsvarā kara laika alianses izjūk, kad pretinieks ir sakauts, jo alianses mērķis ir izpildīts. Alianses spēja pastāvēt un pilnvērtīgi funkcionēt pēc pretinieka zaudējuma liecina par alianses spēju pārveidoties un pielāgoties.

Mazas valstis balansēs citas mazas valstis, jo tad, kad patiešām kāda liela valsts tās apdraudēs, mazās valstis vistīcāmāk sadarbosies ar draudu valsti. Šī argumenta pamatā atklājas tas, ko vēlāk apskatīšu pie palīdzības faktoriem no alianšu valstīm, respektīvi, mazo valstu ievainojamība lielvalstu priekšā padara mazās valstis īpaši jūtīgas, kas prasa papildus atbalstu no partneriem. Šajā sakarā ārējā palīdzība pastiprina iespējas, ka maza valsts spēs ilgāk pretoties spiedienam. Labs veids kā sniegt atbalstu mazām valstīm un tādējādi panākt mazo valstu labvēlību cīņā pret apdraudošo lielvalsti ir spēja uz klausīt mazo valstu vajadzības

un rast risinājumus kā palīdzēt šīs vajadzības apmierināt. Sekojoši, balansēšana var kalpot par iespēju, ka citas valstis palīdzēs un veidos aliansi.

Piesliešanās pieeja:

Piesliešanās pieejas gadījumā jāievēro, ka lai to atšķirtu no balansēšanas, par galveno pētniecības objektu jāuztver valsti, kura cenšas rast risinājumu savam apdraudējumam, turklāt šis risinājums ir atkarīgs no tās partneriem – valsts nav spējīga pati garantēt pilnīgu savu drošību. Ciktāl balansēšana ir vērsta pret apdraudošo valsti, piesliešanās ir vērsta pret draudu situāciju, kas paredz sadarbību ar apdraudošo valsti. Pēc šīs loģikas piesliešanās teorijas autori argumentē, ka valstis, saskaroties ar ārēju apdraudējumu, apvienosies ar visstiprāko valsti, jo tas ir veids kā valstis varētu censties garantēt savu drošības stāvokli.

Skatoties uz valstu spējām, tā valsts, kas iekļaujas klasifikācijā kā apdraudētāj valsts, savu politiku viennozīmīgi cenšas balstīt uz tādām vērtībām kā prestižs, ietekme un spēks. Pamats šādam secinājumam ir apgalvojums, ka jo lielāka ir valsts ietekme, jo vairāk alianses partneru tai varētu rasties. Šis arguments ir saistīts ar ģeogrāfisko novietojumu un kaimiņattiecībām, jo, ja tuvāk ir kāda varena valsts, pastāv lielāka iespēja, ka kaimiņvalstis nolems apvienoties ar to, lai neradītu nevajadzīgu sasprindzinājumu starpvalstu attiecībās.

Piesliešanās pieeja savos pamatos balstās arī uz tādu jēdzienu kā agresivitāte. Viens no valstu uzvedību modeļiem piesliešanās ietvaros paredz t.s. atturēšanas politiku, proti, jo agresīvāku politiku valsts veido, jo mazāk citas valstis vēlēšies pret to apvienoties. Ja šādā situācijā mazās valstis tomēr būtu apvienojušās pret apdraudētāj valsti, tad lielvalstij pastāv iespēja censties sašķelt alianses, kas vērstas pret to, jo nopietnu draudu priekšā mazās valstis var kļūt ievainojamas un pamest alianses.

Tāpat aplūkojot alianses, kas savā būtībā ir balstītas uz militāru raksturu un kara situācijām, lielvaras, kuras kara stāvoklī rada citām valstīm priekšstatu par savu uzvaru, palielina iespējamību, ka citas valstis tai pievienosies. Šāds solis skaidrojams ar mazo valstu motivāciju baudītu uzvaras laurus.

Latvijas un Grieķijas gadījumā, abas valstis ir izvēlējušās balansēt draudus NATO ietvaros. Šis apgalvojums apliecina to, ka NATO palīdz rast atrisinājumu draudiem balansēšanas formā, kas izriet no kaimiņvalstu puses.

2.2. Ideoloģijas nozīme alianšu veidošanās procesā

Hans Morgentaus ir centies iebilst balansēšanas un piesliešanās pieejai, definējot t.s. ideoloģisko solidaritāti. Viņš uzskata, ka valstis, kuras aizstāv ideoloģiskās solidaritātes principus, bieži vien aizstāv arī kopējas kultūras, politikas un uzskatu vērtības. Šādas valstis visticamāk veidos aliansi, jo līdzības tās tuvina dabiski – valstis jūt simpātijas savā starpā (piemēram, slāvu solidaritāte).²⁸ Par labu piemēru šeit kalpo gan PSRS, kas apvienoja ap sevi kā valstis Āfrikā, tā Āzijā un Latīņamerikā, balstoties uz pieņēmumu, ka PSRS ir valsts, kas aizstāv sociālisma vērtības, gan ASV un lielākā daļa Eiropas, kuras aizstāv demokrātijas vērtības, gan Tuvie Austrumi, kuros dominē islāma vērtības.

Sekojoši, varam secināt, ka ideoloģiski līdzīgas valstis varētu biedroties, jo:

- 1) ja vairākas valstis pieturas pie politikas, kuru tās uzskata par pareizu, tad arī apvienība starp šīm valstīm un solidaritāte ir pareiza, jo tā aizstāv politiku, kas ir svarīga ne tikai vienai valstij, bet arī vēl kādam;
- 2) līdzīgas vērtības padara neticamu faktu, ka valstis varētu vienu otru apdraudēt, jo valstīm nevajadzētu piedzīvot lielas nesaskaņas, piekopjot līdzīgas vērtības;
- 3) maza valsts ar vāju režīmu labprāt biedrosies ar tāda paša tipa režīmu, tādējādi mēģinot pierādīt pašmāju politikā, ka ir daļa no kaut kā liela un patiesa;
- 4) ideoloģija dominē pār ģeogrāfisko faktoru – marksisms-ļeņinisms dažādās kombinācijās izpaudās kā sociālisms daudzās pasaules valstīs, tāpat kā Austrālija vai Jaunzēlande, kuras vēsturiski ir bijušas britu kolonijas, 1. un 2. Pasaules karā aizstāvēja britu intereses, lai gan nacistiskā Vācija fiziski nevarēja apdraudēt šīs valstis ģeogrāfiskā attāluma dēļ.²⁹

Vadoties pēc režīma un ideoloģijas ir iespējams nodalīt divu veidu ideoloģijas – šķeļošās un vienojošās. Šķeļošo ideoloģiju gadījumā, ideoloģija var tikt uzskatīta par traucējošu apstākli, kas rada spriedzi un papildus sasprindzinājumu. Vienojošās ideoloģijas izceļas ar pretēju raksturu, jo vienojošo ideoloģiju gadījumā, ideoloģija ir nevis šķērsklis, bet gan sadarbību veicinošs apstāklis.

²⁸ Morgenthau, Hans J., Thompson, Kenneth W., *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Alfred A. Knopf, New York, 1960, pp.183-184;

²⁹ Walt, Stephen M., *Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1987, p.37;

Šķeļošās ideoloģijas

Augstāk minētais parāda, ka pastāv iespēja veidot efektīvas alianses ar ideoloģijas palīdzību. Taču, ņemot vērā, ka ideoloģija ir valsts režīma leģitimējošs faktors, pastāv iespēja, ka ideoloģija var radīt spriedzi un šķelšanos pašmāju politikā. Kad ideoloģijas centrā dominē uzsaukums pēc indivīda pakļaušanās vienotam līderim vai vienam politiskam spēkam, var rasties sabiedrības sašķēlums un spriedze. S. Volts izdala šīs hipotēzes paradoksus:

- 1) kā leģitimējošs režīma faktors, ideoloģija prasa visiem politiskajiem spēkiem pakļauties vienam, kas dominēs, taču ne vienmēr pārējās sabiedrības daļas ir gatavas akceptēt cita spēka dominēšanu;
- 2) vadošās elites piekoptā politika balstās uz viņas spēju garantēt savas ideoloģijas dominēšanu, kamēr citas grupas cīnās pret to, jo nepieņem, ka šī grupa ir tiesīga uzurpēt varu. Parasti šāda spriedze rodas, jo pārējās grupas aktīvi sauc valdošo eliti par nodevējiem, respektīvi, sabiedriskā diskusija tikai vairo spriedzi;

Par piemēru kalpo PSRS - tās atbalsts sociālisma valstīm, kuras aizstāvēja marksisma idejas. Visi šie režīmi balstījās tikai un vienīgi uz PSRS atbalstu. Cik ilgi šie režīmi baudīja Maskavas labvēlību, tik ilgi pastāvēja iespēja šai ideoloģijai dominēt. Bijušo PSRS dalībvalstu režīmi funkcionēja ilgāk tikai un vienīgi pateicoties PSRS tuvai līdzdalībai iekšpolitiskajos procesos, ka arī PSRS militārā kontingenta klātbūtnei.³⁰

Vienojošās ideoloģijas

Vēsturiski tā ir izveidojies, ka asu konfliktu neizraisošas ideoloģijas ir parādījušas savu pārākumu. Es to skaidrotu ar brīvību, kuru šīs ideoloģijas ir atstājušas sabiedrībai un tās grupām. Piemēram, liberālā vai monarhistiskā ideoloģijā spriedzi var atrisināt ar sabiedrības labklājības balansu un, padarot cilvēkus gana turīgus, sabiedrības interesēs nebūtu radīt nevajadzīgu spriedzi, kas varētu apdraudēt pašu stāvokli. Ja balanss netiek radīts, izveidosies apātiska sabiedrības daļa, kas būs gatava darīt visu, lai atbrīvotos no sava sociālā stāvokļa, taču tas var būt iespējams tikai ar resursu pārdali - ļoti iespējams, ka ar vardarbīgu. Protams, pastāv iespēja, ka arī salīdzinoši brīvas ideoloģijas var slēpt sevī konfliktus, kas var izpausties kā cīņa par resursu pārdali starp dažādām sabiedrības turīgajām grupām, tikai šie konflikti var būt ne tik atklāti.

Ideoloģiju nozīmība šī darba ietvaros, protams, neslēpj konfliktos vai labklājības līmenī, kas ir raksturīga dažādām sabiedrībām. Ideoloģijas nozīmīgums šajā darbā ir tas, ka

³⁰ Turpat, 36.lpp;

ideoloģijas solidaritātes gadījumā, potenciālajiem alianšu veidotājiem ir vieglāk identificēt draugus vai ienaidniekus. Ja valstu pašmāju situācija būtu identiska, tad alianses šo valstu starpā būtu tikai un vienīgi dabiskas, ja ideoloģiskās nesaskaņas būtu pārāk atšķirīgas – valstis viena otru vērotu ar bažām un aizdomām. Protams, ja valstis atradīsies nopietnu draudu priekšā, pat ideoloģiskā atšķirība neizjauks nodomus piesaistīt par sabiedrotajiem visus, kuri varētu noderēt. Piemērs šajā gadījumā ir 2. Pasaules karš, kad nacistiskās Vācijas draudu priekšā sadarbība starp ASV, Lielbritāniju, Franciju un PSRS bija ne tik daudz gribas, cik vitālas nepieciešamības jautājums.³¹

Secinājumi par ideoloģijas nozīmi alianšu veidošanās procesā

Ideoloģijas loma alianšu teorijā ir nozīmīga, jo līdzīgu ideoloģiju gadījumā, valstis tiecas uz kopēju sadarbību un alianses veidošanu. Pastāvot atšķirībām ideoloģiju veidos, tās ideoloģijas, kuras ir centralizētas un autoritāri noskaņotas, var radīt pastiprinātu spriedzi, kas rada nestabilitāti kā iekšpolitikā, tā arī ārpolitikā, turklāt tās ietekmē valsts pozīcijas aliansē. Šādos gadījumos ir jāvelta īpaša uzmanība valstu ideoloģijām, kuras veido alianses, jo kā izriet no apgalvojuma par spriedzi izraisošajām ideoloģijām, šādas ideoloģijas var radīt būtiskus satricinājumus alianses ietvaros.

Kā jau iepriekš tika minēts, tad ideoloģijas un valstu sniegtā palīdzība ieņem sekundāru lomu alianšu veidošanās procesā. Balansēšana vai piesliešanās paredz reakcijas veidu uz draudiem, kas ir primārs, kamēr ideoloģijas loma ar ārējās palīdzības ietekmi palīdz valstīm vairāk apzināties veidus un iespējas kā sasniegt balansēšanas vai piesliešanās stāvokli. Sekojoši no šī pieņēmuma varam secināt, ka ideoloģija aktivizējas tad, kad valstis jūtas pietiekami droši, lai varētu lielāku nozīmi veltīt ideoloģijai kā noteicošam faktoram alianšu veidošanās procesā. Savukārt tās valstis, kuras nejūt iekšpolitisku stabilitāti, cenšas izmantot ideoloģiju, lai stiprinātu savas pozīcijas kā ārpolitiski, tā iekšpolitiski. Ideoloģija palīdz garantēt atbalstu nospraustā mērķa sasniegšanai, kas var tikt stimulēts ar atbalsta izteikšanu no partneru puses.

Atskatoties uz alianšu teorijas izpratni kopumā, jāatzīst, ka ideoloģijas noteicošā nozīme uz alianšu veidošanos ir pārspīlēta, jo jebkura valsts vispirms izvērtēs ieguvumus un izmaksas, kur ideoloģijai var būt arī sekundāra nozīme. Miera laikā, kad draudu līmenis var izrādīties daudz zemāks, ideoloģija var kalpot par alianses stabilitātes garantu. Šāds apstāklis skaidrojams ar to, ka zemu draudu priekšā, valstis var atvēlēt vairāk laika savstarpēju ideoloģisku pazīmju akcentēšanai.

³¹ Turpat, 38.lpp;

2.3. Ārējā palīdzība kā priekšnoteikums alianšu izveidei

Ārējā palīdzība, kas izpaužas kā vienas valsts palīdzība otrai, var kalpot par ļoti labu priekšnoteikumu alianse izveidei. Šāda notikumu gaita vispirms palīdz savstarpējai komunikācijai starp valstīm. Protams, atkarība ir spēcīgs faktors, kas nodrošina ciešas sadarbības saites, tai skaitā – aliansi. Piemērus šādai ciešai sadarbībai var atrast daudz. Vairāk vēsturē atskatoties, gan ASV, gan PSRS ar finansiālo palīdzības fondu ietekmi tuvināja sev valstis. Šī tuvināšanās nozīmēja, ka valstis, kuras saņēma palīdzību, vairāk vai mazāk piekopa līdzīgas rīcības, kas tika ietekmētas no donorvalstu puses, par argumentu izmantojot ārējo palīdzību.

Mūsdienās lielisks piemērs ir Latvijas un ASV sadarbība dažādu fondu ietvaros, kuros Latvija saņem nepieciešamos finansu resursus. Atbildot uz šo palīdzību, Latvija atzīst ASV kā savu stratēģisko partneri (uzskatei finansējuma apjomus var atrast tabulā 3.1., Pielikumā).

Pie augstāk minētā jāpiebilst otrs ļoti svarīgs priekšnoteikums, kas var mudināt valstis iesaistīties ārējā palīdzības sniegšanā – tas ir mērķis atturēt subsidējamās valsts iespēju veidot aliansi ar kādu citu. Saņemot drošības pieauguma garantijas, valstij, kas meklē iespēju sevi aizstāvēt, nav īstas vajadzības meklēt citas alternatīvas.³²

Protams, finansiālā vai militārā palīdzībā var izpausties arī alianse ietvaros, jo donora un subsidējamā attiecības var tikt uzskatītas arī kā alianse vājākā posma attīstīšanas plāns. Loģiski, ka esot apvienībā ar citām valstīm, alianse spējas reaģēt uz izaicinājumiem būs tieši atkarīgas no vājākā posma spējām reaģēt. Nevar arī noliegt, ka, padarot sabiedroto spēcīgāku, donora valsts intereses var tikt labāk aizstāvētas arī nepastarpinātā veidā, proti, konfliktā starp subsidējamo un trešo valsti, subsidējamais izrādīsies pārāks, līdz ar to parādot, ka sabiedroto ideoloģija vai starptautiskais “svars” ir izrādījušies pārāki.

Tāpat nevar noliegt, ka finansiāla (vai kāda cita veida) palīdzība nevar kalpot kā mierizlīgums starp valstīm. Tajā brīdī, kad kādai valstij ir nepieciešama palīdzība, otras valsts labie nodomi vairāk izpaudīsies tās spējā sniegt šo palīdzību, nevis tās spējā mierināt ar labiem vārdiem un sapratni.³³

³² Schroeder, Paul W. *Axis Alliance and Japanese-American Relations 1941*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1958, p.227;

³³ Walt, Stephen M., *Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1987, p.41;

Ārējās palīdzības ietekme uz alianšu veidošanos balstās uz finansiāla rakstura palīdzību, kurai pastāvot starp divām valstīm, pastāv arī lielāka ticamība, ka valstis veidos aliansi. Šis arguments iegūst lielāku nozīmi, ja to apskatām finansiālas palīdzības gadījumā, kur finansētājs var realizēt lielāku kontroli caur saviem atbalsta fondiem. Šādā veidā rodas iespēja valstīm tuvināties, jo finansētāja interesēs ir gādāt par savu ieguldījumu drošību, kamēr finansējamā interesēs ir uzturēt finansētāja klātbūtni, kas garantē iespējas izveidot stabilu sadarbību.

Subsīdiju attiecības palīdz balansēt sistēmas kopumu, jo finansējamās valsts spējas palielinās, taču tās tiek kontrolētas. Šāda pieeja izslēdz iespēju, ka alianses sastāvā var rasties spēlētājs, kas piekoptu politiku, vērstu pret kopējām vai dominējošo valstu interesēm. Tāpat alianšu dalībniekiem ir jāgādā par pārējo valstu attīstību, jo alianses spēks viennozīmīgi ir atkarīgs no vājākā posma spējām.

2.4. Starptautisko partneru spēja ietekmēt politiskos procesus kādā no valstīm un tās ietekme uz alianšu veidošanos

Politisko notikumu ietekmēšana ir vienas valsts spiediens vai ietekme uz citas valsts iekšpolitiku. Šī ietekme var tikt saukta arī par manipulāciju. S. Volts nodala vismaz trīs manipulēšanas formas:

- 1) amatpersonu subjektīvās simpātijas var tuvināt divas valstis. Šis punkts var izpausties gan kā amatpersonas pārliecība, gan kā politiska nepieciešamība, kas raksturīgas vairāk prezidentālām republikām, kad valsts ārpolitika vairāk atgādina valsts amatpersonu individuālās attiecības. Šajā gadījumā rodas priekšstats, ka notikumi tiek apspiesti starp valstu līderiem “aci pret aci”;
- 2) valsts politika var izpausties lobija formā, kad viena valsts cenšas izmantot visus ietekmes kanālus, kas nodrošinātu vajadzīgos rezultātus;
- 3) atklāta propaganda, kas ir tendēta, lai ietekmētu vai mainītu kādas valsts politiku.³⁴

Sers Maikls Hovards (Sir Michael Howard) min piemēru, kas var tikt interpretēts līdzīgi šiem ietekmes kanāliem - vadoties no vēstures, 1. Pasaules kara laikā, Turcijas pievienošanās Vācijas aliansei bija Turcijas armijas ģenerālinspektora Limana fon Sandersa (Liman fon

³⁴ Turpat, 46.lpp;

Sanders) nopelns, savukārt ASV iesaistīšanās jau kara darbībā, bija pilnīgs britu propagandas sasniegums.³⁵

Liela nozīme politikas manipulēšanā ir sabiedrībai. Ja sabiedrība ir slēgta un neizglītota, tad ir diezgan grūti to ietekmēt, ja sabiedrība ir atvērta, tad paveras daudz plašākas ietekmes sviras (piemēram, izglītība, popkultūra, mode utt.), taču jāpiebilst, ka politikas manipulēšanas ietekme uz alianšu veidošanos izpaudīsies tikai tur, kur pastāv jau alianšu veidošanās aizmetņi, pretējā gadījumā jebkuras ietekmējošas darbības var tikt uztvertas ar aizdomām un neticību.³⁶

Vislabāk politikas ietekmēšana kā potenciālas alianses veidošanās izpaužas vāju valstu gadījumā. Politiskās aprindas nespēj iztikt bez ārvalstu palīdzības, turklāt iekšpolitiskā spriedze rada spiedienu uz pārmaiņām. Ārvalstu ekspertu palīdzība šajā gadījumā rada sistēmu, ar kuras starpniecību vājās valsts pārvalde pārņems noteiktas tradīcijas un pārvaldes formas. Šo iemeslu dēļ, šādas valstis paliks relatīvi vājas un maznozīmīgas, jo tās jau no pašiem pirmsākumiem ir kādas citas valsts subordinētas.

Kas attiecas uz alianses sastāvā ietilpstošajām valstīm, tad šeit jāizceļ loģiska iespējamība, ka alianses ietekmīgākās valstis izmantos to rīcībā esošos līdzekļus, lai kontrolētu alianses mazākās un vājākās valstis. Šeit varam saskarties ar aliansi kā ar mehānismu, caur kuru ir iespēja gan kontrolēt, kas notiek valsts sadzīvē, gan ietekmēt valsts politiku, lai rastu atbalstu ietekmīgāko dalībvalstu nostājai starptautiskā līmenī.³⁷

Secinājumi par citu valstu politisko ietekmi uz alianšu veidošanos

Citu valstu politiskā ietekme ir ārējās palīdzības paveids, kas balstās ne tik daudz uz finansiālu palīdzību, cik uz padomnieciska rakstura attiecībām. Šim argumentam par pamatu kalpo izpratne, ka jo lielāka būs kādas valsts pieeja citas valsts politiskajām struktūrām, jo lielāka ietekme un uzticēšanas valdīs starp šīm valstīm. Alianses iespējamība šādā gadījumā būs ļoti ticama.

Šis alianšu veidošanās veids nevar tikt nodalīts no t.s. „neredzamās rokas“ principa, kas var nebūt spilgti izteikts valstu politikas ikdienā, bet tas ir ārkārtīgi svarīgs, jo ietekmē sabiedrību un valsts iekšpolitisko atmosfēru. Mērķis ir pārliecināt sabiedrību kā valsts režīma leģitimitātes pamatvienību, jo sabiedrībai ir liela nozīme politikas pielāgošanas un pieņemšanas gaitā. Ietekmējošajai valstij svarīgi, lai nepastāvētu slēgta tipa sabiedrība, kuras spējas uztvert ietekmi un ietekmējošās valsts kultūru būtu minimālas, bet iztērētie līdzekļi un

³⁵ Howard, Michael, War in European History, Oxford University Press, Oxford New York, 1976, p.245;

³⁶ Walt, Stephen M., Origins of Alliances, Cornell University Press, Ithaca and London, 1987, p.47;

³⁷ Snyder, Glenn H., Alliance Politics, Cornell University Press, Ithaca and London, 1997, p.44;

pūles nespētu radīt vajadzīgos rezultātus. Šajā sakarā politikas ietekmēšana sasniedz daudz vairāk, ja tās nozīme ir sekundāra. Tā vairāk pilda jau pieminēto „neredzamās rokas“ principu. Ja politikas ietekmēšana ir atklāta, tad var rasties nesimpatizējoša attieksme pret ietekmējošo valsti, kas var izslēgt iespējamību uz jēlkādu tālāku valstu savstarpējo sadarbību.

Vadoties pēc ietekmējošās valsts interesēm, šāda veida attiecību piekopšana var palīdzēt lielvarām realizēt kontroli pār vājākajām valstīm. Aliansu sastāvā ietilpstošās valstis var censties ietekmēt citas valstis savas politikas realizācijai tieši caur padomnieciska rakstura attiecībām, kas rezultējas vērtību pārņemšanā un kopējas izpratnes veidošanā.

2.5. Secinājumi par alianses veidošanās ietekmējošajiem faktoriem un tās priekšnoteikumiem

Izdarot secinājumus, jāteic, ka starptautiskā sistēma saglabās līdzsvaru, ja draudu balansēšana dominēs pār piesliešanās pieeju. Ja ideoloģijas nozīme netiek pārspīlēta un ārvalstu finansiālā palīdzība ar politikas manipulāciju nav spēcīgi izteiktas, tad kādai valstij panākt hegemoniju būs grūti.

Bet, ja potenciālā apdraudētāja politikai pievienosies arī potenciālie apdraudētie, tad ar izteiktu ideoloģijas lomu valstu tuvināšanās procesā, var izpausties kādas valsts vai alianses dominējošs stāvoklis pār citiem sistēmas locekļiem. Svarīgi, lai pārējās sistēmas valstis pietiekami operatīvi spētu rast pretspēku šādai situācijai. Pastiprināta kontrole, finansiālā palīdzība un politikas manipulēšana var tikai pastiprināt hegemoniju, jo šie faktori rada lielāku atkarību starp dominējošo valsti un tās sabiedrotajiem. Protams, šādas kalkulācijas vēl nenozīmē, ka hegemonija noteikti izpaudīsies, jo mūsdienu starptautiskā sistēma ir sadrumstalota un tieši starptautiskās sistēmas daudzveidība neļaus hegemonijai nostiprināties. Par iemeslu šādam apgalvojumam kalpo piemērs par draudu balansēšanu. Starptautisko aktieru ir tik daudz, ka visus dominēt nav iespējams. Tāpat ir jāpiezīmē, ka tās valstis, kas pretendē uz lielvalstu statusu, un tās, kuras cenšas ietekmēt pasaules globālo kārtību, maz ticams spētu apvienoties kopējā blokā, jo savstarpējās intereses un cīņa starp tām vienmēr ieturēs distanci šo valstu attiecībās.

Jāatzīst, ka lielu ieguldījumu sniedz tieši vidējās un mazās valstis, kas savā politikā tomēr pieturas pie rīcības, kas paredz lēnāku, bet drošāku virzību. Vinstons Čērčils britu tradicionālos sabiedrotos skaidrojis šādi: „Četrusimt gadu Anglijas ārpolitika ir balstījusies uz darbību, kas vērsta pret kontinenta spēcīgāko, agresīvāko un dominējošāko varu. Būtu vienkāršāk un arī kārdinošāk, pievienoties spēcīgākajam, lai kopīgi baudītu uzvaras augļus,

taču mēs vienmēr izvēlējamies grūtāko ceļu ar vajākajiem un tieši tādēļ mēs esam sakāvuši visus tirānus, lai arī kas viņi bija.”³⁸

Skaidrojot alianšu veidošanos un valstu ieguvumus, izriet:

- 1) alianse ir formālas vai neformālas apvienības, kuru pamatā ir sadarbība starp suverēnām valstīm, īpaši izceļot sadarbību drošības jomā;
- 2) alianšu veidošanās visbiežāk balstās uz valstu centieniem rast risinājumu draudiem;
- 3) alianšu veidošanās procesā nozīme ir ideoloģijai, citu valstu finansiālajiem resursiem un ietekmei uz iekšpolitiku;
- 4) esot aliancē, valstu ieguvumiem un izmaksām ir liela loma, jo tās parāda cik kura valsts spēj darīt pārējo labā;
- 5) alianse palīdz uzturēt starptautisko dialogu un attiecības;
- 6) palīdz uzlabot valstu starptautiskos sakarus;
- 7) panākt lielāku ietekmi starptautiskajā politikā;
- 8) samazināt citu valstu spiedienu;
- 9) samazināt savu atkarību no citām valstīm;
- 10) vairot drošību, attīstot mazāk attīstītas un vajākas valstis.

Alianses var veidoties kā:

- 1) atbilde uz apdraudējumu;
- 2) vēlme ietekmēt vai kontrolēt kādu citu valsti;
- 3) mēģinājums atturēt kādu valsti no dalības aliancēs ar citām valstīm;
- 4) mēģinājums atturēt valsti no karadarbības, kas varētu būt citu valstu vai etniska spiediena rezultāts;
- 5) riska samazinājums, ka kāda valsts varētu uzbrukt;
- 6) mēģinājums rast papildus garantijas starptautiskajā politikā;
- 7) mēģinājums rast papildus ienākumus, izmantojot citu valstu ieguldījumus;
- 8) mēģinājums samazināt savas valsts izmaksas aliancē uz citu dalībvalstu rēķina;
- 9) valsts ideoloģijas un iekšpolitikas stiprinošs pasākums, lai rastu lielāku iekšpolitisko atbalstu;
- 10) režīmu leģitimējošs solis.

³⁸ Walt, Stephen M., *Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1987, p.18;

Valstu ieguvumi aliansēs ir:

- 1) drošība;
- 2) papildus garantijas un atbalsts savai ārpolitikai;
- 3) gandarījums un ideoloģiskais pašapmierinātums;
- 4) starptautiskie kontakti.

Praktiskās daļas ietvaros, kas seko teorētiskai nodaļai, īpaši izceļami jēdzieni, kas skar iespējamās Grieķijas un Latvijas atbildes uz apdraudējumu. Galvenā uzmanība tiek pievērsta iespējām pamatot, izejot no teorijas, kas ir valstu atbilžu pamatā – balansēšana vai piesliešanās.

Teorijas ietvaros esmu izdalījis četrus veidus, kas ietekmē alianšu veidošanos – izņemot atbildi uz draudiem, pastāv arī tie ietekmes faktori, kas sekmē sadarbības iespējas starp valstīm un uztur valstu dialogu. Šīs ietekmes pirmām kārtām balstās uz ideoloģijas nozīmi, kas arī Grieķijas un Latvijas gadījumos ir ietekmējuši valstu partneru izvēli.

Iekšpolitiskā līdzība, kas var balstīties uz ideoloģiju, papildus tiek ietekmēta caur valstu iespējām vienai otru atbalstīt. Darba mērķis ir aprakstīt kā lielvalstis ir ietekmējušas mazās valstis, līdz ar to, ārējā palīdzība, kas nākusi no lielvalstu puses, ir ārkārtīgi svarīgs koncepts kā teorētiski, tā praktiski.

Alianses ilgums, kas ir kvantitatīvs rādītājs, praktiski var pamatot iespējamus darba rezultātus. It īpaši izceļot, ka balansēšana un piesliešanās ir atkarīgas no alianšu ilguma, kas ir ticis teorētiski pierādīts. Līdz ar to, potenciāli svarīgs jautājums ir - cik lielā mērā varam runāt par Latvijas un Grieķijas pievienošanos NATO kā balansēšanu vai tomēr piesliešanos.

Alianšu teorijas ietekme uz Latvijas un Grieķijas analīzi motivācijai iestāties NATO, izpaužas tādos jautājumos, kā:

- atbilde uz draudiem – piesliešanās vai balansēšana;
- ideoloģijas loma – kā ideoloģija ir ietekmējusi abu valstu centienus iekļauties NATO;
- kā virzība uz NATO ir tikusi stimulēta no ārējās finansiālās vai padomnieciskās puses;
- cik lielā mērā NATO alianses ilgums var kalpot par pierādījumu Grieķijas un Latvijas līdzdalības veidam;

Apkopojot teorētiskos apgalvojumus par aliansēm, kā atbildi uz draudiem, kur galvenais nošķirums ir starp balansēšanu un piesliešanos, un apkopojot atbildes uz šiem teorētiskajiem pieņēmumiem ir iespējams iegūt kvantitatīvus datus par savstarpējo balansēšanas un piesliešanās korelāciju. Pielikumā esošās tabulas (Nr. 4.1. un 4.2.) apskata teorētiskos

apgalvojumus par labu vai nu balansēšanas vai nu piesliešanās pieejām. Ar praktiskiem apgalvojumiem, formulējot praktiskās pētniecības daļā iegūtos datus, un, apkopojot rezultātus, varu iegūt aritmētiskus datus sevis izvirzītās hipotēzes pierādīšanai. Šādā veidā spēšu pielietot alianšu teoriju Latvijas un Grieķijas gadījumiem, atbildot uz jautājumu, vai abu valstu pievienošanās NATO ir bijusi atbilde uz draudiem balansēšanas veidā.

3. GRIEĶIJAS UN LATVIJAS SALĪDZINĀJUMS MOTIVĀCIJAI PIEVIENOTIES NATO

3.1. Grieķijas dalība NATO

Ievads un vispārējs raksturojums

Grieķija ir valsts, kas ar aptuveni desmit miljoniem iedzīvotāju ieņem reģionāli stratēģisku novietojumu Vidusjūras centrālajā rajonā.³⁹ Jau izsenis Grieķijas un tās teritorijā esošās politiskās sistēmas saskārās ar citu valstu interešu krustcelēm, jo kuģošanai labvēlīgā jūra un ģeogrāfiskais novietojums kalpojis par civilizāciju pārvietošanās ceļu. Visbiežāk šī pārvietošanās ir saistīta ar armijas pārvietošanu un hegemoniālām interesēm valdīt pār tirdzniecības ceļiem.

Grieķijas dalība Eiropas un arī pasaules notikumos ir bijusi liela. Šis valsts galvenā bagātība ir tās vēsture. Valsts attīstību un politiku 20.gs. ietekmējuši divi pasaules kari, pilsoņu karš uzreiz pēc 2. Pasaules kara, kā arī parlamentārā nestabilitāte, kas valsti pavada vēl joprojām.

Pievēršot uzmanību šī darba mērķim - apskatīt Grieķiju kā NATO dalībvalsti ar mērķi saprast, kas motivēja Grieķiju iestāties NATO, mani it īpaši interesē politiskie notikumi šajā valstī, kas datējami ap NATO izveides laiku – 2. Pasaules kara beigām.

Grieķijas vēsture 20.gs. aktīvi iesākās ar Balkānu kariem un 1912.gadu, kad Grieķija, Bulgārija un Serbija veiksmīgi panāca savu neatkarību visas teritorijas ietvaros no Otomaņu impērijas. Balkānu kari no 1912. līdz 1922.gadam vienmēr beidzās ar valstu izkārtojumu aliansēs, kur Turcija, Grieķija un Bulgārija atradās aliansēs, kur divas valstis bija pret trešo valsti. Pēc 1923.gada Lozannas miera līguma Grieķijai izdevās saglabāt savu status quo attiecībās ar kaimiņiem (shematiski Grieķijas teritoriālās izmaiņas var aplūkot tabulā 8.2., *Pielikumā*). 1930.gadā toreizējais Grieķijas premjerministrs Elefterios Venizelos (Eleftherios Venizelos – Ελευθέριος Βενιζέλος) un mūsdienu Turcijas pirmais valstsvīrs Kemals Ataturks (Kemal Atatürk) panāca nozīmīgu vienošanos starp abām valstīm, kas garantēja pastāvīgas starpvalstu attiecības un paredzēja situācijas uzlabošanos starp kaimiņiem.

Tajā pašā laikā Bulgārija, nonākusi izolācijā savas lielvalsts politikas centienos, tika izslēgta no daudzpusējām vai divpusējām starpvalstu vienošanām, kurās bija jau iesaistīta Grieķija. Abu valstu attiecību saspīlējums radās 1913.gadā, kad Grieķijas Bruņotie spēki

³⁹ <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3395.htm#relations>, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2008;

atguva no turkiem Maķedonijas apgabalu, kuru vēlējās iegūt arī Bulgārija. Etniskais jautājums šajā apgabalā tika atrisināts ar 1. Pasaules karu, kad 700 000 grieķu ieceļotāju no Turcijas apmetās Maķedonijā. Taču etniskais jautājums nekad neapmierināja Bulgāriju, kas arī pēc 1. Pasaules kara turpināja izdarīt spiedienu uz slāvu tiesībām Grieķijā.

1924.gadā notika 6. Balkānu komunistu konference, kuras laikā tika izplatīta Bulgārijas komunistiskās partijas nostāja par vienotu un neatkarīgu Maķedoniju un Trāķiju, kas paredzēja atgūt Grieķiem zaudēto Maķedonijas apgabalu. Grieķijas naidīgums pret Bulgārijas lielvaras centieniem tikai pieauga. Svarīgi pieminēt, ka pat Grieķijas komunisti nevarēja viennozīmīgi izšķirties vai atbalstīt Komunistisko internacionāli, vai arī aizstāvēt nacionālus ieskatus valsts attīstībā.⁴⁰

Vidusjūras reģionā lielu lomu šajā laikā spēlēja Lielbritānija, kas kā lielvalsts kuģošanā dominēja jūrās jau no 19.gs. vidus. Šādā veidā arī izskaidrojama Grieķijas piesliešanās Britānijai, jo Grieķijas ģeogrāfiskais novietojums prasīja sadarbību ar spēcīgu jūras lielvaru. Šāda nostāja valdīja arī abos pasaules karos. Abos gadījumos alianses sašķēla iekšpolitisko vienotību, kas vissmagāk izpaudās pēc 2. Pasaules kara pilsoņu kara laikā.

Saistībā ar Grieķijas drošības jautājumiem un drošības meklējumiem, Džons Čipmans Atlantiskā starptautisko attiecību pētījumu institūta redaktors (John Chipman, The Atlantic Institute for International Affairs) atzīst, ka tie vienmēr ir saistīti ar ārējiem draudiem gan no austrumiem, gan no ziemeļiem.⁴¹

Ziemeļu problēma aukstā kara ietvaros vienmēr ir tikusi pavadīta ar PSRS aizgādību, kas ir atbalstījusi un ietekmējusi Balkānu valstis darboties pret Grieķiju. Vislielākie draudi ir nākuši no Bulgārijas un nu jau neeksistējošās Dienvidslāvijas puses. Saspīlējuma mērķis vienmēr vairāk vai mazāk ir bijis saistīts ar diviem Grieķijas apgabaliem ziemeļos – Maķedonijas apgabalu (FYROM vēl joprojām vēlas panākt Maķedonijas apgabala saistīšanu ar tagadējo FYROM teritoriju, lai gan šī apgabala iedzīvotāji vēsturiski ir bijuši etniskie grieķi, līdz ar to jāņem vērā, ka sakot Maķedonija, runājam par Grieķijas valsts sastāvdaļu ar Grieķu izcelsmes iedzīvotājiem) un Trāķiju, kas atrodas Grieķijas ziemeļaustrumos un robežojas ar Turciju.⁴²

Austrumu problēma aktivizējās laika posmā no 1954.gada līdz 1974.gadam saistībā ar Kipru, kas ir svarīgs jautājums Grieķijas politikā. Kipras iedzīvotāji runā grieķu valodā un ir ļoti saistīti ar Grieķiju un grieķu kultūru jau no seniem laikiem. Kipras statuss ir ļoti līdzīgs Krētas statusam pirms pievienošanās Grieķijai, jo abas salas runā grieķu dialektā un abas salas

⁴⁰ Kaophos, Euangelos, Nationalism and Communism in Macedonia: Civil Conflict, Politics of Mutation, National Identity, Aristide D. Caratzas/Melissa Publishers, Thessaloniki, 1993, p.188;

⁴¹ Chipman, John, ed., NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges, Routledge, London & New York, 1988, p. 237;

⁴² Turpat, 238.lpp;

pavada spēcīgs nacionālisms un nacionālie atribūti (karogs, himnām raksturīgas dziesmas, nacionālie varoņi, vēsturiski svarīgi notikumi utt.). Kipra austrumu konfliktā ir objekts Turcijas un Grieķijas teritoriālām pretenzijām. Turcijas centieni šajā jautājumā ir pievienot salu Turcijai vai vismaz panākt Turcijas dominēšanu salas politiskajā dzīvē.

50-tajos gados Kipras jautājums kļuva ārkārtīgi svarīgs, jo starp Grieķiju un Turciju radās pretenzijas uz salas aizgādību. Kopš 1878.gada Kipra tika okupēta un iekļāvās britu koloniālajā sistēmā. Pēc 2. Pasaules kara Kipru, tāpat kā citas kolonijas, skāra dekolonizācija. Kipras teritoriju 80% apdzīvoja grieķu kiprieši, kas aktīvi aicināja Grieķijas valdību sniegt palīdzību, kuras rezultātā varētu apvienoties ar Grieķiju. Kipras garīgais un politiskais līderis arhibīskaps Makarius (Archbishop Makarios) 1954.gadā iepazīstināja ANO ar šo plānu, taču briti, kuri vēl joprojām loloja cerības ietekmēt salas dzīvi, konfliktā iesaistīja Turciju un turku kipriešus, kas līdz šim bija neitrāli noskaņoti pret apvienošanās plānu. Britu centieni veicināja konflikta saasinājumu starp Grieķiju un Turciju, kas noveda pie abu valstu konfrontācijas.⁴³

Kipras konflikts iesāka Turcijas atklātu nedraudzību Egejas jūrā, kas arī mūsdienās ir Turcijas Bruņoto spēku Gaisa spēku “poligons”, kur nemitīgi notiek Grieķijas gaisa telpas pārkāpumi. Grieķijas-Turcijas jautājums ir gana nopietns NATO ietvaros, jo alianse nav īsti atrunājusi kā risināt konfliktus, kas izveidojas starp tās dalībvalstīm (Turcija un Grieķija ir NATO dalībvalstis no pirmās NATO paplašināšanās 1952.gadā).

Tiktāl varam nodalīt trīs periodus Grieķijas drošības politikā 20. gs.:

- 1) 1946.-1949.gads – pilsoņu karš – galvenais drošības jautājums saistīts ar valdības centieniem nepieļaut komunisma nostiprināšanos, kas tika atklāti atbalstīts no Grieķijas ziemeļu kaimiņiem;
- 2) 1949.-1974.gads – ziemeļos Grieķija robežojas ar trim komunistiskām valstīm, kas aizņem gandrīz 1000 km pierobežas – Albānija, Dienvidslāvija un Bulgārija. Iekšpolitika konsolidējas uz t.s. “Ziemeļu apdraudējumu”. Šajā laikā izveidojās pastāvīgas attiecības starp Grieķiju un Rietumiem, kas vainagojās 1952.gadā, kad Grieķija pievienojās NATO, un Grieķijas teritorijā tika izveidotas NATO un ASV militārās bāzes komunikāciju nodrošināšanai. Attiecības tika iedragātas militārās diktatūras laikā no 1967. līdz 1974.gadam, kad NATO un ASV tika uzskatīti par diktatūras atbalstītājiem;
- 3) 1974.gads līdz mūsdienas – Kipras krīze, kas bija viens no iemesliem kāpēc militārā diktatūra beidza savu eksistenci. Grieķija vēlāk atsauca savu dalību NATO (1974.-1980.gads), argumentējot, ka alianse nav pildījusi savu lomu un nav aizstāvējusi dalībvalsts intereses. Šajā laikā Grieķijas politiku māj jautājums par nacionālo

⁴³ Turpat, 244.lpp;

drošību. Kā galvenais drauds sāk dominēt austrumu jautājums ar Turciju. Patreiz šajā sakarā jāpiemin saspīlējums Grieķijas un FYROM attiecībās, kas ir ieņēmi primāru lomu.

Pievienošanās NATO palīdzēja Grieķijai garantēt savas teritorijas (visvairāk salu) pilnīgu piederību Grieķijai, kas nostiprināja vēsturē jau pieredzētu teritoriālo strīdu minimālu iespējamību. Otrs galvenais iemesls dalībai NATO – atbrīvoties no pilnīgas ASV kontroles, bija acīmredzami kļūdains. Kā NATO dalībvalsts ASV lūdza atļauju Grieķijas teritorijā izvietot un apgādāt militārās karabāzes, kā arī izmantot Grieķijas gaisa telpu. Šīs prasības tika apmierinātas divpusējā sadarbības līguma ietvaros 1953.gadā, kad tika legalizēta ASV militārā personāla klātbūtne Grieķijas teritorijā.⁴⁴

Iekšpolitiskā situācija un tās ietekme uz drošības un draudu izpratni

Pēc 2. Pasaules kara beigām, Grieķijā ir grūti runāt par politisku vai sociālu vienotību, kas ietekmētu vērā ņemamu politiku iekšpolitiski vai ārpolitiski. No 1946. līdz 1949.gadam pilsoņu karā komunisti aktīvi cīnījās pret labējiem. Valdība ar saviem bruņotajiem spēkiem iesaistījās cīņā, lai nodrošinātu valdības autoritāti un leģitimitāti. Šis iekšpolitiskais saspīlējums noveda pie tā, ka britus kā reģiona ietekmējošo lielvaru no Rietumiem nomainīja ASV. Pirmā piecgade pēc 2. Pasaules kara jau liecināja par saspīlējumu starp ASV un PSRS, kas garantēja Grieķijai pirmā aukstā kara kaujas lauka statusu.⁴⁵

1947.gadā PSRS pieprasīja Dodekanēsu salu, kas bija Itālijas sastāvā, nodošanu Grieķijai. Šajā laikā jau pastāvēja komunistiskās Bulgārija un Dienvidslāvija ar teritoriālām pretenzijām uz Grieķijas teritoriju, tāpēc skaidrs, ka PSRS centieni bija atbalstīt Grieķijas teritorijas atgūšanu, lai pakļautu tās komunisma ietekmei. Tas deva Grieķijas komunistiem labus priekšnoteikumus iekšpolitiskai dominantei.⁴⁶ Pilsoņu kara laikā Grieķijas valdība, lai apkarotu pieaugošo komunistu ietekmi, pieļāva ASV iejaukšanos iekšpolitikā. Fakts, ka amerikāņu iejaukšanās pārkāpa Grieķijas suverenitāti, neatturēja visus anti-komunistus atbalstīt ātru situācijas atrisinājumu ar amerikāņu līdzdalību.⁴⁷

2. Pasaules karam sekojošais pilsoņu karš iekšpolitiski nozīmēja ideoloģisko saasinājumu, kuru vissmagāk pārcieta komunisti, jo vairāk vai mazāk visas pārējās ideoloģijas un politiskie spēki bija vienisprātis, ka komunisms jāapkaro pēc iespējas ātrāk. Politiski

⁴⁴ Turpat, 243.lpp;

⁴⁵ Veremis, Thanos, *Greeks and Turks in War and Peace*, News Publications, Athens, 2007, p.32;

⁴⁶ Turpat, 33.lpp;

⁴⁷ Turpat, 34.lpp;

sabiedrība sašķēlās četrās daļās – komunistiskās ideoloģijas pārstāvjos, konservatīvajos spēkos (saistīti ar monarhiju), centriski kreisie (sociālisti) un centriski labējie (liberāļi).⁴⁸

Viens no pamata pieņēmumiem par pilsoņa kara izcelšanos Grieķijā kalpo Tanosa Veremisa (Thanos Veremis – Θάνος Βερέμης) pieņēmums, ka valdošais vairākums nekad tā īpaši nepievērsa uzmanību mazākumam, izņemot valsts apvērsumu un militāro diktatūru no 1967. līdz 1974.gadam, kad mazākums uzurpēja varu ar militāra spēka palīdzību.⁴⁹

Lai sekmētu savus centienus reģionā un spētu sasniegt paliekošus rezultātus Grieķijas valstiskumā, ASV atklāja savas palīdzības aģentūras Grieķijā. ASV mērķi atviegloja Trūmena doktrīna, kas paredzēja amerikāņu iesaistīšanos Eiropas atjaunošanā (1947.gada 12.marts).⁵⁰ Trūmena doktrīna legalizēja amerikāņu centienus Grieķijā. 1947.gada jūnijā pasludinātais Maršala plāns paredzēja Grieķijai 1,7 miljardu dolāru palīdzību aizdevumos un 1,3 miljardus dolāru palīdzību militārajai sfērai laika posmā no 1947-tajam līdz 1960-tajam gadam.⁵¹

Amerikāņu dalība Grieķijas atjaunošanā iedrošināja pārmaiņas liberālas demokrātijas virzienā. Attiecību saspīlējums starp ASV un PSRS noveda pie tā, ka amerikāņu centieni radīt iejūtīgu attieksmi pret politisko opozīciju tika atstāti novārtā, turklāt situācija draudoši liecināja, ka Grieķijai ir lemts kļūt par pirmo buferzonu cīņai ar komunismu. Demokrātiskie ideāli tika atlikti efektīvās rīcības vārdā. Politikas veidošanā tika iesaistīta Amerikas pārstāvniecība Grieķijas palīdzībai (American Mission to Aid Greece), kuras darbinieki ieņēma atbildīgus amatus Grieķijas ministrijās un citās valdības aģentūrās.⁵²

ASV nomācošā ietekme Grieķijas politikā izpaudās 1950.gada martā, kad Grieķijas premjerministrs Sofoklis Venizelos (Sophocles Venizelos – Σοφοκλής Βενιζέλος) pēc ASV vēstnieka lūguma bija spiests atstāt amatu. Jūnijā ASV ieteica Grieķijas karalim izveidot centriski-kreisu valdību. Tā paša gada septembrī ASV vēstnieks Džons Pjurifu (John Peurifoy) paziņoja, ka kamēr centriski-kreisa valdība bija ieteicama Grieķijā pirms Korejas konflikta 1950.gadā, tad tagad jādara viss, lai Grieķijas valdību veidotu centriski-labējie spēki. Atklātā iejaukšanās ne tikai Grieķijas iekšpolitikā, bet arī ārpolitikā noveda pie tā, ka sabiedrības acīs ASV kļuva vairāk graužošs nekā vienojošs faktors.⁵³

⁴⁸ Thouscalas, Constantine, Iatrides, John, ed., *The Ideological Impact of the Civil War, in Greece in the 1940's*, University Press of New England, London, 1982., p.319;

⁴⁹ Veremis, Thanos, *Greek Security: Issues and Politics*, Adelphi Papers, London: The International Institute for Strategic Studies, 1982, p.6;

⁵⁰ <http://www.loc.gov/exhibits/marshall/mars.html>, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2008;

⁵¹ Coulombis, Theodore, *The United States Relations with Greece and Turkey*, Praeger Publishers, New York, 1983, p.14;

⁵² Fatouros, Arghyrios, Iatrides, John, ed., *Building Formal Structures of Penetration, in Greece in the 1940's*, University Press of New England, London, 1982, p.252;

⁵³ Coulombis, Theodore, Anagnostakis, Manolis, Iatrides, John, ed., *American Attitudes toward the Political System of Postwar Greece*, in "Greek American Relations", Pella Publishers, New York, 2000, p.66;

ASV ietekme izpaudās arī pār militāro jomu. Grieķijas bruņotos spēkus koordinēja un pārraudzīja Apvienotā Savienoto Valstu militārā padomdevēj- un plānošanas grupa (Joint United States Military Advisory and Planning Group – JUSMAPG), kā arī militāro padomdevēju ietekme izpaudās caur Militārās palīdzības programmām (Military Assistance Programs).⁵⁴

Grieķijas un Turcijas pievienošanās NATO tika garantēta ar abu valstu kaujas vienību dislocēšanu Dienvidkorejā 1950.gadā.⁵⁵ Uz dalību NATO visaktīvāk aicināja Grieķijas valdība, kuru šajā laikā veidoja liberāļi. NATO kalpoja gan kā papildus drošības garants no komunistiskajiem ziemeļiem, gan kā iespēja iekļauties Eiropas demokrātisko valstu saimē, tādējādi mēģinot atvirzīties no viennozīmīgas ASV kontroles pār valsts politiku, kas viennozīmīgi saglabātos nemainīga, ja netiktu mēģināts panākt pārstāvniecību un interešu dažādību kā Grieķijā, tā ārpus tās.⁵⁶

40-tie gadi nozīmēja koalīciju valdības, kas bieži mainījās, 50-tie gadi iezīmējās ar konservatīvismu (monarhistu) veidotām valdībām (1952-1963), līdz pie varas nāca centriskie liberāļi. T.s. liberalizācija ilga tikai divus gadus, jo 1965.gadā toreizējais premjerministrs, nonākdams konfliktā ar karali un monarhistiem, zaudēja liberāļu vairākumu, kas tika pārņemts atkal ar monarhistu vairākumu. Arī monarhistu valdība nebija spējīga noturēties pie varas ilgi, 1967.gadā Grieķijā notika militārs apvērsums, kas ilga līdz 1974.gadam un vairāk ir pazīstams kā militārās huntas diktatūra, kuras galvenais krišanas iemesls ir Kipras krīzes saasinājums.⁵⁷

Sabiedrība šajā laikā pēc pilsoņu kara pārdzīvoja lēnu attīstību, kura tika pavadīta ar ekonomisko izaugsmi, kas pārsvarā bija atkarīga no ārējās palīdzības caur dažādām ASV aģentūrām. Pirmskara ekonomisko izaugsmi Grieķija sasniedza tikai ap 1950-to gadu. Augstais bezdarba līmenis un ekonomiskās grūtības padarīja valdību savā ziņā sociālu, jo neskatoties uz partiju vai ideoloģiju, kas bija valdošā, visas valdības bija spiestas iesaistīties ekonomikā ar cenu ierobežošanu, valūtas maiņas kursa regulēšanu, kreditēšanu un investīcijām privātajam sektoram, kas padarīja nevis ārvalstu vai pašmāju uzņēmējus, bet gan valsti par galveno ekonomiskās attīstības veicinātāju.⁵⁸

⁵⁴ Turpat, 66.lpp.;

⁵⁵ Couloumbis, Theodore, *The United States Relations with Greece and Turkey*, Praeger Publishers, New York, 1983, p.16;

⁵⁶ Turpat;

⁵⁷ Couloumbis, Theodore, *The Greek Junta Phenomenon*, Pella Publishers, New York, 2004, p.255;

⁵⁸ Chipman, John, ed., *NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges*, Routledge, London & New York, 1988, p.246;

Pēc T. Veremisa domām, laiks līdz diktatūrai ir vērtējams kā laiks, kad Grieķijas politikā esošās politisko spēku frakcijas ir centušās sasniegt sev labvēlīgus mērķus, uzrunājot kādu daļu no sabiedrības, kas atbalstītu tādus pašus mērķus un vērtības.

1974.gada ietekme ir svarīga, jo šis ir lūzuma posms politiskajā dzīvē, kad pēc diktatūras beigām parādās iezīmes sociālo grupu mobilizācijai. Šīs ietekmes rezultātā vēlāk 80-tajos gados apvienojās sociālisti, kuri ar savu konsolidēšanos atvēra jaunu lapu Grieķijas iekšpolitikā. Sociālistu apvienotā partija PASOK (ΠΑΣΟΚ) ir vieni no nedaudzajiem, kuri apzinājās nepieciešamību, ka, lai atjaunotu valsts pārvaldi pēc militārās huntas diktatūras, politiskajiem spēkiem ir jāspēj ne tikai apvienoties, bet arī jāapzinās nepieciešamība upurēt kādu daļu savu interešu, lai panāktu kopintereses, kas ir svarīgas tālākai attīstībai.⁵⁹

Laika posmā no 1940.gada līdz 1970.gadam iedzīvotāju demogrāfiskais pieaugums bija 19%, kamēr valsts ierēdņu pieaugums bija 140%. Milzīgais valsts birokrātiskais aparāts kļuva par galveno darba tirgus spēlētāju un ietekmīgu darba tirgus sastāvdaļu, kas vēl joprojām ieņem ārkārtīgi nozīmīgu un gana stabilas darba vietas slavu.⁶⁰ Šis vēsturiski izveidojies publiskā sektora imidžs saglabājies arī mūsdienās, jo pastāv uzskats, ka esot valsts ierēdnim, cilvēks sev ir garantējis noteiktu statusu un dzīves kvalitāti, ko sociālisma ietekmes dēļ šajā valstī ir grūti zaudēt. Minu šo faktu sava darba ietvaros, jo īpašā attieksme pret valsts darbā nodarbinātajiem ietekmēja politisko partiju centienus iekšpolitikā. Šādā veidā izveidojās situācija, kas pati par sevi jau bija sociālistiska. Lai nezaudētu savu atbalstu, neviena no politiskajām partijām nevarēja atļauties iejaukties publiskajā sektorā, līdz ar to valsts ekonomika nonāca pastiprinātās grūtībās, kas nozīmēja, ka valstij ir jāspēj garantēt investīciju pieplūdumu (vēlāk tekstā tiks runāts par 80-tajiem gadiem, kad Grieķijas valdību veido sociālisti, kas piekopa populistisku un asu kritiku pret ASV, taču tajā pašā laikā slēdza līgumus gan par ASV bāzu uzturēšanu Grieķijā, gan arī deva signālus par investīciju piesaisti).

Monarhijas loma Grieķijas 20.gs. vēsturē ir izveidojusies gana nozīmīga. 1946.gadā Karaliskā ģimene atgriezās Grieķijā no trimdas. 1947.gadā karalis Džordžs (King George of Greece) mira un savā vietā tronī atstāja brāli Pāvilu. Jaunā karaliene Frederika iesaistījās politiskajos notikumos diezgan aktīvi un tajā laikā, lai censtos atvirzīt Karalisko ģimeni no pārlietu lielas dalības Grieķijas politiskajā dzīvē, centās aktivizēt monarhijas lomu, kas vēlāk noveda pie monarhijas atcelšanas. Šī nostāja nemainījās arī 1964.gadā, kad pie varas nāca karalis Konstantīns II (King Constantine II), kurš, turpinādams mātes aktīvos centienus,

⁵⁹ Veremis, Thanos, Greek Security: Issues and Politics, Adelphi Papers, London: The International Institute for Strategic Studies, 1982, p.7;

⁶⁰ Chipman, John, ed., NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges, Routledge, London & New York, 1988, p.246;

neieklausījās sabiedrības uzskatos, kas jau bija veidojušies pilsoņu karā par karaļnamu kā anahronismu. Karalienes Frederikas centieni uzņemties politiskās aizgādnes titulu izgāzās, taču jāatzīst, ka viņai izdevās uz laiku radīt priekšstatu, ka monarhija pārstāv vienojošu tēlu Grieķijas politikā. Pilsoņu kara laika valdības spēku komandieris virspavēlnieks Aleksandrs Papagos (Marshall Alexander Papagos) iemantoja nozīmīgu lomu starp armiju un valdību. Domstarpības starp karalieni un virspavēlnieku noveda pie tā, ka armijas komandējošais sastāvs sašķēlās starp tiem, kas atbalstīja komandieri un tiem, kas atbalstīja karalieni. Šī politiskā kļūda karaļnamam maksāja dārgi 1967.gadā, kad militārā apvērsuma laikā virsroku guva monarhijai nedraudzīgā armijas daļa, karaļa vara tika atcelta (1973.gadā arī pārējie politiskie spēki atzina karaļnama nevajadzību).

Sociālistu loma pēc pilsoņu kara vairāk vai mazāk palika minimāla, jo sociālisti bija sadalījušies mazās partijās vai fragmentētās, daudzskaitlīgās apvienībās. Centrālo lomu ieņēma Centra Savienības partija (Centre Union Party), kuras vadītājs bija Džordžs Papandreu (George Papandreou - Γιώργος Παπανδρέου) – vēlākā PASOK dibinātāja un Grieķijas valstvīra Andreasa Papandreu (Andreas Papandreou - Αντρέας Παπανδρέου) tēvs. Sociālisti nespēja veicināt izmaiņas Grieķijas politikā, taču spēja ietekmēt tās attīstību. Galvenais sociālistu mērķis bija nostabilizēt pilsoniskās brīvības, pabeigt izglītības reformu un nodrošināt politiskā procesa tālāku demokratizēšanu.

Liberāļus 50-tajos un 60-tajos gados politiskajā dzīvē pārstāvēja Nacionālā Radikāļu savienība (National Radical Union), kuras galvgalī atradās otras politiski ietekmīgas ģimenes pārstāvis Konstantīns Karamanlis (Constantine Karamanlis – Κωνσταντίνος Καραμανλής). Uz šīs partijas bāzes pēc diktatūras krišanas 1974.gadā tika nodibināta patreiz pie varas esošā Jaunās Demokrātijas partija (New Democracy – Νέα Δημοκρατία).⁶¹

Militārās huntas diktatūra bija turpinājums pilsoņu kara pārliecībām. Lai arī varam teikt, ka pilsoņu karam 1967.gadā jau bija jābūt vēsturiskam notikumam, ideoloģiski sabiedrību tas skāra vēl 70-tajos gados, kad sabiedrība piedzīvoja jaunu metamorfozi, lēni atbrīvojoties no pagātnes ideoloģiski fanātiskā politisko spēku dalījuma, vairāk pievēršoties ekonomiskajam.⁶²

1967.gadā armijas virsnieki, turpinot pilsoņu kara polarizāciju starp dažādām sabiedrības daļām, nespēja samierināties, ka lēni, bet pārliecinoši nostāja, kas paredz armijas intensīvu klātbūtni kā vienīgo aizstāvi valsts iekārtai, izzūd. Lai vismaz censtos radīt priekšstatu par vēl joprojām pastāvošo saspīlējumu, armijas reakcionārā daļa centās propagandēt sabiedrībai komunisma atdzimšanu, kā iekšpolitisko draudu. Balstoties uz šādu argumentāciju, armija veica valsts apvērsumu. Valsts apvērsums tika vērst gan pret

⁶¹ Turpat, 248.lpp.;

⁶² Turpat, 249.lpp.;

karaļnamu, gan pret neveiksmi cietušo konservatīvo un liberālo politiku, gan pret augošo sociālisma popularitāti. Apvērsums pilnībā izjauca sociālistu plānus sakaut konservatīvistus vēlēšanās.

Kā jau augstāk minēju, armijas virsnieku vidū bija vērojama šķelšanās starp tiem, kas aizstāvēja konservatīvo politiku un tiem, kas aizstāvēja armijas nozīmīgo lomu politikas procesa veidošanā. Konservatīvie virsnieki, saprotot, ka pie varas vēlēšanu ceļā visticamāk nāks sociālisti un vīlušies konservatīvistu veidotajā politikā, atbalstīja armijas reakcionāro daļu, kas iestājās par armijas lomas palielināšanu, līdz ar to, apvienojot armiju, militārais apvērsums izdevās, jo tam nebija iekšēju pretrunu. Apvērsums simbolizēja konservatīvās politikas sakāvi.⁶³

Karalis Konstantīns II centās iegrožot apvērsumu, taču karaļnamu bija zaudējis jebkādu ietekmi un nespēja uzrunāt nevienu no sabiedrības daļām. Tas acīmredzami nozīmēja karaļnama kā valsts institūta beigas. Līdz 1974.gadam Karaliskā ģimene vēl saglabāja savu statusu, esot trimdā Lielbritānijā, taču tautas nobalsošana un politisko partiju nostāja pēc diktatūras juridiski atcēla monarhijas lomu valstī – 1974.gadā 69% respondentu atzina Grieķiju par Parlamentāru Republiku.⁶⁴

Teodors Kulumbis „Grieķijas Huntas fenomenā” (Theodore Couloumbis – Θεόδωρος Κουλουμπής, „The Greek Junta Phenomenon”) atzīst, ka militārais apvērsums iegāja cilvēku apziņā kā ekonomiski labvēlīgs laika posms. Lai arī diktatūra bija neprasmīga valsts pārvaldē, pārmantotā ekonomika no 60-tajiem gadiem spēja radīt labvēlību reitingos, kas tikai vairoja populismu par armijas pareizo valsts pārvaldīšanas veidu.⁶⁵ Par nemieru galveno cēloni tiek minēta cenzūra un brīvību ierobežošana (Grieķijā pastāv likums, ka augstskolās ir aizliegts uzturēties armijas vai policijas personālam bez augstskolas dekāna atļaujas, huntas diktatūras laikā, vislielākās demonstrācijas, kas uzrunāja sabiedrību, bija studentu nemieri, kuri tika apspiesti ar tanku un armijas iejaukšanos – šajā sakarā Grieķija 17.novembrī svin neatkarības dienu).⁶⁶

Militārais režīms sabruka pēc turku invāzijas Kīprā, kas tika veikta kā atbilde uz Grieķijas militāristu iejaukšanos salas politiskajā dzīvē. Kipra tika sadalīta divās daļās. 1974.gada 23.jūlijā pēc ilgiem protestiem, kas pārauga vispārējos nemieros, militārais režīms nodeva varu pagaidu valdībai ar tikko Grieķijā no trimdas atgriezušos K. Karamanli priekšgalā. Novembrī tika organizētas atjaunotās valsts Parlamenta vēlēšanas, kurās triumfu

⁶³ Turpat, 249.lpp.;

⁶⁴ Turpat;

⁶⁵ Couloumbis, Theodore, The Greek Junta Phenomenon, Pella Publishers, New York, 2004, p.250;

⁶⁶ Turpat, 248.lpp.;

svinēja liberāli, kas pagaidu valdības laikā iemantoja drošības garantu sabiedrības acīs. Uz šīs pašas bāzes Jaunie Demokrāti (JD) svinēja uzvaru arī 1977.gada vēlēšanās.⁶⁷

JD izveidošanos nevar aplūkot atrauti no militārās diktatūras, jo JD ienāca politikā kā reakcija uz militārās huntas krišanu 1974.gadā.⁶⁸ K. Karamanlisa kā personības un sociālistu kā partijas triumfs izpaudās 1980.gadā, kad K. Karamanlis tika ievēlēts par Grieķijas Republikas prezidentu un sociālisti ar A. Papandreu priekšgalā izdarīja nopietnu pieteikumu uzvarai vēlēšanās ar jaundibināto PASOK (1981.gads).⁶⁹

K. Karamanlisa atstātais politiskais mantojums prezidentūras laikā tiek augstu vērtēts, jo ienesa Grieķijas politiskajā dzīvē jaunas vēsmas – tika atzīta Grieķijas Komunistiskā partija (KKE), tika atkal panākta Grieķijas dalība NATO, tika nostiprinātas liberālās vērtības valstī caur divām valdībām 70-tajos gados, kā arī tika panākta Grieķijas uzņemšana Eiropas Kopienā. Grieķu izcelsmes pētnieks Rojs Makridis (Roy Makridis – Ρόι Μακρύδης) šo K. Karamanlisa pienesumu skaidro ar viņa dzīvi trimdā Francijā no 1963.gada līdz 1974.gadam, kad K. Karamanlis ārkārtīgi ietekmēja savus politiskos uzskatus un pārlicības. Stingrā liberālā pārlicība pierādīja, ka Grieķijas sabiedrība spēj pieņemt liberālās vērtības, taču pilnīgais PASOK triumfs 1981.gadā arī parādīja, ka sabiedrība, kas cenšas atkopties pēc iekšpolitiskiem satricinājumiem, nespēj veselīgi pārciest liberalizācijas sekas – vēlētajū piedzīvotā vilšanās nodrošināja sociālistu ilglaicīgu atrašanos pie varas un daļēju atkāpi no liberālisma.⁷⁰

Grieķijas ekonomiskā un sociālā attīstība

Pārciezdami 2. Pasaules karu un tam sekojošo pilsoņu karu, Grieķija ieslīga ekonomiskā stagnācijā. 50-to un 60-to gadu ekonomiskā atpalicība sagrava tradicionālos ražošanas principus un metodes. Sabiedrība sāka socializēties urbanizētajos valsts reģionos, kas nozīmēja lielāku iedzīvotāju plūsmu uz ziemeļiem. Šajā laikā pamatu ekonomiskai politikai ietekmēja mēģinājumi apmierināt šķiru intereses. 60-tie gadi iezīmēja pāreju no stagnācijas un 60-to gadu beigas ir raksturīgas ar ekonomisko izrāvienu. Mūsdienu grieķu dzīves stila aizsākumi ir meklējami tieši saistībā ar 60-tajiem gadiem, kad nostiprinājās turīgu cilvēku slānis, kas bija balstīts uz izglītību un veiklību uzņēmējdarbībā. Stiprā atkarība no Rietumiem deva Grieķijas sabiedrībai spēcīgas iezīmes, kas tuvināja Grieķiju Rietumiem. Arī militārās

⁶⁷ Penniman, Howard, Greece At the Polls, American Enterprise Institute Press, Washington DC, 1981, p.204;

⁶⁸ Theodore Coulombis, The Greek Junta Phenomenon, Polity, IV, No.3, Spring 1974, p.245;

⁶⁹ MacDonald, Robert, Kohler, Beate, ed., Greece After PASOK's Victory in Political Forces in Spain, Greece and Portugal, Butterworth, London, 1982, pp.154-157;

⁷⁰ Macridis, Roy, Greek Politics at a Crossroads – What Kind of Socialism?, Hoover Institution Press, Stanford, 1984, p.26;

diktatūras laikā Grieķija daudz ko aizguva no Rietumu vērtībām. 70-tie gadi iezīmēja pilnīgi jaunas sabiedrības rašanos, kas beidzot bija spējusi pārvarēt pilsoņu kara sekas un vairāk uzmanības pievērša dzīves kvalitātei. 1974.gads radīja labu augsni pragmatiskai politikai, jo nošķirums starp kreisajiem un labējiem tika balstīts uz interešu, nevis fanātisma bāzes, kā tas bija pirms 1967.gada, kad sabiedrību vēl tika mēģināts ietekmēt ar pilsoņu kara sekām.

80-tie gadi atainoja vidusslāņa un zemākā slāņa ekonomisko vilšanos liberālajā valsts attīstībā, jo sociālistu nākšana pie varas acīmredzami norāda, ka vidusmēra grieķis nebija spējīgs ielēkt ekonomiskās attīstības vilcienā 60-tajos/70-tajos gados.⁷¹ Ekonomiskais pieaugums palīdzēja atbrīvoties no pieaugošās ārzemju kapitāla lomas iekšējā tirgū, taču importa pārsvars pār eksportu negarantēja viennozīmīgu neatkarību no ārvalstu ieguldījumiem. Veiksmīgi mēģinājumi attīstīt tirdzniecības floti un tūrismu, kā arī veiksmīgi izmantotā imigrācijas politika ļāva izlīdzināt ekonomisko stāvokli starp ārējo un iekšējo kapitālu. Valsts sektorā nodarbinātie vēl joprojām saglabāja augstu nodarbinātības līmeni, kas neatkarīgi no valdības bija bremsējošs faktors ekonomiskajai izaugsmei.

PASOK valdīšana atnesa privātajam sektoram milzīgus zaudējumus, jo uzņēmumu subsidēšana no valsts budžeta un to nelikvidēšana sociāli labvēlīgas situācijas vārdā (lai nepieļautu pieaugošu bezdarbu) radīja finansiālas grūtības. Privāto uzņēmumu ķīlas valsts bankā pieauga, kas noveda valsts lomas pieaugumu uzņēmumos līdz brīdim, kad valsts sāka šos uzņēmumus pārņemt. 1985.gada vēlēšanās atkal uzvarēja sociālisti un investīciju apjoms Grieķijā piedzīvoja kritumu. Lēni augošā inflācija sāka polarizēt valdības partiju un drīz pēc uzvaras vēlēšanās valdība piedzīvoja krīzi, jo lēmums iesaldēt algas gan privātajam, gan publiskajam sektoram sanikvoja tirdzniecības un ražošanas apvienības, kas veicināja ražošanas tempu kritumu un ekonomikas buksēšanu.⁷²

Grieķijas drošības politika

40-tie un 50-tie gadi Grieķijas drošības politikā iet roku rokā ar ASV vērtībām un ietekmi. Valstī darbojošās aģentūras militārai un finansiālai palīdzībai pārstāvēja ASV intereses un ietekmēja iekšpolitiskos spēkus. Grieķijas Bruņotie spēki tika apmācīti un apgādāti caur ASV militārās palīdzības programmām (Military Assistance Programs). Laika posmā no 1950.gada līdz pat 1969.gadam apmācības ASV militārajās akadēmijās izgāja

⁷¹ Chipman, John, ed., NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges, Routledge, London & New York, 1988, pp.250-252;

⁷² Clogg, Richard, Parties and Elections in Greece, Duke University Press, North Carolina, 1987, p.3;

11 tūkstoši grieķu militārā personāla.⁷³ (Salīdzinājumam, Latvijas armijas lielums ir 4915 karavīru.⁷⁴)

Militārā nostāja un noskaņojums armijā valdīja tāds, kādu to paredzēja ASV (galvenokārt t.s. Dvaita Eizenhauera doktrīna) – militāriem spēkiem ir jābūt spējīgiem nodrošināt iekšpolitisko mieru un kārtību, lai nepieļautu komunisma izplatīšanos un nākšanu pie varas. Draudu raksturojums tika attiecināts uz ziemeļiem, lai novērstu PSRS un tās satelītvalstu ofensīvu globāla kara gadījumā.⁷⁵

60-to gadu dekāde iezīmēja draudu avota novirzīšanos no ziemeļiem uz austrumiem. PSRS kā galvenais draudu avots caur satelītvalstīm Balkānos atslāba un apdraudējuma lokā ienāca Turcija. Visasākais saspīlējums viennozīmīgi ir turku-grieķu konfrontācija Kipras jautājumā, kas visvairāk izpaudās 1974.gadā.⁷⁶ Rietumu izrādītā pasivitāte radīja pārliecību, ka dienvidaustrumu robežas būs jāstiprina Grieķijai pašas spēkiem, jo valsts partneri neizrādījās neitrāli un droši sarunu vedēji Kipras pārrunās Ženēvā.⁷⁷

1967.gada apvērsums radīja plaisu starp ASV un Grieķiju. Tā sabiedrības daļa, kas ticēja ASV kā drošības garantam, secināja, ka ASV nav noraidoša pret militārā apvērsuma faktu. ASV viceprezidenta Spiro Egņu (Spiro T. Agnew) vizīte Grieķijā 1971.gada oktobrī, kad pie varas atradās t.s. pulkvežu valdība, deva režīmam leģitimizāciju, kas nepalika ASV pateicību parādā un ļāva pilnīgu brīvību ASV Gaisa spēkiem Grieķijas gaisa telpā Sešu dienu karā Tuvajos Austrumos un 1970.gada Jordānijas krīzes laikā, garantējot ASV flotei drošas ostas Grieķijas teritorijā.⁷⁸

Grieķijas centieni iejaukties Kipras jautājumā 1974.gadā tika uzskatīti kā ASV interesēm atbilstoši. Mēģinājums attaisnot militāro intervenci Kiprā ar ASV interesēm reģionā izgāzās, jo Kipras jautājums bija nepārdomāts un piedzīvoja neveiksmi. Militāro vadītāju atbalstītais uzbrukums Arhibīskapam Makariosam noveda pie Kipras grieķu novēršanās no Grieķijas un politiskās situācijas saasinājuma reģionā, kas ASV nebija pieņemami.⁷⁹

Lai arī ASV neatbalstīja huntas politiku Kiprā, salīdzinoši draudzīgā attieksme ietekmēja Grieķijas iekšpolitiku. Liberāļi, kas vienmēr bija iestājušies par ASV kā drošības garantu un Grieķijas tiesību un interešu aizstāvi reģionā, pēc diktatūras krišanas pārorientējās vairāk uz interešu lobēšanas un pragmatiskas politikas veicināšanu. Savukārt PASOK

⁷³ Couloumbis, Theodore, *The Greek Junta Phenomenon*, Pella Publishers, New York, 2004, p.264;

⁷⁴ <http://www.mod.gov.lv/Nacionalie%20brunotie%20speki/NBS%20Struktura.aspx>, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2008;

⁷⁵ Veremis, Thanos, *Greeks and Turks in War and Peace*, News Publications, Athens, 2007, p.47;

⁷⁶ Turpat, 47.lpp.;

⁷⁷ Chipman, John, ed., *NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges*, Routledge, London & New York, 1988, p.253;

⁷⁸ Goldbloom, Maurice, Clogg, Richard, Yannopoulos, George, eds., *United States Policy in Post-War Greece*, in *Greece Under Military Rule*, Secker and Warburg, London, 1972, p.220;

⁷⁹ Legg, Keith, *Politics in Modern Greece*, Stanford University Press, Stanford, 1970, p.191;

agrīnajos 80-tajos uzjundīja patriotisma vilni, kas balstījās uz grieķu varonību 2. Pasaules karā, respektīvi, vairāk atskatījās uz varonīgo pagātņi nekā sārpiņo realitāti. PASOK veicināja uzskatu, ka Grieķija ir vairāk t.s. 3. pasaules perifērijā nekā Rietumu sabiedrības dienvidaustrumu reģionā. Sekojoši, PASOK acīs, Rietumu kapitālisti tikai izmantoja Grieķijas tirgu savu preču noietam. PSRS kā sociālisma aizstāvji tika kritizēti no PASOK puses kā lielvara, kas pārģalvīgi iesaistījusies centienos sadalīt pasauli cīņā ar ASV. Populisms PASOK valdīšanas laikā sasniedza kulmināciju un tika kultivēts uzskats, ka Grieķijai ir savs īpašs ceļš ejams, esot tiltam starp Tuvajiem Austrumiem un Rietumu pasauli. Lai arī vārdi tika izmantoti skaļi, PASOK politikā netrūka arī pragmatisma. Iekļaušanās Eiropas Kopienā un atgriešanās NATO lika Rietumu sabiedrotajiem manīt, ka, lai arī vārdiski Grieķijai ir savs ceļš ejams, tā tomēr iet ceļu kopā ar Rietumiem. Premjerministra Papandreu drošības izpratne atspoguļojās jaunā bāzu līgumā ar ASV, kas paredzēja vienošanos starp abām valstīm saglabāt ASV kara bāzes Grieķijas teritorijā vismaz līdz 1988.gadam.⁸⁰

1982.gadā PASOK valdība piekopa asu politiku pret ASV un NATO, atceļot NATO mācības Egejas jūrā, kā arī aizliedzot Turcijai izmantot Grieķijas gaisa telpu. Lai arī JD līderis Konstantīns Mitsotakis (Constantine Mitsotakis – Κωνσταντίνος Μιτσotάκης) aicināja uzsākt auglīgas divpusējas sarunas ar Turciju, valdība un opozīcija baudīja vienprātību par pretestību NATO un ASV piekoptajai ietekmei. Sekojoši 80-to gadu vidus ir raksturojams kā antiamerikānisks ar pāris centieniem pieturēt ASV klātbūtni valstī, lai paplašinātu Grieķijas spēju manevrēt starp Turcijas-ASV un Grieķijas-ASV attiecībām.⁸¹

1985.gadā A. Papandreu lika nojaust Rietumu partneriem, ka atkārtotas ievēlēšanas gadījumā PASOK pievērsīsies attiecību normalizēšanai ar ASV un NATO. Tāpat tika likts nomanīt, ka PASOK vēlas pieļaut tirgus liberalizāciju, ļaujot ārvalstu investīcijām vieglāk darboties Grieķijas ekonomikā (neskatoties uz šajā laikā veltīto kritiku un antiamerikānisko populismu).⁸²

⁸⁰ Chipman, John, ed., NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges, Routledge, London & New York, 1988, p.254;

⁸¹ Coufoudakis, Van, Chipman, John, ed., Greek-Turkish Relations, 1973-1983, in NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges, Routledge, London & New York, 1988, p.256;

⁸² Lachica, Eduardo, Chipman, John, ed., U.S. Troubles with Greece Prompt Closer Turkish Ties, in NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges, Routledge, London & New York, 1988, p.338;

Roberts Gilpins (Robert Gilpin) grāmatā „War and Change in World Politics” izdala dažādus veidus, kā var notikt izmaiņas starptautiskajā sistēmā. Viena no šīm izmaiņām paredz t.s. sistēmiskās izmaiņas, kurās mainās starptautiskās sistēmas hierarhija, prestižs un varas centri.⁸³

Pēc PSRS sabrukuma 1991.gadā un varas atslābuma, prestižs un varas centrs sistēmā transformējās no bipolāra uz monocentrisku, radās jauna veida kārtība starptautiskajā sistēmā. Ar Eiropas Kopienas (vēlāk ES) lomas pieaugšanu Eiropas politikā, radās jauna veida izpratne par starptautiskajām institūcijām. Pieauga vērtību nozīme, kas balstās uz etnisko dažādību un ideoloģisko daudzveidību. Dienas kārtību ietekmēja jautājumi - Kā jaunā sistēmas uzbūve pēc bipolārās iekārtas ietekmēs attiecības sistēmā? Kā valstis spēs adaptēties sistēmas ietvaros un kam būtu jāadaptējas – sistēmai vai valstīm?”⁸⁴ Šī jaunā kārtība ar jaunajiem izaicinājumiem ļoti cieši skar NATO un Grieķiju kā NATO dalībvalsti. Bijušās Varšavas pakta valstis „atvērās” Rietumu pasaulei, un radās iespēja iesaistīt jaunus aktierus starpvalstu dialogā. Jautājums, kas skāra NATO, protams, bija alianses nepieciešamība, jo pastāvēja uzskats, ka galvenais NATO mērķis ir sasniegts, liberālā ideoloģija ir uzvarējusi komunistisko (tas ko Fransiss Fukujama sauca par vēstures beigām). Aukstā kara ietvaros esošās Rietumvalstu institūcijas kā NATO un Eiropas Kopiena bija koordinējošie centri tādām valstīm kā Grieķija, kurām nebija problēmas definēt savu apdraudējumu un īpaši lobēt Rietumvalstu iestāšanos par Grieķijas tiesībām (piemēram, ASV atbalsts Grieķijas politikai ar komunistiskās ideoloģijas ziemeļu kaimiņiem neradīja šaubas par politisko atbalstu, par militāru nodrošinājumu un finansiālo palīdzību). Līdz ar jauno sistēmas kārtību, parādījās jauni indikatori Grieķijas drošības izpratnē:

- 1) integrācija un līdzdalība Rietumu vērtību pasaulē ir nepieciešama arī nākotnē, jo tā garantē sadarbību, kuras pamatā ir gan zināšanas, gan pieredze, sadarbojoties vienam ar otru, kas balstās jau vēsturiskajā pieredzē un demokrātiskajos režīmos (Džordžs Sorensens (George Sorensen) un Roberts Džeksons (Robert Jackson) „Introduction in International Relations” kā vienu no pamatpieņēmumiem liberālo demokrātiju pārākumam pār reālistu pieņēmumu par varas balansu un karu kā starptautiskās sistēmas darbības pamatjēdzienu, pretstata tieši apgalvojumu, ka liberālās demokrātijas ir saistītas gan ideoloģiski, gan ekonomiski, tāpēc tās veicina miermīlīgu

⁸³ Sīkāk par šo konceptu skatīt Gilpin, Robert, War and Change in World Politics, Cambridge University Press, 1981, 1.nodaļu 9.-50.lpp;

⁸⁴ Valinakis, Yannis, Greece's Security in the Post-Cold War Era, Ebenhausen/Isartal, April 1994, p.15;

līdzpastāvēšanu un liberālas demokrātijas nekaros savā starpā).⁸⁵ Jannis Valinakis (Yannis Valinakis – Ιωάννης Βαλινάκης) min šāda domāšanas veida pastāvēšanu Grieķijas politikā 90-to gadu sākumā;⁸⁶

- 2) kopējais ienaidnieks pēc 2. Pasaules kara (komunistiskā ideoloģija ar komunisma valstīm), ir veicinājis sadarbību un integrāciju gan ideoloģiski (liberālās vērtības Grieķijā nostiprinājās tieši pateicoties ASV klātbūtnei un ietekmei), gan militāri, gan ekonomiski;
- 3) Eiropas Kopiena un NATO „dzelzs priekškara” draudu priekšā pierādīja sevi kā spējīgas koordinēt valstu sadarbību, tātad partneru uzticība ir tikusi pārbaudīta;
- 4) NATO polarizācija divos pīlāros pēc aukstā kara paredz iespējas vairāk ietekmēt savas politikas veidošanu starptautiskajā sistēmā. T.s. Eiropas pīlārs priekšplānā izvirza jautājumu par drošības vairošanu, mēģinot izvairīties no atkarības no t.s. Transatlantiskā pīlāra, kura pārākums ļauj ASV diktēt savus spēles noteikumus un vairo savu drošību, dažkārt apdraudot Eiropu.⁸⁷ (ASV prezidenta Ronalda Reigana iniciatīva veidot SDI (Strategic Defence Initiative) ar pārtvērejrakešu vairogu aizsargāja ASV, bet apdraudēja Eiropu, šis ir piemērs Eiropas pīlāra izveidei);⁸⁸
- 5) Diskusija par paplašināšanos uz austrumiem paredz alianses dalībnieku pieaugumu un darbības lielāku nosvēršanos uz jaunajām robežām. Grieķijai tas nozīmē lielākus pienākumus sadarbībā ar jaunajām valstīm ziemeļos, kuras vēl nebija NATO vai ES dalībvalstis. Austrumi vēl joprojām ir draudoši, jo Grieķijas-Turcijas attiecībās valda saspīlējums. ASV intereses un iesaistīšanās Tuvajos Austrumos negarantē Grieķijai dažāda rakstura privilēģijas kā tas bija pret komunisma cīņas laikā;⁸⁹

Pārmaiņas starptautiskajā sistēmā ietekmēja Grieķijas iekšpolitiku. Pilsoņu karš un ilgie gadi, kas aizritēja, cenšoties konsolidēt sabiedrību, bija auglīgi, jo balstījās uz komunisma apkarošana. Tradicionāli ietekmīgās ideoloģijas – sociālisti un liberāļi spēja rast kompromisus un sadarboties.

Jauno kaimiņvalstu izveidošanās saasināja iekšpolitisko diskusiju un šī iemesla dēļ 90-to gadu sākumu var raksturot kā nestabilitātes laiku. Galvenokārt, šī nestabilitāte veidojās neskaidrajā nostājā t.s. Maķedonijas jautājumā. Atklāti strīdi starp tā laika premjerministru K.

⁸⁵ Sīkāk par šo konceptu skatīt Jackson, Robert, Sorensen, George, Introduction to International Relations, Theories and Approaches, Oxford University Press, Oxford New York, 2007, 1., 2. un 10. nodaļas;

⁸⁶ Valinakis, Yannis, Greece's Security in the Post-Cold War Era, Ebenhausen/Isartal, April 1994, p.16;

⁸⁷ Turpat, 17.lpp.;

⁸⁸ Papasotiriou, Harry, American Political System and it's Foreign Policy:1945-2002, Piotita Publishers, Athens, 2003, p.355;

⁸⁹ Valinakis, Yannis, Greece's Security in the Post-Cold War Era, Ebenhausen/Isartal, April 1994, p.18;

Mitsotaki un ārlietu ministru Antoniju Samaru (Antonios Samaras – Αντώνιος Σαμάρας) radīja ideoloģisku plaisu Jaunajos demokrātos, kas ietekmēja Grieķijas politiku visus 90-tos gadus.⁹⁰ Maķedonijas jautājums ir viena no pirmās prioritātes lietām Grieķijas ārpolitikā arī šodien. FYROM bloķēšana līdzdalībai NATO lieliski parāda mūsdienu ārpolitisko situāciju Grieķijā, kā arī parāda, kā Grieķija izmanto līdzdalību dažādās apvienībās, kur grieķu politiķi cenšas „tirgoties”, lai panāktu sev labvēlīgus rezultātus (ES un Turcijas vēlme iestāties tajā kalpo par vēl vienu spilgtu piemēru).

Dienvidslāvijas sabrukums aktivizēja „Maķedonijas jautājumu” 1991.gada septembrī. Viena no bijušajām Dienvidslāvijas republikām, tagadējā FYROM, referendumā atbalstīja valsts izveidošanu ar nosaukumu, kas Grieķijai ļoti liek uzmanīties no teritoriālām pretenzijām – FYROM vēlme sevi saukt kā Maķedoniju rada bažas Grieķijas politiķiem par iespējamām prasībām pēc Grieķijas Maķedonijas apgabala. Tā laika ārlietu ministrs A. Samaras iestājās pret šādas valsts izveidošanos kaimiņos un draudēja to neatzīt ne pie kādiem apsvērumiem, jo valsts nosaukums ne tikai pretendē uz Grieķijas teritoriālo nosaukumu, bet arī uz Grieķijas vēsturi, kultūru un pašapziņu (karogs, lidostas nosaukums, runas par Grieķiju, kurā ir trīs nacionālās minoritātes – turki, albāņi un maķedonieši, tāpat FYROM presē ir tikušas publicētas kartes, kur FYROM sastāvā ir iekļauti Tessaloniki). Premjerministra nostāja aicināja uz daudz mīkstinošākiem nosacījumiem, meklējot dialogu.

Pateicoties A. Samaras nepiekāpībai, 1991.gadā tika panākts, ka Eiropas Kopienas ārlietu ministru apspriedē vienojās par kopējo Eiropas Kopienas nostāju, atzīstot FYROM kā oficiālo valsts nosaukumu. Šis A. Samaras panākums deva lielu popularitāti grieķu acīs, taču tas nozīmēja, ka, pieaugot A. Samaras popularitātei, samazinājās premjerministra popularitāte. FYROM jautājums tika asociēts ar vārdu Skopje un drīz pēc ārlietu ministra panākuma ļāva Grieķijai piedzīvot nacionālisma vilni, kas visspilgtāk izpaudās otrajā lielākajā Grieķijas pilsētā Tessalonikos, kur pēc vietējā mēra iniciatīvas ielās izgāja tuvu pie 1 miljona cilvēku, lai demonstrētu savus iebildumus pret Skopjes centieniem uzurpēt Maķedonijas vārdu.⁹¹

Kas attiecas uz Grieķijas ekonomisko izaugsmi, tad pārāk nacionālā nostāja radīja ienaidniekus Eiropas Kopienā, kur tādas valstis kā Nīderlande un Itālija klaji nosodīja Grieķijas mēģinājumu nostādīt savas nacionālās intereses augstāk par kopējām. Šis solis noveda pie ekonomiskajām grūtībām, jo tika boikotētas šo valstu preces. Šīs grūtības samilza tieši tādēļ, ka jau no 1974.gada gan JD, gan PASOK un sabiedrība atbalstīja palielinātus

⁹⁰Aliboni, Roberto, Joffe, George, Niblock, Tim, , Security Challenges in the Mediterranean Region, Frank Cass Publishers, London, 1996, p.57;

⁹¹Dokos Thanos, NATO's Mediteranean Dialogue: Prospects and Policy Recommendations, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP), Athens, May 2003, p.67;

izdevumus valsts militāro kapacitāšu celšanai. Tas tika skaidrots ar bažām par Turcijas plāniem, jo Kipras invāzija 1974.gadā pierādīja, ka Turcijai ir ekspansīvi centieni reģionā. 1988.gada NATO Aizsardzības plānošanas komitejas (Defence Planning Committee) ziņojumā Grieķija tika atzīta par vienu no priekšzīmīgākajām alianses valstīm aizsardzības kapacitāšu celšanā.⁹²

Turcijas jautājums 90-tajos gados kā militāra rakstura drauds dominēja gan publiskajā, gan akadēmiskajā vidē. Kipras invāzija un Ziemeļkipras zaudēšana turkiem bija lūzuma punkts Grieķijas pārdomās par militāro draudu avotu. Tāpat šis atgadījums ļāva Grieķijai pārdomāt savas drošības stratēģijas, jo mācību stunda Kiprā izrādījās sāpīga. Grieķijas apziņa tika ietekmēta divos ļoti svarīgos jautājumos:

- 1) Turcijas un Grieķijas strīdi par Kipru noveda valstis pie diplomātiska strupceļa jau 50-tajos gados. Turcijas invāzija Kiprā, izmantojot Grieķijas pulkvežu valdības neveiksmi, pierādīja Turcijas plānus Kiprā un skaidri parādīja, ka Turcijas nodomi nav draudzīgi, nodomi izrādījās ekspansīvi. Neviena Grieķijas valdība neuzņemsies nosaukt Turciju par Grieķijas sabiedroto, lai arī abas valstis ir Transatlantiskā līguma valstis;⁹³
- 2) Kipras krīzes laikā, NATO un ASV nenosodošā attieksme pret militāro diktatūru un nesteigšanās atrisināt Kipras krīzi radīja vilšanos gan ASV, gan NATO (Grieķija pamatojoties uz šo argumentu pat atsauca dalību NATO). Tādējādi jau tā nepopulārās Savienotās Valstis kļuva vēl nepopulārākas, sev līdzīgi kultivējot uzskatu par ASV dominēto NATO kā līdzīgu spēlētāju.⁹⁴

Turcijas militāro kapacitāšu pārākums apdraud Grieķiju un reģionu vairākos aspektos:

- 1) Turcijas spējas sevi apgādāt ar augstas klases militāro tehniku (F-16 iznīcinātāji un lielizmēra transportlidmašīnas, zemūdenes un raķešu kuģi, liela izmēra kaujas spējīgi sauszemes spēki un attīstītas vienības elektronikas jomā, pastāvīga militārā klātbūtne Kiprā un raķešu kompleksi) liek Grieķijai justies apdraudēti. Zinādami, ka nespēj rast militāro nodrošinājumu pašu spēkiem, grieķiem vai nu jāspēj radīt

⁹² Skatīt Enhancing Alliance Collective Security; Shared Roles, Risks and Responsibilities in the Alliance, Report by NATO Defence Planning Committee, Brussels, December 1988, p.13-50, publicēts Valinakis, Yannis, Greece's Security in the Post-Cold War Era, Ebenhausen/Isartal, April 1994;

⁹³ McDonald, Robert, The Problem of Cyprus, pp.403-501, in Southern Europe and the Mediterranean, Routledge, London&New York, The Adelphi Papers, 2006, p.453;

⁹⁴ Enhancing Alliance Collective Security; Shared Roles, Risks and Responsibilities in the Alliance, Report by NATO Defence Planning Committee, Brussels, December 1988, p.28, publicēts Valinakis, Yannis, Greece's Security in the Post-Cold War Era, Ebenhausen/Isartal, April 1994;

pretspēks turkiem aliansē vai arī jāiesaistās militārā sacensībā, ko Grieķijas ekonomika nevar atļauties;⁹⁵

- 2) Gadiem ilgi izrādītie centieni radīt ekonomiku, kas būtu spējīga apgādāt Grieķiju ar gana ietekmīgiem aizsardzības spēkiem var izrādīties veltīgi. Šāds pavērsiens var demoralizēt sabiedrību;⁹⁶
- 3) Piedzīvotais Turcijas militārais pārkums Kiprā var apdraudēt citas grieķu provinces, piemēram, Kipras okupācijas zonas nospraušana vairāk uz dienvidiem, musulmaņu tiesību jautājums Grieķijas-Turcijas pierobežā, pastāvīga Grieķijas gaisa telpas pārkāpšana un dažu neapdzīvotu salu apdraudēšana liek bažīties par teritoriālo pastāvību;⁹⁷
- 4) Jelkāda Balkānu nestabilitāte var atkal saasināt Grieķijas–Turcijas attiecības.⁹⁸

Kas skar jautājumu par Turcijas apdraudējumu Grieķijai, vislabākā atbilde ir Turcijas amatpersonu paziņojumi un oficiālie dokumenti. Sākot jau no 1975.gada Turcijas demagoģija ir likusi pamatu satraukumam. 1975.gadā Turcijas premjerministrs laikrakstam „Le Monde” paziņoja, ka „puse Egejas jūras pēc taisnības pieder Turcijai. Lai pasaule apzinās, ka tas tā ir. Turklāt Turcijai ir pieredze kā sakaut ienaidnieku, kas turku nācijas intereses, cieņu vai prestižu ir atļāvušies likt uz spēles.”⁹⁹ Tāpat paziņojumi par pieaugušo Turcijas valstiskumu, Turcijas ēru un teritoriālajām pretenzijām Egejas jūrā, paziņojot, ka 50 km pierobežā esošās salas pieder Turcijai, radījušas bažas par Grieķijas suverenitāti. Turcijas noraidījums parakstīt Grieķijas izstrādāto divpusējo spēka nepielietošanas paktu ir likusi satraukties par iespējamu konfliktu alianses ietvaros.¹⁰⁰

Austrumeiropā piedzīvotie neatkarības viļņi, politiskie notikumi Kaukāza reģionā un Tuvajos Austrumos lika Turcijai aizdomāties par iespēju iesaistīties šo notikumu norisē, tādējādi vairojot savu ietekmi. Turcijas centieni Grieķijas politikai ir radījušas bažas par turpmāku Balkānu stabilitāti. Turcijas un Grieķijas eksperti ir atzinuši, ka PSRS sabrukums visvairāk ir palīdzējis Turcijai, jo Turcijas draudu avots ir samazinājies, turklāt Rietumu ietekme reģionā ir atslābusi, kas ļauj Turcijai uzņemties reģiona lielvaras statusu.¹⁰¹ Tāpat Turcijas piemērs, savienojot tirgus ekonomiku ar plurālistisku demokrātiju musulmaņu

⁹⁵Veremis, Thanos, Greek Security: Issues and Politics, pp. 115-161, in Southern Europe and the Mediterranean, Routledge, London&New York, The Adelphi Papers, 2006, p.124;

⁹⁶ Turpat, 134. lpp.;

⁹⁷Larnabee, Stephen, Balkan Security, pp. 23-71, in Southern Europe and the Mediterranean, Routledge, London&New York, The Adelphi Papers, 2006, p.56;

⁹⁸ Turpat, 63.lpp.;

⁹⁹ Citēts no Bahcheli, Tozun, Greek-Turkish Relations Since 1955, Westview Press Inc, Nashville, 1987, p.23;

¹⁰⁰ Turpat, 24.lpp.;

¹⁰¹ Barchard, David, Turkey's Troubled Prospect, The World Today, June 1990 in Valinakis, Yannis, Greece's Security in the Post-Cold War Era, Ebenhausen/Isartal, April 1994, p.31;

sabiedrībā, ļauj turkiem pretendēt uz ietekmi Tuvajos Austrumos kā sabiedrībai, kas rāda piemēru kā islams var būt eiropēisks. Centieni ietekmēt notikumus Azerbaidžānā un Armēnijā liek pārdomāt iespējamību par Turcijas augošo reģionālās lielvaras apefīti. Kamēr Grieķijai PSRS sabrukums ir radījis vairāk raīžu nekā mierinājumu, jaunās kaimiņvalstis Ziemeļos vairs netiek kontrolētas no viena varas centra un realizē savu politiku, kas liek grieķiem cīnīties vairākās frontēs. Grieķijas militārais un politiskais potenciāls nav tik spēcīgs, lai grieķi spētu ietekmēt kaimiņpolitiku, tāpēc viennozīmīgi, ka Grieķija īsti nespēj apturēt Turcijas centienus.¹⁰² Vienīgais mehānisms ir mēģināt pārrunu ceļā panākt vairāk ieguvumu no Turcijas, izmantojot Grieķijas statusu ES un Turcijas vēlmi tai pievienoties.

Viennozīmīgi, ka Turcijas iespējas ietekmēt vairāk notikumus Balkānos balstās arī uz musulmaņu jautājumu. Oponējot pie musulmaņu tiesībām, Turcija var vairāk koriģēt un prasīt no valstīm, kur ir bijušas nesaskaņas starp reliģiskajām un etniskajām grupām, kā Albānija, Bosnija un Hercegovina un Kosova, kā arī turku kopienu apdzīvojošajām valstīm - Bulgārijas un FYROM. Oficiālās Ankaras nostāja šajā jautājumā ir izveidot t.s. turku tīklu (Turkish Network), subsidējot un motivējot turku privāto kapitālu iesaistīties Balkānos, tādējādi cenšoties izolēt Grieķiju reģiona ietvaros.¹⁰³

Kopsavilkums par Grieķijas motivāciju iestāties NATO

Papildus militārajai drošībai darba empīriskajā daļā par Grieķiju, esmu centies rast īsu ieskatu arī galvenajos novirzienos valsts ekonomikā un sociālajā sfērā. Manuprāt, ir neiespējami saprast galvenos uzvedības motīvus valsts politikā, ja ignorētu kā ekonomisko attīstību, tā sociālo valsts klimatu. Svarīgi pieminēt, ka ekonomiska rakstura attiecības bija viens no pamata katalizatoriem grieķu-amerikāņu attiecībām. Sociālie jautājumi, kas bijuši gana sasāpējuši, ietekmēja gan politisko demagoģiju, gan arī ārpolitiku, jo lielais atbalsts ASV klātbūtni Grieķijā pēc pilsoņu kara laika gaitā mainījās uz pilnīgu nevēlēšanos amerikāņu līdzdalībai Grieķijā.

Kaimiņattiecības, kas Grieķijai nav veidojušās veiksmīgi, ir radījušas un turpina radīt galveno apdraudējumu. Savas NATO līdzdalības pirmsākumos Grieķija, viennozīmīgi vadoties no ziemeļu kaimiņiem, kas iekļāvās komunistiskajā blokā, ātri noorientēja valsti uz līdzdalību NATO un lielāku klātbūtni Rietumvalstu politikā. ASV ietekme reģionā ir spēlējusi šajā sakarā vislielāko lomu, jo gan ASV, gan Grieķijas interesēs bija garantēt reģiona drošību

¹⁰² Turpat, 31.lpp.;

¹⁰³ Alexandres, Alexes, Moslem Minorities in the Balkans, ELIAMEP, Athens, 1991, p.163;

no PSRS un komunisma ideoloģijas laikā, kad komunisma izplatība Eiropā bija ārkārtīgi augsta.

Zināms paradokss vai gudrība ir meklējama Grieķijas-Turcijas attiecībās. Cik lielā mērā valstis bija apdraudētas pēc 2. pasaules kara, tik lielā mērā arī valstis spēja uzturēt miermīlīgu līdz pastāvēšanu. Kipras jautājuma buksēšana, kas sākās jau 50-tajos gados, liecināja par briesmošo krīzi. Bruņots konflikts, kas izlauzās Kiprā starp Turcijas bruņotajiem spēkiem un Grieķijas tā laika militāro virsvadību, tikai pierādīja savstarpējo nepieķāpību par ietekmi reģionā. Pēc būtības, abu valstu dalība NATO ļauj saglabāt status quo abu valstu attiecībās, jo teritoriālie pārkāpumi no Turcijas puses vairāk liecina par „pabaidīšanas” politiku, kur Turcija liek atcerēties, kas ir lielākais un noteicošākais spēlētājs Egejas jūras reģionā. Grieķijai par laimi, nospraustās robežas, kas ir fiksētas arī NATO pievienošanās līgumā, ļauj samazināt spriedzi, taču apdraudējums vēl joprojām saglabājas.

Kipras jautājums, kas vēl joprojām ir aktuāls, spilgti parāda, ka miermīlīgā ceļā ar politekonomijas palīdzību integrēt un tuvināt salu Grieķijas politiskajai dzīvei vairs nav iespējams. Lai arī valstīm pastāv cieša sadarbība, Kipras uzskats par Grieķiju kā interešu aizstāvi viennozīmīgi ir izgaiss. Varam teikt, ka militārās diktatūras laiks ir atnesis Grieķijai lielāko traģēdiju mūsdienu ārpolitikā.

Ir grūti viennozīmīgi spriest, kā tas izdevās, ka Grieķijas politiskie spēki spēja vienoties, lai apspiestu komunisma izplatību valstī pēc 2. Pasaules kara. Iespējams, ka jau iepriekš paustie komunistu uzskati par Grieķijas teritorijas tuvību ar Bulgāriju atslābināja pat pašmāju komunistiskās partijas centienus. Viennozīmīgi nepietiekamais atbalsts no Maskavas (vai arī veiksmīga ASV iekļaušanās Grieķijas politikā) ļāva antikomunistiskajam blokam sakaut komunistus pilsoņu karā un atzīt Komunistisko partiju tikai 80-tajos gados, kad sabiedrība to spēja pieņemt.

Lai vai kā, bet viennozīmīgi komunisms ir devis Grieķijai iespēju atrasties pie viena sarunu galda transatlantiskajās attiecībās jau no 1952.gada. Pateicoties komunismam, ir iespējams izteikt hipotēzi, ka liberālisms un t.s. grieķu centrisms politikā ir izveidojies pietiekami stabils. Bez ASV atbalsta šādu situāciju sasniegt būtu bijis ārkārtīgi grūti.

ASV ieguldījums Grieķijas militārajā un ekonomiskajā attīstībā ir nozīmīgs. Vēsturiski izveidojies priekšstats par Grieķiju kā par Rietumu civilizācijas šūpuli ir ļāvis grieķiem sevi vairāk saistīt ar Eiropu. Kristietiskā piederība ir palīdzējusi izvairīties no bažām par Grieķijas vietu pasaulē. Tieši pateicoties pragmatiskai politikai pašos pirmsākumos, valsts ātri tika atradusi savu vietu Rietumu pasaulē.

Galvenā alianšu pētnieka S. Volta ideja par valstu sakļaušanos zem kopīga drošības lietussarga, balstoties uz iekšpolitisku līdzību, Grieķijas gadījumā ir viens no būtiskiem

aliances izveidošanās faktoriem. Tāpat amerikāņu klātbūtne, nomainot britus reģionā, un amerikāņu personāla ietekme gan valsts pārvaldē, gan valsts nodrošinājumā, ir radījusi saites, kas garantēja valstu tuvošanos un Grieķijas pievienošanos NATO. Mūsdienu politikā Grieķijas viennozīmīga sadarbība ar ASV būtu pārāk skaļš apgalvojums, jo nesenie notikumi gan ar Kosovu, gan ar Grieķijas vienpusēju iniciatīvu nodrošināt savas enerģētikas rezerves, sadarbojoties ar Krieviju, kā arī draudi bloķēt FYROM dalību NATO, liek aizdomāties par partneru dažādošanu. Tāpat plānotais, bet atceltais bezvīzu režīms ar ASV liek pieņemt, ka arī ASV nejūtas droši par Grieķiju kā par stabilu sabiedroto. Šādā veidā varu secināt, ka, pretrunas ar ASV, kas NATO ietvaros ir vairāk atbalstījusi Turciju un grieķu-turku konflikts aliances ietvaros, ir licis Grieķijai vairāk pievērsties ES, kur Grieķijai vēl joprojām pastāv iespējas ietekmēt Turciju, draudot ar Turcijas bloķēšanu iestājamai ES. Taču, tā kā darba tēma vairāk skar pievienošanās motīvus, tad jāatzīst, ka 50-tajos gados Grieķijas iekšpolitika, stipri ietekmēta no ASV, viennozīmīgi neradīja citus jautājumus, kā valstu savstarpējo tuvināšanos un Grieķijas pievienošanos NATO.

Jāatzīst gan, ka mūsdienās aliances ir domātas vairāk ietekmes palielināšanai, nevis tikai un vienīgi aizsardzībai. Es šo pieņēmumu skaidrotu tā, ka:

- 1) mainījusies ir lielvalstu stratēģija, tradicionāla karadarbība vairs nav tik aktuāla kā ekonomiska vai enerģētiska rakstura draudi;
- 2) motīvi iestājoties nemainās – primārais paliek apdraudējums, taču, šis apdraudējums ātri tiek pārmotivēts ar ietekmes palielināšanu, kā, piemēram, Grieķijas atkal pievienošanās NATO 1980.gadā;
- 3) sadarbība aliances ietvaros garantē to, ko varam saukt par piederību sabiedrībai, ja valsts nav piederīga, tad tā ir izolēta;
- 4) ietekmes palielināšanas faktors attīstās laika gaitā, kad draudu situācija ir atrisināta un valsts cenšas audzēt savu ietekmi.

Runājot par interesēm, jāsecina, ka ASV intereses ir bijušas stratēģiskas intereses, kur ietekme reģionā balstīta uz iespējamo pirmā aukstā kara poligonu, vispārīgās intereses tika realizētas kā NATO bloka iestāšanās pret komunismu un tā izplatību - svarīgas Eiropas Kopienai un Transatlantiskajam dialogam (integrācijas jautājums Grieķijai), specifiskas/lokālās intereses - Grieķijas lokālās intereses stabilizēt savu līdzdalību reģionā ar sabiedroto palīdzību – jautājums, kuram partnerim var vairāk uzticēties. Vispārīgās stratēģiskās intereses apdraudēja Grieķiju no kaimiņu politikas puses, līdz ar to bija jāspēj rast risinājumu iekšpolitiskai situācijai, kur valdīja nošķīrums starp rietumiem un komunismu, kopintereses paredzēja komunisma apturēšanu jebkādiem līdzekļiem, konfliktējošās

intereses - Grieķijas konflikti ar Turciju sistēmas ietvaros par teritoriālo jautājumu, individuāli raksturīgās intereses, kas atkarīgas no iekšpolitikas - kā iekšpolitiskā situācija diktē ārpolitiskās preferences.

Potenciāls jautājums varētu būt, kāpēc Grieķijai vajadzētu balansēt. Atbilde šeit ir, ja Grieķija neapturēs komunisma izplatīšanos, komunistiskais bloks var apdraudēt valsts teritoriālo viengabalainību un līdz ar to suverenitāti (teritorijas aizstāvēšanu), izvēle starp rietumiem vai austrumiem, kas piedevām ir tikusi ietekmēta Grieķijā vēsturiski ar britu klātbūtni, kurus vēlāk nomainīja amerikāņi. Tieši šis faktors par kādas lielvaras klātbūtni parāda, ka balansa aliansēs var būt izteikts līderis. Manuprāt, katrā aliansē ir līderis, tieši tāpēc alianse spēj pastāvēt, jo ir kāds, kam alianse ir svarīgs rīks un šī iemesla dēļ aliansi kāds virza un koordinē.

Pastāvot draudiem no komunistiskā bloka, ASV palīdzēja Grieķijai ar savu finansiālo, diplomātisko un militāro palīdzību, jo draudu līmenis bija augsts. ASV iesaistīšanās reģionā saglabājās tik ilgi, kamēr draudi nesāka izpausties citur, mainot "poligona" dislokāciju. Kad šī dislokācija mainās, arī citu valstu (šajā gadījumā ASV) palīdzība samazinās, jo interesēm ir raksturīgi aizvirzīties citur.

Ideoloģijas loma Grieķijas politikā un NATO pievienošanās jautājumā spēlējusi ļoti svarīgu lomu, jo komunisms bija galvenais ideoloģiskais faktors, kas ļāva Grieķijai skaidri nospraust kursu uz Rietumiem un NATO. ASV ietekme iekšpolitikā radīja ticību, ka Grieķija ir ASV un Rietumu pasaules sabiedrotais, līdz ar to Rietumi palīdzēs aizstāvēt Grieķijas intereses. Šis apgalvojums bija patiess līdz Kipras krīzei (laika posmā no 1946. līdz 1974.gadam), vēlāk šis motīvs jau bija savu laiku nokalpojis.

Militārais apvērsums kā degradējošs iekšpolitisks notikums palīdzēja mobilizēt sabiedrības masas pret militāro hunt, kas izpaudās pēc apvērsuma laikā (liberāļu un sociālistu pārliecinošas valdības). Sabiedriskā spriedze un vardarbība ļāva politiķiem apzināties sabiedriskās kārtības un politikas trauslumu.

Nespēja panākt kompromisu starp politiskajiem spēkiem, kas pārstāvēja noteiktas ideoloģijas (sociālisti, monarhisti, liberāļi, komunisti) neļāva rast politisko stabilitāti, izņemot vienīgo gadījumu, kad visas politiskās partijas spēja apvienoties un rast risinājumu komunisma ierobežošanai Grieķijā. Šī situācija mainījās pēc diktatūras, kad sociālistu apvienošanās un liberāļu pārorientēšanās nozīmēja jauna veida politiku, kas būtu orientēta uz noteiktu grupu interešu aizstāvēšanu.

3.2. Latvijas motivācija dalībai NATO

Ievads un vispārējs raksturojums

Saistībā ar abu valstu mērķiem iestāties aliansē, vēlētos uzsvērt, ka viena no galvenajām atšķirībām starp Grieķiju un Latviju ir abu valstu iestāšanās laiks. Kamēr Grieķija ir NATO dalībvalsts no 1952.gada, Latvija ir alianses locekle tikai četrus gadus. Grieķijas gadījumā var runāt gan par iestāšanās motīviem, gan par ilglaicīgu vēsturi kopā ar aliansi, kā arī savas dalības atsaukšanu un vēlāku atkal pievienošanos. Latvijas gadījumā (varam teikt arī Baltijas) situācija ir savādāka. Patreiz vēl varam runāt par valstu pieaugšanu un spēka pieņemšanos, grūti ir prognozēt tālāko attīstību gan Latvijai, gan aliansei, taču gribu uzreiz uzsvērt, ka Grieķijas gadījumā plaši aprakstīju Grieķijas iekšpolitiku un ārpolitiku pēc 2. pasaules kara, savukārt Latvijas gadījumā centīšos izvairīties no plašas vēstures aprakstīšanas PSRS sastāvā, jo skaidrs, ka teorētiski par Latvijas valsti runāt nevaram, taču par ietekmi, ko Latvijas okupācija nozīmēja atjaunotās Republikas pirmsākumos 90-to gadu sākumā, gan.

Tāpat Latvijas gadījumā vēlos pieminēt, ka ļoti svarīgs jautājums ir nošķirums starp Latvijas un Baltijas virzību uz ES un NATO, jo šī virzība ir notikusi paralēli un vienlaicīgi. Svarīgs jautājums ir, cik lielā mērā varam nošķirt ieguvumus, kurus sniedz NATO un kurus sniedz ES. Sakarā ar to, ka darbā meklēju pamatojumu Latvijas motivācijai iestāties NATO, apskatīšu arī Rietumeiropas Savienības (RES) ietekmi, kas ir tikusi vadīta un koordinēta aukstā kara laikā no NATO puses.

Teorētiskajā daļā esmu minējis faktus, kas svarīgi valstu integrācijai aliansēs. Šajā gadījumā gribu minēt rādītājus no Latvijas Republikas bruņotajiem spēkiem un Aizsardzības ministrijas, kas apliecina Latvijas saņemto palīdzību no tādām valstīm kā, ASV, Dānija, Zviedrija, Vācija u.c.

Svarīgs jautājums, aplūkojot Latvijas un Baltijas virzību uz NATO ir izrādītais atbalsts un palīdzība no partneru puses, kas ir ļāvis vieglāk uzsākt integrāciju Ziemeļatlantijas līguma aliansē. Šeit vēlos pieminēt, ka īpaši svarīgi ir bijuši gan vadošo politiķu izteikumi, gan starpvalstu attiecības, kas atkarīgi no notikumiem starptautiskajā politikā ir ļāvušas rast jaunus risinājumus un ceļus Baltijas un Latvijas integrācijai NATO.

Iekšpolitiskā situācija un tās ietekme uz drošības un draudu izpratni

1990-tie gadi ienāca Baltijas valstu vēsturē kā neatkarības un valstiskuma gadi. Baltijas valstis iekļāvās starptautiskajā sistēmā un saskārās ar izaicinājumu, kas paredzēja rast risinājumu apdraudējumam saspīlētas politikas laikā, kad PSRS sabrukums sašķēla sociālistisko valstu bloku neatkarīgās valstīs. Neatkarības iegūšana lika nospraust skaidras stratēģijas, kuras tika ietekmētas gan no ideoloģiski vēsturiska mantojuma, gan no partneru izvēles ar kuru palīdzību garantēt drošības stāvokli.

Laiks, kurā tika atjaunots Latvijas valstiskums, ir laiks, kad transatlantiskās alianses loma un vīzija tika nopietni apspriesta. Tāpat šajā laikā sāka pārveidoties arī starptautiskā sistēma. Lielāka loma tika pievērsta gan vides, gan starptautiskai drošībai. Tāpat priekšplānā izvirzījās institūciju lomas pieaugums, kas ietekmēja kā iekšpolitiku un ārpolitiku, tā ekonomiku. Ārpolitika pārsvarā tika saistīta ar politiskajām un ekonomiskajām reformām, lai radītu demokrātisko institūtu noturību valsts iekšpolitikā, kā arī veiksmīgi pabeigtu valsts pāreju uz tirgus ekonomiku.¹⁰⁴

Ārējie draudi un iespējamie risinājumi bija atkarīgi no tā, kā valstis spēja adaptēties jaunajā sistēmā un kā valstu vadība spēja reaģēt uz aukstā kara beigām, kas paredzēja pārskatīt institūciju vajadzību un darbības mērķus (piemēram, diskusija par NATO lomu pēc PSRS sabrukuma). Citiem vārdiem sakot, kā valdības spēja reaģēt uz aukstā kara beigām, tā arī starptautisko institūciju eksistencei tika rasts mērķis - lai risinātu problēmas, kas ienāca jaunajā darba kārtībā.¹⁰⁵

Reģionālā un daudzpusējā sadarbība drīz vien tika asociēta ar iespēju garantēt savas valsts nacionālo interešu aizstāvību un ekonomisko attīstību. Drošība valsts attīstībā ļāva garantēt to, ka arī valstu militārā drošība pieaug, ko garantēja stabilitāte valstu iekšpolitikā. Uzsvars uz ekonomiskajām un militārajām institūcijām valstu politikā ieguva primāru lomu. Neskatoties uz to, ka Baltijas valstis pievienojās gan ANO, gan EDSO, gan Eiropas Padomei, tika atklāti pausta nostāja, ka integrācija ES, RES (Rietumeiropas savienība – WEU) un NATO ir Baltijas valstu ārpolitikas prioritāte.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Vilpisauskas, Ramunas, *Baltic States Membership in WEU and NATO: Links, Problems, Perspectives*, Vilnius University, Institute of International Relations and Political Science, June 2000, p.2, atrodams - www.nato.int/acad/fellow/98-00/vilpisauskas.pdf, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

¹⁰⁵ Keohane, Robert, O., Nye, Joseph, S., Hoffman, Stanley, eds., *After the Cold War. International Institutions and State Strategies in Europe, 1989-1991*, Harvard University Press, 1993, p.381;

¹⁰⁶ Vilpisauskas, Ramunas, *Baltic States Membership in WEU and NATO: Links, Problems, Perspectives*, Vilnius University, Institute of International Relations and Political Science, June 2000, p.3, atrodams - www.nato.int/acad/fellow/98-00/vilpisauskas.pdf, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

Gan NATO, gan RES vairāk ir tikušas saistītas ar valstu drošības meklējumiem no ārēja apdraudējuma, jo šīs abas institūcijas ir koordinējušas sadarbību starp valstīm aukstā kara laikā, kas balstījās uz militāru raksturu jeb t.s. „cieto drošību”. „Mīkstā drošība”, kas vairāk ir saistīta ar vides un kopienas jautājumiem, tika adresēta ES, kas ar Eiropas Kopējo aizsardzības politiku radīja drošu vidi – kopienu, kurā valstīm līdz pastāvēt. NATO vairāk vai mazāk ir bijusi un vēl joprojām ir „cietās drošības” garantija, kas Baltijas valstīm rada asociācijas par militāro drošību no Krievijas.¹⁰⁷

Sakarā ar šī darba tēmu, jautājums attiecībā uz Latviju ir:

- 1) Kādi ir labumi, kas lika Latvijai (Baltijas valstīm) pievienoties NATO (kas bija motivācija)?
- 2) Cik tālu mēs varam nodalīt Baltijas valstu iestāšanos NATO un ES vienu no otras?

Atbilde uz šiem jautājumiem ir ārkārtīgi svarīga, ja vēlamies izvairīties no iespējamajiem pārpratumiem un ja vēlamies atbildēt uz jautājumu – cik lielā mērā varam nodalīt mērķus starp dalību NATO un ES, ko Latvijai nācās izvirzīt vienā un tajā pašā laikā. Respektīvi, kā nospraust robežšķirtni starp ieguvumiem no NATO un ES.

Latvijas ārpolitika Baltijas valstu kopējos centienos

Galvenais uzsvars Baltijas valstu ārpolitikā balstījies uz sadarbības izveidošanu ar partneriem, kas var garantēt valstu drošības pieaugumu ģeopolitiskajā jomā, jo valstis gan vēsturiski, gan psiholoģiski ietekmē ģeopolitika, kas reģiona izdevīgā novietojuma dēļ ir pastāvīgi ietekmēta no kaimiņvalstu puses. Lielākoties šīs bažas Baltijas valstīm nāk no Krievijas puses, ņemot vērā 20.gs. vēsturi (nemaz nerunājot par vēl senāku pagātņi, kurā nācās saskarties ar daudzu valstu un tautu ietekmi Latvijas teritorijā, tostarp no Krievijas puses). Neskatoties uz bažām no Krievijas, pastāv arī otrs lozungs, kas balstās uz ideoloģisku raksturu un vēsturisko piederību Eiropai (Baltijas valstu atgriešanās Eiropā). Tādējādi mērķis integrēties Rietumu pasaules institūcijās var tikt raksturots kā kustība atpakaļ Eiropā.¹⁰⁸

Cenšoties izskaidrot kāpēc Baltijas valstis meklēja veidu kā integrēties NATO, jau teorētiski varam secināt, ka vajadzība pēc alianses liecināja par valstu skaidru apzināšanos, ka pašu spēkiem drošību garantēt nav iespējams. Tātad, ja valstis jūt, ka iespējas garantēt pašām savu drošību ir niecīgas, tad valstis cenšas rast risinājumu draudiem, balansējot tos ar citām

¹⁰⁷ Par šiem faktoriem var lasīt LR Ārlietu ministra I.Bērziņa uzrunu Latvijas Universitātē 2000.gada 4.februārī, atrodams - <http://www.latvija.ie/lv/Jaunumi/Runas/2000/feb/2625/?print=on>, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

¹⁰⁸ Vilpisauskas, Ramunas, Baltic States Membership in WEU and NATO: Links, Problems, Perspectives, Vilnius University, Institute of International Relations and Political Science, June 2000, p.4, atrodams - www.nato.int/acad/fellow/98-00/vilpisauskas.pdf, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2008;

valstīm, sekojoši, Baltijas valstis un Latvija tajā skaitā, centās rast balansētu politiku pret Krieviju NATO ietvaros.¹⁰⁹

Pēc neatkarības atgūšanas Baltijas valstīm radās iespējas apskatīt dažādus iespējamus rīcības scenārijus. Vispirms radās doma par Baltijas valstu iespējamo pastāvēšanu pēc Beniluksa valstu tipa, kur valstu savstarpēja sadarbība nodrošina valstīm noteiktu statusu un ietekmi.¹¹⁰ Sākotnēji arī izskanēja doma par Baltijas valstu autonomiju no PSRS, kas gan īpaši lielu atbalstu neieguva. Tāpat autonomijas doma tika ātri noraidīta, jo tas aizkavētu Baltijas valstu uzņemšanu NATO un ES. Prasības par armijas izvešanu no Baltijas teritorijas viennozīmīgi pastiprināja valstu centienus izvairīties no iespējamajiem šķēršļiem uz pilntiesīgu līdzdalību NATO un ES/RES.¹¹¹

Tāpat iespējama trīspusēja Baltijas valstu alianse ir tikusi apspriesta. Taču, ņemot vērā, ka Rietumu valstu ietekme reģionā pēc PSRS sabrukuma ir bijusi pārliecinoša un tendēta uz ātru Baltijas valstu integrāciju NATO, tad Baltijas valstu aliansei savā starpā nebūtu lielas jēgas. Papildus vēl jāpiemin, ka arī nespēja kopīgi garantēt drošību pret Krievijas draudiem atmeta trīspusējas alianses iespējamību, jo šāda alianse tāpat nemainītu situāciju drošības jomā.¹¹²

Lielu ieguldījumu Baltijas un arī Latvijas drošībā ir sniegušas tādas valstis kā ASV un Dānija. Aizsardzības ministrijas gada pārskatos varam sekot līdzi galvenajām sadarbības tendencēm, kas pārsvarā izpaudušās gan militāro apmācību jomā, gan finansiāla rakstura palīdzībā.¹¹³

Kas attiecas uz draudu avotu, tad, manuprāt, lielas debates šajā sakarā nav bijušas un tām arī nevajadzētu rasties, jo:

- 1) Baltijas valstu kopējie centieni uz neatkarību un salīdzinoši līdzīga vēsture PSRS sastāvā un pēc PSRS sabrukuma, garantēja Latvijai draudzīgas kaimiņattiecības ar ziemeļu un dienvidu kaimiņiem, atstājot draudu avota zonā jau tā ekspansīvo lielvalsti Krieviju;
- 2) Neskaidrība par Krievijas iekšpolitisko situāciju 90-to gadu sākumā un vēsturiskā pieredze, esot kaimiņos ar šo valsti, lika izvēlēties iespēju

¹⁰⁹ Keohane, Robert, O., Nye, Joseph, S., Hoffman, Stanley, eds., *After the Cold War. International Institutions and State Strategies in Europe, 1989-1991*, Harvard University Press, 1993, p.386;

¹¹⁰ Vilpisauskas, Ramunas, *Baltic States Membership in WEU and NATO: Links, Problems, Perspectives*, Vilnius University, Institute of International Relations and Political Science, June 2000, p.7, atrodams - www.nato.int/acad/fellow/98-00/vilpisauskas.pdf, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

¹¹¹ Haab, Mare, Hansen, Birthe, Heurlin, Bertel, eds., *Potentials and vulnerabilities of the Baltic states*, in *The Baltic States in World Politics*, RoutledgeCurzon, 1998, p.3.;

¹¹² Vilpisauskas, Ramunas, *Baltic States Membership in WEU and NATO: Links, Problems, Perspectives*, Vilnius University, Institute of International Relations and Political Science, June 2000, p.7, atrodams - www.nato.int/acad/fellow/98-00/vilpisauskas.pdf, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

¹¹³ Pārskats atrodams http://www.mod.gov.lv/upload/parskats_2004.pdf, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

garantēt valsts drošību pēc iespējas tālāk no Krievijas iespējām ietekmēt valsts politiku;

- 3) Krievijas atklāti paustais uzskats par Baltiju kā par savām tuvējām ārzemēm un atklāti noraidošā attieksme uz Baltijas valstu līdzdalību NATO, sakot, ka tādējādi Baltija kļūst par „pelēko drošības zonu” vai „drošības vakuumu”, liecina, ka Krievijas politika nav tendēta uz iespējamiem sadarbības meklējumiem;¹¹⁴
- 4) Postsovetiskās alkas un vēlme ieņemt PSRS mantotājas statusu radīja iespaidu par Krieviju kā par nacionāli šovinistisku, sovjetiski nostaļģisku un imperiāli patriotisku valsti.¹¹⁵

Izejot no augstāk minētajiem indikatoriem, loģisks liekas veids, ka Baltijas valstu ārpolitika un politiskā nostāja tika orientēta uz pēc iespējas ātrāku un pilnīgāku integrāciju NATO. Transatlantiskā alianse viennozīmīgi likās pievilcīga ar 5.panta esamību, kur uzbrukums vienai no dalībvalstīm ir uztverams kā uzbrukums visām dalībvalstīm.¹¹⁶ Tāpat nevaram noliegt, ka neziņa par to, kādas būs sekas pārmaiņām Krievijā, kā arī NATO pieredze drošības jomā pusgadsimta garumā, radīja iespaidu par NATO kā par uzticamu partneri un vienīgo drošības garantu Eiropā.¹¹⁷

Bieži uztverot ES kā vienīgi ekonomiska rakstura apvienību, var tikt piemirsts, ka ES arī ir savi ieguldījumi drošības ziņā. Nerunājot par patreiz aktuālo tēmu, kur ES cenšas radīt savas kaujas vienības, kas varētu pildīt armijas funkcijas, ES loma izrādījās svarīga citās prasībās. Piemēram, robežjautājumu sakārtošana, kas ir viens no pamatjautājumiem līdzdalībai ES, ir palīdzējis Baltijas valstīm uzturēt sarunas ar Krieviju. Turklāt jāatzīst, ka pārrunās ar Krieviju Baltijas valstīm pieaug „svars”, jo jautājums, kas tiek apspriests nav tikai valstu divpusējās attiecības, tas kļūst saistošs arī ES-Krievijas attiecību līmenī.

Runājot par drošības meklējumiem NATO, pētnieciskajā daļā esmu sastapies ar potenciālu jautājumu, cik tālu var nodalīt ieguvumus no NATO un ES. Zemāk mēģināšu rast atbildi uz šo jautājumu.

ES kā Eiropas Kopienas pārmantotāja iemiesoja integrāciju un kopēju telpu sadarbībai. Baltijas valstīm pēc neatkarības atgūšanas šī telpa izrādījās ārkārtīgi svarīga, jo paredzēja

¹¹⁴ Herd, Graeme, Henderson, Karen, ed., *The Baltic states and EU enlargement*, in *Back to Europe: Central and Eastern Europe and the European Union*, UCL Press, London, 1999, p.259;

¹¹⁵ Turpat, 259.lpp.;

¹¹⁶ NATO statūti, <http://www.nato.int/docu/basicxt/treaty.htm>, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

¹¹⁷ Vilpisauskas, Ramunas, *Baltic States Membership in WEU and NATO: Links, Problems, Perspectives*, Vilnius University, Institute of International Relations and Political Science, June 2000, p.9, atrodams - www.nato.int/acad/fellow/98-00/vilpisauskas.pdf, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

valsts attīstību un kopsoli ar Rietumu demokrātijām. „Mīkstās drošības” izpaušanās caur politisko solidaritāti un ekonomisko attīstību radīja iespējas Baltijas valstīm uzturēt dialogu ar Eiropas valstīm. Atbalsts valstu attīstībai garantēja Baltijas valstīm iespējas celt savus attīstības rādītājus, bet attīstība sevī ietvēra arī militāro kapacitāšu celšanu. Šāds iznākums tuvināja Baltijas valstis Eiropas kopējai telpai, kas jau paredzēja noteiktas drošības garantijas. Tāpat Krievijas nenoraidošā nostāja Baltijas valstu līdzdalībai ES, cik lielā pretestība dalībai NATO, varēja radīt iespēju, ka Baltijas valstīm ES varētu likties prioritārāka nekā NATO.¹¹⁸

Kā savā pētījumā novērojis Ramunas Vilpisauskas, tad tipiska diskusija Baltijas valstu politikā ir bijusi izvēle starp ES un NATO. Eiropas kopējā drošības un aizsardzības politika ir likusi ES un RES integrēties, tādējādi radot jau kopēju lielumu, kas varēja ietekmēt Baltijas valstu izvēli par labu ES 90-to gadu vidū. NATO viennozīmīgi palika daudz pievilcīgāka ar 5.panta esamību, taču ES un RES saplūšana varēja garantēt daļu jau no tā, ar ko pievilcīgāka likās NATO alianse (arī RES paredzēja kopēju aizsardzību, taču NATO pārkums viennozīmīgi ir ASV klātbūtne un NATO koordinējošā loma RES visa aukstā kara garumā).

Apsvērums, ka NATO ietekme Eiropas drošības zonā ir bijusi vairāk nekā noteicoša, radīja iespaidu par RES nespēju funkcionēt atrauti no NATO, tādējādi Baltijas valstis ir centušās iet vidusceļu, skaidri nedodot priekšstatu par savām prioritātēm. Tādā veidā funkcionēja alegorija „integrācija Eiro-Atlantiskajās struktūrās”.¹¹⁹

Savā 90-to gadu sākuma politikā Latvija, tāpat kā pārējās Baltijas valstis, pievienojās vairākām starptautiskām organizācijām. Pievienojoties tādām organizācijām kā ANO, Eiropas Padome, EDSO, Baltijas jūras valstu padome (BJVP), Baltijas valstis iesaistījās Rietumu valstu radītās drošības kopienas aprītē. Lai arī dalība šajās organizācijās atviegloja dialogu ar Rietumvalstīm, drošības ieguvumus šīs organizācijas sniegt nespēja; t.s. „cieto drošību” šeit sasniegt neizdevās. Sekojoši, šos drošības ieguvumus varēja saistīt ar dalību gan NATO, gan ES/RES.

Pirmā veida līdzdalība NATO procesā tika panākta 1991.gadā Romas samitā, kad pēc NATO iniciatīvas tika izveidota Ziemeļatlantiskā sadarbības padome (North-Atlantic Cooperation Council - NRCC), kur tika apvienotas Centrālās un Austrumu Eiropas valstis.¹²⁰ 1994.gadā Baltijas valstis, tostarp arī Latvija, pauda vēlmi pievienoties NATO. Lai institucionalizētu attiecības starp valstīm un aliansi, tika parakstīta harta Partnerība mieram

¹¹⁸ Van Ham, Peter, Hansen, Birthe, Heurlin, Bertel, eds., The Baltic States and Europe, in The Baltic States in World Politics, RoutledgeCurzon, 1998, p.32;

¹¹⁹ Vilpisauskas, Ramunas, Baltic States Membership in WEU and NATO: Links, Problems, Perspectives, Vilnius University, Institute of International Relations and Political Science, June 2000, pp.9-10, atrodams - www.nato.int/acad/fellow/98-00/vilpisauskas.pdf, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

¹²⁰ Croft, Stuart, Guaranteeing Europe's Security? Enlarging NATO Again, in International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 78, No. 1., (Jan., 2002), pp.97-114, p.98, atrodams - www.jstor.com, pēdējo reizi aplūkots 25.02.2008;

(Partnership for Peace – PfP). Šis dokuments tika saprasts kā tilts starp valstīm un aliansi uzņemšanas procesā, kur valstis varētu tikt sagatavotas dalībai NATO.¹²¹

Kopš 1996.gada NATO uzsāka intensificētu dialogu ar Baltijas valstīm, kura laikā tika pierādīts, ka Baltijas valstis vēlas būt noderīgas aliansei, ne tikai prasot drošību, bet arī atbalstot to ar savu ieguldījumu. Sekojoši, Baltijas valstis pievienojās IFOR (Bosnian Implementation Force) Bosnijas krīzes atrisināšanai. Vēlāk Baltijas valstis piedalījās arī citās misijās Balkānos.

1997.gadā Baltijas valstis bija starp tām valstīm, kas pievienojās Euro-Atlantiskajai partnerības padomei (Euro-Atlantic Partnership Council - EAPC), kas bija NRCC padziļināts modelis. Tāpat 1997.gada jūlijā Madrides samitā NATO uzaicināja Poliju, Čehijas Republiku un Ungāriju pievienoties aliansei. Baltijas valstīm tas garantēja iespēju pievienoties, jo jauno valstu uzņemšana garantēja t.s. „atvērto durvju politiku” („the open door” policy).¹²²

1999.gada Vašingtonas samitā Baltijas valstis tika nosauktas par potenciālajām dalībvalstīm NATO.¹²³ Tāpat tika pieņemts rīcības plāns dalībai NATO (Membership Action Plan – MAP), kas atviegloja uzņemšanas procesu, jo paredzēja kritērijus, kas valstīm bija jāizpilda sekmīgai uzņemšanai.¹²⁴ 2002.gada Prāgas samitā Baltijas valstis tika aicinātas uzsākt sarunas par pievienošanos NATO.¹²⁵ 2004.gadā Latvija kopā ar pārējām Baltijas valstīm tika uzņemta par pilntiesīgu NATO dalībvalsti.¹²⁶

Šeit gribētu izcelt Latvijas kā valsts organizatoriskos sasniegumus, rīkojot NATO valstu vadītāju galotņu tikšanos Rīgā 2006.gada 26.-28.novembrī. Esot alianses biedri tikai 2 gadus, Rīgas samita rīkotāji un bijusī valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga ieguldīja lielu darba apjomu, lai šī sanāksme izdotos. Manuprāt, šis vēsturiskais notikums Rīgā Latvijai ļāva iegūt atzinību ne tikai kā valstij, bet arī sabiedrībai, jo, jāatzīst, ka ar šī pasākuma norisi aktualizējām gan reģionam svarīgus jautājumus (attiecības ar Krieviju), gan savu atpazīstamību.

¹²¹ <http://www.nato.int/issues/pfp/off-text.html>, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

¹²² Croft, Stuart, Guaranteeing Europe's Security? Enlarging NATO Again, in International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 78, No. 1., (Jan., 2002), pp.97-114, p.100, atrodams – www.jstor.com, pēdējo reizi aplūkots 25.02.2008;

¹²³ www.nato.int/invitees2004/latvia/chronology.htm, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

¹²⁴ Vilpisauskas, Ramunas, Baltic States Membership in WEU and NATO: Links, Problems, Perspectives, Vilnius University, Institute of International Relations and Political Science, June 2000, pp.11-13, atrodams – www.nato.int/acad/fellow/98-00/vilpisauskas.pdf, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

¹²⁵ Kramer, Mark, NATO, the Baltic States and Russia: A Framework for Sustainable Enlargement, in International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 78, No. 4. (Oct., 2002), p.731, atrodams – www.jstor.com, pēdējo reizi aplūkots 25.02.2008;

¹²⁶ www.mfa.gov.lv/en/security/4494/4509/4510/, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

Krievijas attieksme pret Baltiju pēc aukstā kara vērtējama divējādi. Pieņemtā Krievijas politika bijusi gan uz sadarbību tendēta, gan uz bažām balstīta. Tieši bažas, kuras Krievija radījusi Baltijas valstīm, ir veicinājušas Baltijas vēlmi ātrāk integrēties NATO. Lai sīkāk apskatītu un iztirzātu katru no šiem attiecību modeļiem, varam nošķirt:

- 1) Sadarbības faktori starpvalstu attiecībās - 1990. un 1991.gada notikumos starp Baltiju un Krieviju valdīja neatkarības alkas, kad Baltija un Krievija spēja rast kopīgu valodu. Krievijas prezidenta Borisa Jeļcina atbalsts Baltijas valstu centieniem uz neatkarību radīja priekšstatu par Krievijas un Baltijas valstu attiecību veidošanos pēc PSRS sabrukuma. Tāpat bijušās PSRS armijas un ieroču izvešana tika uztverta kā pretimnākošs solis. 1998.gadā slēgtais Skrundas lokators un militārā īpašuma nodošana Latvijas valstij noslēdza Krievijas militāro klātbūtni. Krievijas militārā iesaistīšanās reģionālos konfliktos Moldovā, Kaukāzā un Tadžikistānā varēja kalpot par brīdinājuma signālu Baltijai, ka Krievijas centieni nedrīkst tikt uztverti kā miermīlīgi. Nespēja apdraudēt Baltiju, kamēr Krievijas armija vēl saglabāja savu klātbūtni Baltijas valstīs, nevarēja būt garants, ka laika gaitā Krievija atkal nepievērstos centieniem pastiprināt savu ietekmi Baltijā. Šāds apsvērums lika Baltijai ātri lūkoties pēc iespējas rast risinājumu austrumu draudiem, kamēr bija vērojams daļējs Krievijas atslābums. Galarezultāts, esot atkarīgiem no Krievijas, būtu neparedzams un bīstams,¹²⁷
- 2) Bažas izraisošie faktori - skarbā retorika un neiespējamās prasības, kas tika vērstas pret Baltijas valstīm, apgrūtināja sadarbību un miermīlīgas attiecības. It īpaši pārspīlējot Latvijas un Igaunijas krievu minoritāšu stāvokli, Krievija raisīja neticību konstruktīvam dialogam. Tāpat nevaru noliegt, ka neveiklā politika pret krievvalodīgajiem Latvijā tikai pastiprināja plaisu šajā jautājumā.

Pieņemtā draudu politika ekonomiskā spiediena radīšanai ar naftas un gāzes piegādes nosacījumiem, ir skaidri liecinājusi par vēlmi iejaukties Baltijas valstu iekšpolitikā. Somijas līča izmantošana ostu un termināļu celtniecībai lieliski pierādīja, ka ekonomiskā svira Krievijas rokās ir ārkārtīgi nozīmīgs instruments attiecībās ar Baltiju. Primorskas osta un Nord-Stream gāzes vads atstāja Baltijas valstu tranzīta ceļus bez ekonomikai svarīgajiem

¹²⁷ Kramer, Mark, NATO, the Baltic States and Russia: A Framework for Sustainable Enlargement, in International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 78, No. 4. (Oct., 2002), pp.733-734, atrodams – www.jstor.com, pēdējo reizi aplūkots 25.02.2008;

tranzīta pārvadājumiem. Krievijas iespējas ietekmēt Baltijas valstu ekonomiku vēl joprojām saglabājas augstas (par piemēru minot enerģētikas jautājumus, no kuriem atkarīga var izrādīties ne tikai Baltija, bet arī Eiropa).

Militārajā jomā Krievijas Bruņoto spēku mācības Baltijas jūrā tuvu pie Igaunijas un Latvijas robežām, tāpat kā Baltkrievijas tuvināšanās ar Maskavu, draud Baltijai ar Krievijas ietekmētas pierobežas milzīgu dominanti. Klāt pievienojot Kaļiņingradas anklāvu ar tur izvietotajām raķetēm, Krievijas ietekme reģionā kļūst nomācoša un mērķis viennozīmīgi ir likt Baltijas valstīm pārdomāt savu attieksmi un rīcību Krievijas virzienā (M.Krāmers min Kaļiņingradā izvietotās 18 tuva darbības rādiusa raķetes SS-21 „Točka” jeb NATO klasifikācijā labāk zināmas kā „Scrub A”).¹²⁸

2000.gadā Krievija nāca klajā ar paziņojumu par Baltijas brīvprātīgu pievienošanos PSRS un lūgumu Sarkanai armijai aizstāvēt Baltijas teritoriju. Šis solis izraisīja sašutumu Baltijas valstu politikā, kas centās skaidrot Rietumiem PSRS un komunisma noziegumus, kas būtu pielīdzināmi nacismam. Tāpat Krievijas oponenti pie starptautiskajām tiesībām, kuru rezultātā Baltija tika pievienota PSRS, nozīmēja mēģinājumu attaisnot Baltijas inkorporāciju, tādējādi izslēdzot iespēju Baltijas valstīm prasīt Krievijas kā PSRS mantnieces atvainošanos un kompensācijas sakarā ar okupācijas faktu. Kompensāciju iespējama pieprasīšana, kas tika apspriesta Lietuvā, sanikvoja Krieviju un aktualizēja jautājumu par kompensāciju pieprasīšanu no Baltijas, kas ir tikusi atjaunota pēc 2. Pasaules kara kā PSRS sastāvdaļa. Jebkurā gadījumā šīs sarunas un apvainojumi nav radījuši kaimiņattiecību uzlabošanos un tikai vairāk uzjundīja Krievijas pārmērumus cilvēktiesību pārkāpumu sakarā. Šos pārmērumus tikai pastiprināja izglītības reforma Latvijā un bronzas kareivja skulptūras un nezināmā karavīra kapa pārvietošana Tallinā.

Iespēju garantēt Krievijai drošību starptautiskajā politiskajā arēnā no iespējamajiem mēģinājumiem panākt Krievijas atvainošanos par PSRS pāri darījumiem tika mēģināts atrisināt ar oponentu pie starptautiskajām tiesībām un likumiem par Baltijas brīvprātīgu iekļaušanos PSRS. Taču saspīlētā retorika tika pastiprināta 2001.gada martā, kad Krievijas prezidents Vladimirs Putins nosauca Baltiju par Krievijas „ietekmes sfēru”.¹²⁹ Tāpat šāda tipa attieksme no Krievijas puses ir izpaudusies arī pārmērumos par Baltijas valstu atbalstu nacistiskajai Vācijai 2. Pasaules karā, ko visspilgtāk raksturo atbalsts nekārtību organizēšanai Rīgā leģionāru piemiņas dienā 16.martā, lai afišētu šo pasākumu ar mediju palīdzību.

¹²⁸ Turpat, 734.lpp, sīkaks apraksts par raķetēm atrodams - www.militaryphotos.net/forums/archive/index.php/t-45439.html, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

¹²⁹ Kramer, Mark, NATO, the Baltic States and Russia: A Framework for Sustainable Enlargement, in International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 78, No. 4. (Oct., 2002), p.735, atrodams – www.jstor.com, pēdējo reizi aplūkots 25.02.2008;

Izvērtējot augstāk minēto, liekas racionāli, ka Latvijai un Baltijas valstīm pastāvēja vēlme iestāties NATO. Bažas izraisošie faktori daudzkārt pārsniedz sadarbību veicinošos. Pat distancējoties no rūpīgām analīzēm un iespējamo stratēģiju prognozēšanas, paliek skaidrs, ka NATO var būt drošības garants attiecībās ar Krieviju.

NATO ieguldījums Latvijas drošībā

Jau no pašiem NATO pirmsākumiem NATO tika veidota kā alianse, kas garantē dalībvalstīm stabilitāti un drošību Euro-Atlantiskajā telpā (īpaši aizstāvēt Eiropas valstis no iespējamās PSRS agresijas). Par pamatuzdevumu NATO izvirzīja miermīlīgu starptautisko attiecību nodrošināšanu, lai atrisinātu potenciālās konfliktsituācijas miermīlīgas politikas ietvaros. Šāds NATO ieguldījums ir bijis jau kopš 90-to gadu sākuma arī Baltijas valstīm.

1991.gadā izveidotā NRCC palīdzēja bijušajām postkomunisma valstīm Eiropā stiprināt sadarbību ar aliansi. Sekojot Ziemeļ-Atlantiskās sadarbības padomes paraugam, 1994.gadā izveidotā PfP programma ļāva tām pašām valstīm attīstīt militāros spēkus un militārās kapacitātes kopā ar aliansi. 1994.gadā tika pieņemts lēmums par kopēju jaukto spēku (Combined Joint Task Force) izveidošanu, kas liktu izstrādāt gan plānošanu, gan komandējošo rīcību, lai pielāgotu aliansi jaunajiem mērķiem. Tas sevī ietvēra pārveidot alianses operacionālās spējas, lai vadītu jauno spēku izvietojumu un rīcību.¹³⁰

1995.gada septembrī NATO izdeva politiskus un militārus kritērijus, kas paredzēja, ka visām valstīm, kas vēlas pievienoties aliansei, jābūt demokrātiskām un jāatrisina visi robežjautājumi ar kaimiņvalstīm, lai garantētu savstarpēju strīdu neesamību. Taču jāatzīst, ka šie kritēriji ir saistoši tikai un vienīgi jaunajām dalībvalstīm, piemēram, iespējamie strīdi starp Turciju un Grieķiju netiek atrisināti šādā veidā.¹³¹

Nav šaubu, ka NATO ir visspēcīgākā alianse pasaulē. To var pierādīt, apskatot NATO no organizacionālā viedokļa, kā arī no militārā.¹³² Iekšējā NATO reforma, kas tika pārrunāta Romas samitā 1991.gadā, ļāva NATO pārorientēt organizāciju jauniem mērķiem, kas sevī ietvēra gan miera nodrošināšanu postsovjetiskajā telpā, gan līdzdalību miera operācijās (otrais mērķis radās jau pēc Romas samita 1992.gadā).¹³³

¹³⁰ Turpat, 735.lpp;

¹³¹ Turpat, 736.lpp;

¹³² Croft, Stuart, Guaranteeing Europe's Security? Enlarging NATO Again, in *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 78, No. 1. (Jan., 2002), pp.104-105, atrodams – www.jstor.com, pēdējo reizi aplūkots 25.02.2008;

¹³³ Turpat, 104.-105.lpp.;

Galvenās bažas, kas saglabājas aliansei, paliek jautājums par politikas īstenošanu darba gaitā. Jo vairāk jaunu dalībvalstu pievienojas, jo lielāku teritoriju ietver alianses robežas. Paliek aizvien grūtāk panākt politisku vienošanos.

Latvijas, tāpat kā pārējo Baltijas valstu iespējas integrēties NATO, ir tikušas uzskatītas par apgrūtinātām tā iemesla dēļ, ka Baltijas valstis ir bijušās PSRS dalībvalstis. Pirmās post-sociālisma valstis, kas pievienojās NATO – Polija, Ungārija un Čehijas Republika, bija Varšavas pakta valstis, kamēr Baltijas kā bijušās PSRS teritoriālās vienības uzņemšana NATO varēja izrādīties daudz apgrūtinātāka politiskās situācijas dēļ ar Krieviju kaimiņos. Krievijas pretošanās Baltijas iekļaušanai NATO ir likusi rūpīgi apsvērt šādu soli, jo Rietumvalstu politiķi nevēlējās atgrūst Krieviju, kas ir NATO dialoga valsts.¹³⁴

ASV nenoteiktā nostāja līdz 1996.gadam tika pamatota ar Baltijas valstu ne gatavību iestāties NATO, jo Baltijas valstis neatbilda alianses kritērijiem (šādu argumentu tika minējis pat ASV aizsardzības sekretārs Viljams Perijs (William Perry) 1996.gadā).¹³⁵ Šī iemesla pēc 1996.gada beigās tika izveidots t.s. „Baltijas valstu rīcības plāns dalībai NATO (Baltic Action Plan).

Gatavība 1997.gadā pasludināt Polijas, Čehijas un Ungārijas sarunu sākšanu par dalību NATO, ļāva arī Baltijas valstīm apzināties, ka sekojot kritērijiem un plānam, dalība NATO ir sasniedzama.¹³⁶

ASV prezidenta Džordža Buša juniora (George W. Bush Jr.) uzstāšanās laikā Varšavas universitātē 2001.gada jūnijā, ASV prezidents atklāti pauda atbalstu Baltijas uzņemšanai aliansē, ja tās atbilst kritērijiem un tām ir griba - „jautājumam vairs nav jābūt „vai”, jautājumam ir jābūt „kad un kur””.¹³⁷ 11.septembra notikumi ASV ļāva panākt mīkstinātus noteikumus Baltijas iespējām iestāties NATO, jo teroristu uzbrukumu sekas satuvināja ASV un Krieviju, kuru starpā parādījās lielākas konstruktīva dialoga pazīmes. Taču, neskatoties uz ASV atbalstu un citu valstu ieinteresētību Baltijas uzņemšanai, šī paplašināšanās ļāva uzsākt arī diskusiju aliansē, kas visvairāk ir rotējusi ap jautājumu, cik lielā mērā NATO spēs aizstāvēt savus potenciālos jaunpienācējus Baltijā. Visbiežāk pielietotie argumenti no Rietumu puses, lai iestātos pret Baltijas līdzdalību NATO tika izmantoti kā:

- 1) Baltija nav gatava dalībai aliansē;

¹³⁴ Kramer, Mark, NATO, the Baltic States and Russia: A Framework for Sustainable Enlargement, in International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 78, No. 4. (Oct., 2002), p.731, atrodams – www.jstor.com, pēdējo reizi aplūkots 25.02.2008;

¹³⁵ Shenon, Philip, US says Baltic nations "not ready" for NATO membership, in New York Times, 28 Sept. 1996, p. A7, in Mark Kramer, NATO, the Baltic States and Russia: A Framework for Sustainable Enlargement, in International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 78, No. 4. (Oct., 2002), p. 740, atrodams – www.jstor.com, pēdējo reizi aplūkots 25.02.2008;

¹³⁶ Turpat, 740.lpp;

¹³⁷ Turpat, 741.lpp;

2) nav garantijas, ka NATO spēj sniegt aizsardzību iespējamā Krievijas uzbrukuma gadījumā;

3) NATO būtu jāņem vērā Krievijas iebildumi, tādā veidā mīkstinot attiecības starp aliansi un Krieviju.

Taču šie argumenti nav likuši atstāt novārtā centienus integrēt Baltijas valstis. Marks Krāmers (Mark Kramer) atzīst, ka šie argumenti ir tikuši upurēti citu ideālu vārdā. Baltijas dalība NATO ir zīme, ka jāievirza NATO un Krievijas attiecības jaunā guļņē, kas vairāk būtu politiskas dabas, nekā militāras. Protams, nevienam nevarētu ienākt prātā, ka NATO vajadzētu atstāt novārtā alianses militārās spējas, jo tā tomēr ir bijusi alianses primārā loma, taču jaunajai alianses lomai vajadzētu būt demokratizācijas procesa veicināšanai un vēlākai konsolidēšanai gan Austrumeiropā, gan Krievijā.¹³⁸

2002.gadā izveidotā NATO-Krievijas padome (NATO-Russia Council) lika pamatu Krievijas un NATO institucionalizētai sadarbībai. Šāda rīcība viennozīmīgi ir izrietējusi no vēlmes uzturēt dialogu ar Krieviju, tāpat kā veicināt Baltijas valstu iekļaušanos NATO, jo, piemēram, Lielbritānijas premjerministra Tonija Blēra (Tony Blair) paziņojums 2001.gada nogalē veicināja uzskatu, ka Krievija nav jāskata kā īpašs gadījums, ir jādara viss, lai veicinātu pārmaiņas gan Krievijas politikā, gan militārajā jomā, lai arī Krievijas interesēs būtu pievienoties NATO.¹³⁹

Par vispievilcīgāko NATO sastāvdaļu viennozīmīgi jāatzīst 5.pantu „Par kolektīvo aizsardzību”.¹⁴⁰ Kopējā aizsardzība, kas ir pievilcīgs koncepts it īpaši mazām valstīm, paredz ne tikai drošību, bet arī lielu ieguldījumu no dalībvalstu puses.

NATO paredz piešķirt lielu lomu multilaterālismam, lai gan šis koncepts ir izrādījies paradokšāls NATO, jo ASV pēc patiesības ir bijusi galvenā NATO ietekmējošā lielvara, kas turpina saglabāt šādu stāvokli arī mūsdienās un nerada pilnīgu multilaterālisma iespaidu.¹⁴¹ Veicinot Eiropas pīlāra veidošanos un Eiropas valstu ietekmes pieaugumu, ir mēģināts rast izlīdzinājumu šādai situācijai.

NATO pievilcība slēpjas arī alianses spējā sniegt „cietās drošības” garantijas, jo tas pats jau augstāk minētais 5.pants paredz bruņotu uzbrukumu, savukārt bruņots uzbrukums un sekojoša bruņota aizsardzība ir tiešas „cietās drošības” sastāvdaļas.¹⁴² Tāpat šie „cietās

¹³⁸ Turpat, 732.lpp;

¹³⁹ Turpat;;

¹⁴⁰ NATO statūti, <http://www.nato.int/docu/basic/txt/treaty.htm>, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

¹⁴¹ Vilpisauskas, Ramunas, Baltic States Membership in WEU and NATO: Links, Problems, Perspectives, Vilnius University, Institute of International Relations and Political Science, June 2000, p.20, atrodams - www.nato.int/acad/fellow/98-00/vilpisauskas.pdf, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

¹⁴² LR Ārlietu ministra I.Bērziņa uzrunu Latvijas Universitātē 2000.gada 4.februārī, atrodams - <http://www.latvija.ie/lv/Jaunumi/Runas/2000/feb/2625/?print=on>, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

drošības” indikatori palīdz saprast, kādēļ NATO ir saglabājis primāru stāvokli salīdzinājumā ar drošību, kuru piedāvā ES. Militārās kapacitātes, kas tiek piedāvātas no NATO puses, daudzkārt pārsniedz ES piedāvātās drošības garantijas (taču jāatzīst, ka arī ES piedāvāta „mīkstā drošība” ir valstīm nozīmīga).

RES, kas dibināšanas statūtos arī paredz kolektīvu aizsardzību, fokusējas uz Eiropas valstīm, kuras censtos sadarboties draudu priekšā. Tāpat RES paredz, ka tai cieši jāsadarbojas ar NATO.¹⁴³ Pēc Māstrihtas līguma parakstīšanas un RES tuvināšanās ar ES, visas ES valstis tika aicinātas pievienoties RES dalībvalstīm.¹⁴⁴ Tās valstis, kuras bija NATO dalībvalstis, bet vēl nebija ES dalībvalstis, tika aicinātas kļūt par RES asociētajām dalībvalstīm (piemēram, Čehijas Republika, Polija un Ungārija pēc pievienošanās NATO).¹⁴⁵

Tāpat Māstrihtas līguma ietvaros tika nolemts, ka RES pildīs ES drošības funkcijas un militārie spēki būs pakļauti tiešai RES pārraudzībai. Baltijas valstis, tostarp Latvija, Kirhbergas līgumā kļuva par RES asociēto partneri.¹⁴⁶

Izejot no augstāk apskatītajiem faktiem, Latvijas ieguvumus NATO varam izdalīt šādi:

- 1) kolektīvā aizsardzība garantē „cieto drošību”, kas ir īpaši svarīga, ņemot vērā, ka Latvijas (un pārējo Baltijas valstu) kaimiņpolitikā pastāv draudi no Krievijas;
- 2) alianses multilaterālisms un kolektīvā aizsardzība palīdz Latvijai samazināt savus ārējos draudus tikpat lielā mērā, kā tas palīdz Latvijai iesaistīties draudu novēršanā pasaulē;
- 3) NATO piedāvā drošību, kas atspoguļojas arī ekonomiskajā drošībā, jo garantē drošu vidi investīcijām un ekonomiskajai attīstībai.

Pēc savas būtības 90-tie gadi un politiskā situācija, kas ir valdījusi ne tikai Latvijas politiskajā telpā, bet arī Baltijā kopumā, nav radījusi priekšstatu par citu alternatīvu esamību, kā virzīties uz NATO. Domāju, ka veiksmīgi panāktas sadarbības iespējas starp Baltiju, ES un NATO, ir ļāvušas Baltijas valstīm sasniegt divus ārkārtīgi svarīgus ārpolitikas mērķus salīdzinoši īsā laikā. Dalība NATO un ES, kas datējama no 2004.gada, ir ļāvusi ticēt iespējai ātri integrēties, ja vien mērķis par virzību ir skaidrs. 2006.gada NATO samits Rīgā ne tikai ir bijis Latvijas valsts un politikas sasniegums, bet tas ir bijis arī alianses sasniegums, kas ir

¹⁴³ <http://www.weu.int/>, sadaļā „Origins of WEU”, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

¹⁴⁴ Vilpisauskas, Ramunas, Baltic States Membership in WEU and NATO: Links, Problems, Perspectives, Vilnius University, Institute of International Relations and Political Science, June 2000, pp.21-22, atrodams - www.nato.int/acad/fellow/98-00/vilpisauskas.pdf, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

¹⁴⁵ Turpat, 22.lpp.;

¹⁴⁶ <http://www.weu.int/>, sadaļā „Delegations”, pēdējo reizi aplūkots 18.05.2008;

spējusi rast veidus, kā integrēt valstis, kas ir bijušās PSRS dalībvalstis un ir spējusi uzsākt dialogu ar Krieviju, kas vāja vai spēcīga, tomēr paliek ietekmīgs starptautiskais aktieris.

Kopsavilkums par Latvijas motivāciju dalībai NATO

Atgūstot 1940.gadā zaudēto valsts statusu, 1991.gadā mantotā politiskā situācija bija izrādījusies vairāk nekā savādāka. Izdarot izvēli, vajadzēja arī rēķināties ar situāciju, kurā labākajā gadījumā būtu jāasniedz lielākā drošība un mazākais risks. Vislielāko drošību garantēt spēja NATO, kas kā militāra alianse piedāvā savām valstīm cietās drošības privilēģiju. Tajā pašā laikā, skaidru izvēli apgrūtināja nespēja pateikt „jā” tikai NATO, jo tādā pašā mērā, svarīga bija arī ES. Līdztekus ES pastāvošā RES varēja izraisīt interesi kā alternatīva NATO. Taču RES atkarība no NATO, tāpat kā to valstu, kas bija NATO dalībvalstis, bet vēl nebija ES dalībvalstis, integrēšana RES, liecināja, ka RES ietekme viennozīmīgi atpaliek no NATO.

Esot NATO sastāvā, Latvija ir sevi pasargājusi no iespējamajiem konvencionālajiem draudiem, kas varētu nākt no Krievijas puses. Protams, jāpiezīmē, ka draudu transformēšanās (pret Igauniju pielietotie kiberuzbrukumi un Latvijas Republikas Valsts kancelejai sūtītie līdzīgie vīrus sūtījumi) liecina, ka apdraudējums var pilnveidoties un dažādoties. Pozitīva zīme ir tā, ka arī NATO ir atzinuši šo notikumu nopietnību un ir pievērsušies šādu situāciju atrisināšanas scenārijiem, kas var tikt interpretēti kā lēmuma pareizums, jo alianses spēja pielāgoties ļauj būt pasargātiem arī no t.s. nākotnes draudiem.

Palīdzība, kura ir saņemta no vairākām NATO dalībvalstīm, kā ASV, Dānijas, Zviedrijas u.c., ir ļāvusi integrēties kopējās alianses attiecībās. Papildus drošības garantijām NATO ir arī informācijas apmaiņas telpa. Tēlaini runājot, alianse ir istaba, kurā atrodas tie, ar kuriem Baltija vēlas runāt un sadarboties, tie kas padara valstis drošākas. Šajā sakarā secinu, ka viens no pamata argumentiem iestājai NATO viennozīmīgi ir drošība, taču svarīgs arguments ir ietekme, kuru mums sniedz NATO - tas ir arī statuss, prestižs, kas atspoguļojas politikā un ekonomikā. Alianses vēsture jau ir gara, 2009.gadā aliansei aprit 60 gadu, tāpēc svarīgi pieminēt, ka papildus drošības jēdzienam, alianse piedāvā arī ietekmi. Protams, ietekme ir kaut kas tāds, ko izmērīt ir ārkārtīgi grūti, taču šis ir svarīgs jautājums pētniecībā par valstu līdzdalību alianses ikdienā un politikas veidošanā.

4. SECINĀJUMI UN DARBA ANALĪZE

Cenšoties rast kopsavilkumu savam darbam un skaidrojot sava darba rezultātus, vēlos minēt, ka abu valstu vēlme iekļauties NATO ir balstījusies uz daudziem svarīgiem un ietekmīgiem faktoriem. Augstāk esošajās apakšnodaļās par katru valsti esmu secinājis tās lietas, kas ir bijušas raksturīgas katras atsevišķas valsts motīviem iestājoties NATO. Šajā sadaļā vēlos parādīt to, kas ir bijis kopīgs abām valstīm, lai vēlētos kļūt par NATO dalībvalsti.

Vispirms jāatsaucas uz bieži manā darbā citēto Stīvenu Voltu, kas ir argumentējis pēc savu pētījumu veikšanas, ka ārējie draudi ir galvenais faktors, kāpēc valstis veido alianses un pievienojas tām. Šajā sakarā gribu uzsvērt to, ka gan Grieķijas, gan Latvijas pievienošanās NATO ir tikusi argumentēta galvenokārt ar bažām no kaimiņvalstu apdraudējuma (Grieķijas gadījumā komunistiskās Bulgārijas un Dienvidslāvijas ietekmes dēļ, kas tika atbalstīta no Maskavas, vēlāk arī no Turcijas, Albānijas un FYROM. Tomēr pēdējo valstu sakarā jāatzīst, ka šīs valstis radīja apdraudējumu Grieķijai jau esot NATO; Latvijas gadījumā tā ir vēsturiskā pieredze un nākotnes bailes no Krievijas).

Abu valstu apdraudējums, kas ir nācis no Maskavas puses (Grieķijas gadījumā PSRS, Latvijas gadījumā Krievijas), un skaidra valstu vēlme atrasties pēc iespējas tālāk no šī apdraudējuma, ir dabīgi novedis abas valstis aliansē ar tām valstīm, kas ir jutušas tādu pašu apdraudējumu. Tādā veidā gan Grieķijas, gan Latvijas mēģinājumi balansēt draudus NATO ietvaros ir novedušas valstis pastiprinātā sadarbībā ar NATO spēcīgāko valsti ASV. Šīs sadarbības ietvaros ir bijusi arī pastiprināta valstu sadarbība ekonomiskajā un finansiālajā jomā. ASV sniegtā palīdzība gan Grieķijas, gan Latvijas militārajai jomai finansiālā un padomnieciskā veidā ir garantējušas ASV klātbūtni abu valstu pārvaldes institūcijās. Šajā sakarā vēl vēlos pieminēt, ka ekonomiskās saites ir racionālā veidā saistījušas valstis savā starpā. ASV nebūtu stratēģisks partneris ne Latvijai, ne Grieķijai, ja tās kapacitātes nenestu labumu abām valstīm. Pārfrāzējot Rodžera Dingmana ideju, visām valstīm ir noteikti ieguvumi. Latvijai un Grieķijai tie ir citu valstu pienākumi un intereses, kas ļauj tām lūkoties uz Latviju un Grieķiju kā stabilu un drošu partneri. Šie citu valstu pienākumi vai intereses ļauj Latvijai un Grieķijai izmantot šo valstu piedāvātos „labumus”. Tajā pašā laikā arī Latvijai un Grieķijai ir pienākumi un „maksa” par t.s. labumiem. Šī maksa izpaužas citu valstu politikas atbalstīšanā un palīdzības sniegšanā, kas ir abu valstu iespēju robežās vai vēlmēs. ASV intereses ir būt pēc iespējas tuvāk Krievijas robežai, lai varētu ietekmēt Krievijas politiku ideoloģiskā veidā, atņemot to, ko Krievija uzskata par savu ietekmes sfēru. Maksa par šo stratēģisko klātbūtni ir atbalsta sniegšana Latvijai un Grieķijai gan finansiāli (ārējā finansiālā militārā palīdzība ir mērāma miljonos ASV dolāru), gan politiski (ASV ir spiestas lobēt abu

valstu intereses, lai sasniegtu arī savus mērķus). Savukārt Latvija un Grieķija, izmantojot ASV piedāvātos „labumus”, atmaksā ar citiem pakalpojumiem. Gan Grieķija, gan Latvija īsi pirms uzņemšanas NATO ir atbalstījusi ASV uzsāktās karadarbības – Korejas karš 1950.gadā un Irākas karš 2003.gadā. Tāpat jāpiemin, ka ekonomiskās ietekmes ir arī radījušas pretēju efektu - Krievija, kas izmanto savas ekonomiskās iespējas, lai izdarītu spiedienu uz Baltijas valstīm, ir radījusi bažas, kas rezultējās neuzticībā un vēlmē attālināties no Krievijas drošā attālumā.

Latvijas un Grieķijas pievienošanās gadījumos ir vērojama līdzība ar teorētiskajiem alianšu veidošanās faktoriem:

- 1) cenšoties rast atbildi uz draudiem, abas valstis ir nolēmušas balansēt draudus, meklējot spēcīgus sabiedrotus, kas spēj garantēt drošību. Tā vietā, lai pieslietos draudu avotam, valstis ir radījušas pretvaru NATO ietvaros, līdz ar to, NATO ir palīdzējusi rast balansu;
- 2) attiecību tuvināšanās starp Latviju, Grieķiju un NATO nebūtu iespējama bez demokrātisko institūtu klātbūtnes un līdzīgas ideoloģijas ar pārējām NATO dalībvalstīm. It īpaši Grieķijas gadījumā liberālā ideoloģija pēc 2. Pasaules kara tika nostiprināta ar ASV palīdzību, kas viennozīmīgi nenotiktu, ja Grieķijā nebūtu politiskie spēki, kas šādu iznākumu mēģinātu panākt. Tāpat viena no prasībām, lai pievienotos NATO ir demokrātisks režīms;
- 3) ASV militāro fondu un padomdevēj iestāžu palīdzība ir ļāvusi sasniegt mērķi – iestāties NATO. Starp valstīm izveidojās uzticība (piemēram, Grieķijā pastāvēja uzskats, ka ASV ir liberālās ideoloģijas aizstāvis un, balstoties uz šādu pieņēmumu, šīs ideoloģijas pārstāvji Grieķijā tika asociēti ar miera garantu. Tajā pašā sakarā varam minēt arī pretēju piemēru, kad pēc Kipras krīzes ASV tika uzskatīti par nespējīgiem garantēt grieķu intereses, turklāt aizdomas par Turcijas lielāku atbalstīšanu radīja vilšanos, kā rezultātā Grieķija atsauca savu dalību NATO no 1974. līdz 1980.gadam;
- 4) Jāpiemin, ka ASV, skaidri apzinoties savu lomu abās valstīs, ir ietekmējusi to politiku. Grieķija ir spilgts piemērs, kad ASV vēstniecība ir atklāti likusi manīt kāda valdība būtu labāka starpvalstu attiecībām. Šī ietekme nebūtu iespējama, ja ASV klātbūtne nebūtu balstīta uz ārkārtīgi ietekmīgām svirām – ekonomiku un politisko atbalstu.

Izvēloties balansēt draudus, Latvijas un Grieķijas ieguvums ir salīdzinoši fragmentētā alianses daba. NATO teorētiski ir veidota kā multilaterālisma paraugs, kas tomēr ir atkāpies no pilnīgi teorētiska pieņēmuma, kad balansēšanas gadījumā nav vienota līdera, kas vadītu aliansi. NATO sastāvā ir Amerikas Savienotās Valstis, kas neprasa komentārus par savām

spējām ietekmēt gan finansiāli, gan militāri. Taču NATO nav tikai ASV, NATO ir izveidojušies divi pīlāri, kas kontrastē, bet nekonfliktē savā starpā – Eiropas pīlārs un Transatlantiskais pīlārs. Svarīgi ir tas, ka NATO kā alianse paredz iespēju dalībvalstīm manevrēt. Alianses lēmumi var būt saistoši daļai no dalībvalstīm, kamēr pārējās dalībvalstis var saglabāt savu nostāju, piemēram, grieķu draudi bloķēt FYROM dalību NATO, kamēr FYROM neatteiksies no Maķedonijas vārda lietošanas savā nosaukumā, kā arī grieķu kultūras izmantošanas. Tāpat arguments par labām kaimiņattiecībām starp potenciālo dalībvalsti un jau esošajiem alianses biedriem arī ir apšaubāms, jo Skopjes-Atēnu attiecībās valda saspīlējums jau no 1991.gada. Iespējams šī iemesla dēļ ASV vēl joprojām nav atcēlusi bezvīzu režīmu ar Grieķiju, kas ir ticis virzīts gadiem ilgi, kamēr Latvijas bezvīzu režīms ar ASV ir ticis virzīts daudz ātrāk, iespējams, Latvijas viennozīmīgā atbalsta dēļ.

Pieskaroties balansēšanas izvēlei iegrozot draudus, vēlos piezīmēt, ka Latvijas un Grieķijas gadījumi ir izrādījušies pietiekoši veiksmīgi. Grieķijas gadījumā vēlme ierobežot komunisma draudus radīja pilnīgu vienotību pārējos politiskos spēkos valstī. Latvijas vēlme pēc iespējas ātrāk iestāties NATO un nekavēties ar iespējām sākumā saglabāt neitralitāti, pēc tam prasīt autonomiju no PSRS, ir ļāvusi attīstīt šo procesu un sasniegt mērķi laikā, kad Krievijas ambīcijas atkal pieņemtas spēkā un Eiropā jau atkal runā par aukstā kara retoriku no Krievijas puses. Manuprāt, šis fakts lieliski parāda teorētisko patiesumu apgalvojumam, ka neiegrozot draudu avotu laicīgi, tas var kļūt pārāk liels un ietekmīgs. Dotajā momentā prognozēt kādas būtu iespējas panākt līdzdalību NATO, kad Krievijas ambīcijas būtu atdzimušas un ietekme pieaugusi, ir ārkārtīgi grūti.

Darba gaitā esmu minējis valstu pienākumus aliansēs. Pastāvot divu veida pienākumi, pirmais paredz, ka alianšu dalībvalstīm augstu draudu priekšā jāpielieto viss iespējamais, lai aizstāvētu alianses intereses – teritorija, iedzīvotāji, militārie un finansiālie resursi. Otrais, savukārt, paredz, ka simboliskās aliansēs valstis pilda savus pienākumus simboliski, prestiža un uzticības pierādīšanas dēļ. Šajā sakarā gribu minēt, ka uzskatu šos pieņēmumus par ārkārtīgi teorētiskiem un vairs neesošiem. Tas gan nenozīmē, ka alianses ir kļuvušas simboliskas, drīzāk gan valstu mērķis iestājoties atšķiras no mērķiem, kas izriet alianses darbības laikā. Militāra drošība var būt motivācija iestājoties, taču alianses darbības laikā, valsti vairāk pievēršas savas ietekmes stiprināšanai, izmantojot alianši. Tādēļ, uzskatu, ka mūsdienās alianses vairāk domātas ietekmes palielināšanai, nevis aizsardzībai, kā tas bijis agrāk. Pārsvarā šīs valstis, kas vadās pēc militāriem pieņēmumiem, būs mazas valstis, kurām nav izredžu sevi aizstāvēt pašām. Lielas vai vidējas valstis var pieslieties aliansei vairāk vadoties no iespējamās ietekmes, ko alianse sniedz, tā teikt būt ietekmīgo valstu klubā, kur ir gan informācijas aprīte, gan prestižs. Par piemēru šeit kalpos Grieķijas izstāšanās no NATO

Kipras krīzes dēļ. Lēmums bija impulsīvs un acīmredzami balstīts uz stratēģiju pierādīt, ka Grieķija nav valsts, kas samierinātos ar ASV lielāku atbalstu Turcijai. Pēc sešiem gadiem (1980.gadā) Grieķija iestājās atpakaļ NATO, jo realitātē NATO un, galvenokārt ASV, klātbūtne ir svarīga valstij ekonomisku apsvērumu dēļ. Tāpat Grieķija nevarētu pastāvēt kaimiņattiecībās ar Turciju bez NATO. Abu valstu dalība NATO nedod nevienam priekšrocības, dalība saglabā status quo abu valstu nesaskaņās. Šajā gadījumā jāsaprot, ka otrā līdzdalība NATO ir vairāk jautājums par situācijas nepasliktināšanu, nekā uzlabošanu. Grieķijai šajā gadījumā ir priekšrocība ES, kurā grib iestāties Turcija. Iespējamais veto ļauj turkiem apzināties, ka grieķi būs nākotnē vajadzīgi. NATO ietvaros no Grieķijas tiek pieņemta tāda pati svira pret FYROM.

Tāpat NATO alianses mūža ilgums (60 gadi – 1949-2009), liecina par alianses nozīmību starptautiskajā politikā - alianse ir izveidota nopietnu draudu priekšā. PSRS sabrukums liecina par NATO pārkumu un radīja iespaidu kā par neuzvaramu valstu apvienību. Tāpat alianses spēja transformēties un pielāgoties jauniem mērķiem un izaicinājumiem liecina par alianses fleksibilitāti, kas var tikt interpretēta kā alianses spēka pazīme. Izejot no šī fakta, NATO ir pievilcīga alianse tām valstīm, kas ir bijušas PSRS draudu zonā vai tās savienībā, lai garantētu, ka šīs valstis atkal netiktu ierautas līdzīgā formējumā, kur centrā atkal būtu Krievija (patreizējie Ukrainas un Gruzijas centieni).

Šeit pat jāpiemin S. Volts kvantitatīvie pētījumi, kuros S. Volts ir pētījis alianšu ilgumu, izejot no alianses veida – balansējoša vai piesliešanās. S. Volts argumentē, ka alianses, kas ir pastāvējušas ilgi (S. Volts min vairāk par trim gadiem), ir bijušas balansējošās alianses, kurās ir vērojams augsts pienākumu līmenis, un alianses ir bijušas vērstas pret apdraudošu lielvaru. Manas darba tēmas ietvaros NATO ir pastāvējusi daudz ilgāk nekā S. Volts ir minējis, tāpat NATO ir izrādījusies balansējoša alianse, kas ir izveidota, lai vērstos pret vienu apdraudošu lielvaru – PSRS. Mūsdienās, kad PSRS jau ir vēsture, NATO daļēji vērstas arī pret Krieviju. Es negribētu apgalvot, ka NATO mērķis ir apkarot Krieviju, drīzāk domāju, ka NATO mērķis ir nepieļaut Krievijas pārtapšanu PSRS, jo alianses spēks ir arī alianses gudrība – kāpēc ļaut Krievijai atkal kļūt par PSRS, ja PSRS sakaušanai vajadzēja 50 gadu? Labāk ir veltīt pūliņus, lai Krieviju padarītu vairāk par savu partneri, jo starp partneriem var pastāvēt dialogs un uzticība.

Ideoloģijas ziņā gribu vēlreiz pieminēt, ka Baltijas valstu integrācijā t.s. Eiro-Atlantiskajās institūcijās ir balstījusies arī uz uzskatu, ka Baltija ir piederējusi Eiropai un demokrātijas režīmiem. Tāpat PSRS okupācija Baltijas valstīs radīja vēlmi attālināties no Krievijas, jo tā saistās ar okupācijas varu. Ideoloģija šeit ir spēlējusi lielu lomu, lai iekļautos NATO. Tikpat labi Baltijas valstis, juzdamas ārkārtīgu tuvību ar Krieviju, varēja integrēties

NVS (Neatkarīgo Valstu Savienība) rindās. Taču tā nenotika.

Kas attiecas uz Grieķiju, tad NATO un, galvenokārt ASV, deva iespējas Grieķijai izvairīties no iespējamās komunistu nākšanas pie varas, kā arī Bulgārijas Komunistiskā režīma iespējamības iekļaut Grieķijas ziemeļu teritorijas savas valsts sastāvā. Varam secināt, ka komunisms Grieķijai ir izrādījies par vienojošu ideoloģiju, taču vienojoša tā ir bijusi kā pretreakcija, kas apvienoja Grieķijas politiskos spēkus antikomunistiskā blokā.

Ārējās palīdzības sakarā gribu minēt, ka ASV ietekme un klāt esamība abos reģionos ir bijusi primāra iekļaušanai NATO. Balkānos pēc 2. Pasaules kara viennozīmīgi jāatzīst, ka ASV klātbūtne nosvēra svaru kausus par labu Grieķijas un Turcijas iestājam NATO. Kas attiecas uz Baltiju, tad es negribētu uzsvērt tikai ASV, kas iegulda ārkārtīgi daudz līdzekļu un pūļu. Tāpat savu artavu ir devušas Skandināvijas valstis (piemēram, Dānija, Somija un Zviedrija).

Pētnieciskās un teorētiskās daļas gaitā svarīgs jautājums, kas ir radies centienos pierādīt hipotēzi ir – Kas tad īsti ir Grieķijas un Latvijas iestāšanās NATO – piesliešanās vai balansēšana? Apgalvojot, ka dalība NATO ir bijusi Grieķijas un Latvijas balansēšana pret draudiem no PSRS un Krievijas, man ir nepieciešami dati, kas uzrādītu vai tā ir bijusi balansēšana, vai piesliešanās.

Teorētiskajā materiālā pievienošanās jau pastāvošai aliansei tiek traktēta kā piesliešanās. Ņemot vērā, ka mana hipotēze apgalvo pretējo, esmu izveidojis tabulu, kuras pamatā izmantošu aritmētisku metodi, grupējot teorētiskos jautājumus un empīriskās atbildes par labu vai sliktu katram pieņēmumam. Rezultātā esmu ieguvis salīdzinošus datus, kurus centīšos aprakstīt.

Tabulā 4.1. „Latvijas un Grieķijas pievienošanās NATO – balansēšana?” (*skatīt Pielikumā*) esmu sagrupējis visus teorētiskajā materiālā esošos jautājumus par iespējām, kad valstis, veidojot alianses, var tikt uzskatītas kā balansējošas draudu atrisinātājas. Šo sadaļu esmu nosaucis par „Teorētisko argumentu balansēšanai”. Atbildot uz teorētisko argumentu, sadaļā „Empīriskā atbilde”, kas izriet no mana darba empīriskās daļas par Latviju un Grieķiju, dodu saīsinātu ieskatu galvenajos vilcienos uz teorētiskajiem pieņēmumiem. Ja attiecīgais arguments sakrīt ar empīrisko atbildi, tad „Apgalvojuma” ailītē atzīmējam „Par”, ja empīriskā atbilde neapstiprina argumentu, tad atzīmējam „Pret”. Tabulas gala ailītē saskaitām katru no atbildēm un atzīmējam alianses veida kopsummu. Tādu pašu sistēmu izmantoju arī Tabulā 4.2. „Latvijas un Grieķijas pievienošanās NATO – piesliešanās?” (*skatīt Pielikumā*), kas arī gala rezultātā sniedz mums ieskatu par alianses veida kopumu.

Lai izdarītu gala secinājumu par to vai manis izvirzītā hipotēze - „Latvijas un Grieķijas pievienošanās NATO ir uzskatāma par valstu centieniem balansēt draudus ar militāra rakstura

alianši, lai rastu risinājumu iespējamam apdraudējumam no kaimiņvalstu puses” ir patiesa vai nē, izmantoju abu iespējamo alianšu veidu salīdzinājumu.

NATO kā balansēšanas alianse abu valstu gadījumā ir izrādījusies 5 „Par” un 2 „Pret”, savukārt NATO kā piesliešanās alianse ir izrādījusies neizšķirta - 4 „Par” un 4 „Pret”. Izmantojot to, ka ja balansēšanas gadījumā teorētiskais arguments nav apstiprināts ar empīrisku atbildi, tad tas nozīmē, ka arguments ir izrādījies nepatiess darba tēmas ietvaros un atbilde „Pret” ir ekvivalenta otras iespējamības – piesliešanās, argumentam „Par”, savukārt, piesliešanās „Pret” kalpo par tādu pašu argumentu „Par” balansēšanas iespējai; ja arguments izrādījies derīgs abiem gadījumiem, atzīmēju kā „Par”, tā „Pret”; ja arguments nav saistošs nevienam no gadījumiem, atzīmējam abas iespējas kā neiespējamās, lietojot svītru. Tātad, saskaitot abu iespēju galarezultātus, secinu, ka balansēšana kā Latvijas un Grieķijas motivācija dalībai NATO ir ieguvusi apstiprinošas atbildes 9 gadījumos no 15 esošajiem. Atbilde par labu Latvijas un Grieķijas dalībai NATO kā piesliešanās aliansei, izrādījušās par labu 6 atbildes no 15. Aprēķinot procentuāli, secinu, ka 60% Latvijas un Grieķijas pievienošanās NATO ir bijusi motivēta kā balansēšana pret draudiem, 40% to varētu interpretēt kā piesliešanos. Šajā sakarā manis izvirzītā hipotēze - „Latvijas un Grieķijas pievienošanās NATO ir uzskatāma par valstu centieniem balansēt draudus ar militāra rakstura alianši, lai rastu risinājumu iespējamam apdraudējumam no kaimiņvalstu puses” ir izrādījusies patiesa un matemātiski pierādīta.

5. NOBEIGUMS

Sava darba nobeigumā gribētu piebilst, ka šī darba izstrādes gaitā esmu centies objektīvi salīdzināt patieso iespējamību starp balansēšanu un piesliešanos. Jāatzīst, ka šis uzdevums nav bijis viegls. Matemātiskā veidā pierādītā hipotēze apliecina, ka darba rezultāti ir blīvi.

Par labu hipotēzes izvirzītajam pieņēmumam, ka Grieķijas un Latvijas motivācija pievienoties NATO ir bijusi draudu balansēšana, liecina daudzi fakti, kurus centos aprakstīt katrai valstij veltītajā nodaļā. Tādi rādītāji, kā finansiālais atbalsts, ideoloģijas un režīmu līdzība starp Latviju un Grieķiju saistībā ar NATO un galvenokārt Amerikas Savienotajām Valstīm liecina, ka valstis NATO ietvaros cenšas integrēties, balstoties uz centieniem rast kopējas iezīmes, kas veicinātu integrāciju un sadarbību. Tāpat Krievijas (arī PSRS) ietekme uz Latvijas un Grieķijas virzību uz NATO ir spēlējusi lielu lomu – apdraudējums, kas ir izrietējis no Maskavas politikas, ir licis abām šīm valstīm censties rast patvērumu pie citām valstīm, kas savā uzvedībā un politikā cenšas ievērot uzmanību un ieturētu attieksmi pret Krieviju.

Ideoloģija, kas ir ietekmējusi notikumus gan Grieķijā, gan Latvijā ir atstājusi paliekošas pēdas. Tieši komunisma dēļ, abas valstis ir ar bažām raudzījušās Krievijas virzienā. Tāpat Krievijas tuvums un agresīvā politika ir likusi uzmanīties no tās iespējamām nākotnes nodomiem. Šajā sakarā NATO uzticības kredīts ir izrādījies daudz augstāks, turklāt alianses mūžs un spēja pielāgoties jauniem izaicinājumiem liecina, ka alianses spējas garantēt drošību ir augstas. Savstarpējā palīdzība alianses ietvaros veiksmīgi ļauj attīstīties tām valstīm, kuras pašu spēkiem nespēj aizstāvēt savas intereses. NATO šajā sakarā ir izrādījusies alianse, kas spēj palīdzēt valstīm pilnveidot savas intereses drošības jomā, ko lieliski pierāda piemērs ar Grieķiju un Latviju, kas dalībai NATO ir bijušas motivētas, lai balansētu savus draudus. Tāpat, salīdzinājumā ar alternatīvām iespējām kā ES/RES, NATO ar koordinējošo lomu ir apliecinājusi to, ka ir galvenais spēlētājs starptautiskajā arēnā. Izvēloties balansēt draudus pret Krieviju (PSRS), NATO ir izrādījusies vienīgā iespējamā iespēja. Alianses mūžs arī liecina, ka alianse ir būvēta uz nopietniem pamatiem un nopietnu draudu priekšā. Šajā gadījumā Latvijas izvēle pievienoties NATO, lai radītu draudu balansu no Krievijas puses ir izrādījies pareizs solis. Grieķijas piemērs apliecina, ka valsts spējas aliānsē pieaug, par ko liecina FYROM bloķēšana NATO paplašināšanās sakarā, lai stiprinātu savas valsts ārpolitiku. Šis piemērs liecina, ka valsts nezaudē savu individualitāti alianses ietvaros un turpina saglabāt primāro skatījumu uz savu interešu samērošanu ar citām alianses dalībvalstīm un alianses kopīgajiem mērķiem. Šajā sakarā nevarētu tikt atbalstītas bažas par valstu suverēna lēnu saplūšanu ar citām valstīm lielizmēra valstu apvienībās. Valstu nacionālā identitāte

saglabājas, turklāt alianšu sastāvā pastāv labi priekšnoteikumi stiprināt savas valstiskās pozīcijas un ietekmēt reģionālo drošību.

6. LITERATŪRAS SARAKSTS

- Žurnāli

1. Alexandres, Alexes. Moslem Minorities in the Balkans. *ELIAMEP*, Athens, 1991, 220 p.;
2. Barchard, David. Turkey's Troubled Prospect. *The World Today*, June 1990 in Valinakis, Yannis, Greece's Security in the Post-Cold War Era, Ebenhausen/Isartal, April 1994, 128 p.;
3. Dokos Thanos. NATO's Mediterranean Dialogue: Prospects and Policy Recommendations. *Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP)*, Athens, May 2003, 127 p.;
4. Valinakis, Yannis, Greece's Security in the Post-Cold War Era, Ebenhausen/Isartal, April 1994, 128 p.;

- Grāmatas

5. Aliboni, Roberto, Joffe, George, Niblock, Tim. *Security Challenges in the Mediterranean Region*, Frank Cass Publishers, London, 1996, 196 p.;
6. Bahcheli, Tozun. *Greek-Turkish Relations Since 1955*, Westview Press Inc, Nashville, 1987, 250 p.;
7. Chipman, John, ed. *NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges*, Routledge, London & New York, 1988, 412 p.;
8. Clogg, Richard. *Parties and Elections in Greece*, Duke University Press, North Carolina, 1987, 268 p.;
9. Couloumbis, Theodore. *The Greek Junta Phenomenon*, Pella Publishers, New York, 2004, 343 p.;
10. Couloumbis, Theodore. *The United States Relations with Greece and Turkey*, Praeger Publishers, New York, 1983, 256 p.;
11. Gilpin, Robert. *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, 1981, 288 p.;
12. Greiss, Imanuel. *German Foreign Policy 1871-1914*, Routledge, London, 1979, 259 p.;
13. Holsti, Ole, Hopmann, Terrence P., Sullivan, John D. *Unity and Disintegration in International Alliances*, Interscience, New York, 1973, 293 p.;
14. Howard, Michael. *War in European History*, Oxford University Press, Oxford New York, 1976, 270 p.;

15. Jackson, Robert, Sorensen, George. *Introduction to International Relations, Theories and Approaches*, Oxford University Press, Oxford New York, 2007, 342 p.;
16. Kaophos, Euangelos. *Nationalism and Communism in Macedonia: Civil Conflict, Politics of Mutation, National Identity*, Aristide D. Caratzas/Melissa Publishers, Thessaloniki, 1993, 336 p.;
17. Keohane, Robert, O., Nye, Joseph, S., Hoffman, Stanley, eds. *After the Cold War. International Institutions and State Strategies in Europe, 1989-1991*, Harvard University Press, 1993, 481 p.;
18. Kissinger, Henry A. *White House Years 1968-72*, Weidenfeld & Nicholson, London, 1979, 1521 p.;
19. Legg, Keith. *Politics in Modern Greece*, Stanford University Press, Stanford, 1970, 380 p.;
20. Macridis, Roy. *Greek Politics at a Crossroads – What Kind of Socialism?*, Hoover Institution Press, Standford, 1984, 72 p.;
21. Morgenthau, Hans J., Thompson, Kenneth, W. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Piece*, Alfred A. Knopf, New York, 1960, 650 p.;
22. Morgenthau, Hans J., Wolfers, Arnold, ed. *Alliances in Theory and Practice, Alliance Policy in the Cold War*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1959, 328 p.;
23. Papisotiriou, Harry. *American Political System and it's Foreign Policy: 1945-2002*, Piotita Publishers, Athens, 2003, 444 p.;
24. Penniman, Howard. *Greece At the Polls*, American Enterprise Institute Press, Washington DC, 1981, 220 p.;
25. Schroeder, Paul W. *Axis Alliance and Japanese-American Relations 1941*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1958, 258 p.;
26. Smoke, Richard. *War: Controlling Escalation*, Harward University Press, 1977, 448 p.;
27. Snyder, Glenn H. *Alliance Politics*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1997, 414 p.;
28. Veremis, Thanos. *Greek Security: Issues and Politics*, Adelphi Papers, London: The International Institute for Strategic Studies, 1982, p. 42 p.;
29. Veremis, Thanos. *Greeks and Turks in War and Peace*, News Publications, Athens, 2007, 288 p.;
30. Walt, Stephen M. *Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1987, 321 p.;

31. Waltz, Kenneth N. *Theory of International Politics*, McGraw-Hill Publishing Company, New York, 1979, 252 p.;

– **Raksti grāmatās**

32. Coufoudakis, Van, Chipman, John, ed., *Greek-Turkish Relations, 1973-1983*, in *NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges*, Routledge, London & New York, 1988, 412 p.;

33. Couloumbis, Theodore, Anagnostakis, Manolis, Iatrides, John, ed., *American Attitudes toward the Political System of Postwar Greece*, in *Greek American Relations*, Pella Publishers, New York, 2000, p. 263 p.;

34. Dingman, Roger V., Lauren, Gordon, P., ed., *Theories of, and Approaches to Alliance Politics*, in *Diplomacy: New Approaches in Theory, History and Policy*, Free Press, New York, 1979, 286 p.;

35. *Enhancing Alliance Collective Security; Shared Roles, Risks and Responsibilities in the Alliance*, Report by NATO Defence Planning Committee, Brussels, December 1988, p.13-50, publicēts Valinakis, Yannis, *Greece's Security in the Post-Cold War Era*, Ebenhausen/Isartal, April 1994, 128 p.;

36. Fatouros, Arghyrios, Iatrides, John, ed., *Building Formal Structures of Penetration, in Greece in the 1940's*, University Press of New England, London, 1982, 450 p.;

37. Goldbloom, Maurice, Clogg, Richard, Yannopoulos, George, eds., *United States Policy in Post-War Greece*, in *Greece Under Military Rule*, Secker and Warburg, London, 1972, 288 p.;

38. Haab, Mare, Hansen, Birthe, Heurlin, Bertel, eds., *Potentials and vulnerabilities of the Baltic states*, in *The Baltic States in World Politics*, RoutledgeCurzon, 1998, 188 p.;

39. Herd, Graeme, Henderson, Karen, ed., *The Baltic states and EU enlargement*, in *Back to Europe: Central and Eastern Europe and the European Union*, UCL Press, London, 1999, p. 307 p.;

40. Lachica, Eduardo, Chipman, John, ed., *U.S. Troubles with Greece Prompt Closer Turkish Ties*, in *NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges*, Routledge, London & New York, 1988, 412 p.;

41. Larnabee, Stephen, *Balkan Security*, pp. 23-71, in *Southern Europe and the Mediterranean*, Routledge, London&New York, *The Adelphi Papers*, 2006, 589 p.;

42. MacDonald, Robert, Kohler, Beate, ed., *Greece After PASOK's Victory*, in *Political Forces in Spain, Greece and Portugal*, Butterworth, London, 1982, 281 p.;

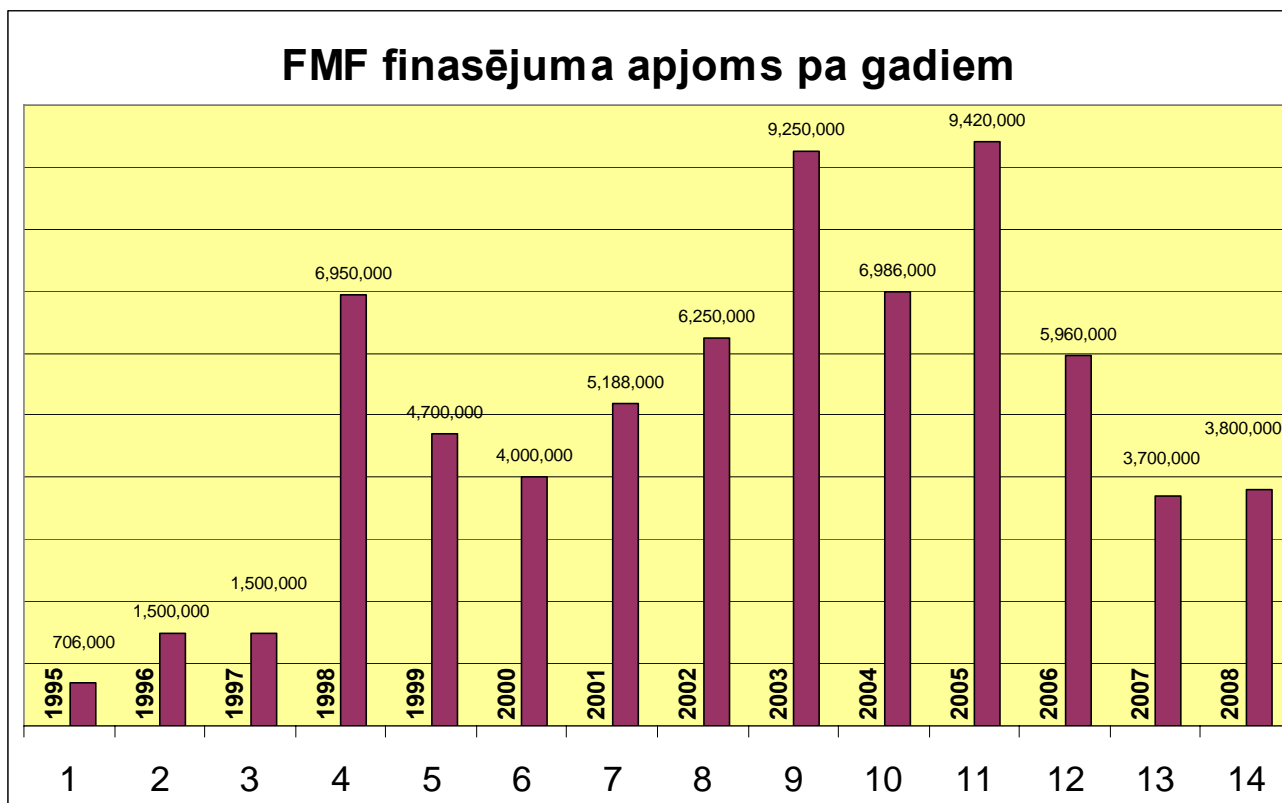
43. McDonald, Robert, The Problem of Cyprus, pp.403-501, in Southern Europe and the Mediterranean, Routledge, London&New York, The Adelphi Papers, 2006, 589 p.;
44. Reagan, R., „The New York Times”, April 28, 1983, p. A12, publicēts: Walt, Stephen M., Origins of Alliances, Cornell University Press, Ithaca and London, 1987, 321 p.;
45. Thouscalas, Constantine, Iatrides, John, ed., The Ideological Impact of the Civil War, in Greece in the 1940's, University Press of New England, London, 1982, 450 p.;
46. Van Ham, Peter, Hansen, Birthe, Heurlin, Bertel, eds., The Baltic States and Europe, in The Baltic States in World Politics, RoutledgeCurzon, 1998, 188 p.;
47. Veremis, Thanos, Greek Security: Issues and Politics, pp. 115-161, in Southern Europe and the Mediterranean, Routledge, London&New York, The Adelphi Papers, 2006, 589 p.;

- **Elektroniskie informācijas avoti**

48. Croft, Stuart, Guaranteeing Europe's Security? Enlarging NATO Again, in International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 78, No. 1. (Jan., 2002), pp. 97-114, atrodams – www.jstor.com, pēdējo reizi apskatīts 25.02.2008;
49. Grieķijas valsts profils ASV Valsts departamenta mājas lapā - <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3395.htm#relations>, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2008;
50. Informācija par Krievijas Bruņoto spēku raķetēm - <http://www.militaryphotos.net/forums/archive/index.php/t-45439.html>, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2008;
51. Kramer, Mark, NATO, the Baltic States and Russia: A Framework for Sustainable Enlargement, in International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 78, No. 4. (Oct., 2002), pp. 731-756, atrodams – www.jstor.com, pēdējo reizi apskatīts 25.02.2008;
52. Latvijas Bruņoto spēku statistika Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas mājas lapā - <http://www.mod.gov.lv/Nacionalie%20brunotie%20speki/NBS%20Struktura.aspx>, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2005;
53. Latvijas un NATO sadarbības pamatfakti NATO mājas lapā - <http://www.nato.int/invitees2004/latvia/chronology.htm>, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2008;

54. Lēmums par NATO paplašināšanos 2002.gada Prāgas samitā - <http://www.mfa.gov.lv/en/security/4494/4509/4510/>, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2008;
55. LR Ārlietu ministra I.Bērziņa uzruna Latvijas Universitātē 2000.gada 4.februārī, atrodams - <http://www.latvija.ie/lv/Jaunumi/Runas/2000/feb/2625/?print=on>, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2008;
56. Maršala plāna pamata fakti ASV Kongresa bibliotēkas mājas lapā - <http://www.loc.gov/exhibits/marshall/mars.html>, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2008;
57. Modelski, George, The study of Alliances: A Review, in Journal of Conflict Resolution, vol. 7, Princeton University Press, December 1963, 769-776 p., atrodams - <http://jcr.sagepub.com/content/vol7/issue4/>, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2008;
58. NATO statūti, <http://www.nato.int/docu/basicxt/treaty.htm>, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2008;
59. Pamata fakti par Rietumeiropas Savienību - <http://www.weu.int/>, sadaļā „Origins of WEU”, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2008;
60. Partnerība mieram (Partnership for Peace), NATO mājas lapā - <http://www.nato.int/issues/pfp/off-text.html>, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2008;
61. Rietumeiropas Savienības dalībvalstis - <http://www.weu.int/>, sadaļā „Delegations”, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2008;
62. Shenon, Philip, US says Baltic nations "not ready" for NATO membership, in New York Times, 28 Sept. 1996, p. A7, in Mark Kramer, NATO, the Baltic States and Russia: A Framework for Sustainable Enlargement, in International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 78, No. 4. (Oct., 2002), pp. 731-756, atrodams – www.jstor.com, pēdējo reizi apskatīts 25.02.2008;
63. Turcijas armijas dati <http://www.nato.int/turkey/turkey2.htm>, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2008;
64. Vilpisauskas, Ramunas, Baltic States Membership in WEU and NATO: Links, Problems, Perspectives, Vilnius University, Institute of International Relations and Political Science, June 2000, 38 p.; atrodams – <http://www.nato.int/acad/fellow/98-00/vilpisauskas.pdf>, pēdējo reizi apskatīts 18.05.2008;

7. PIELIKUMI

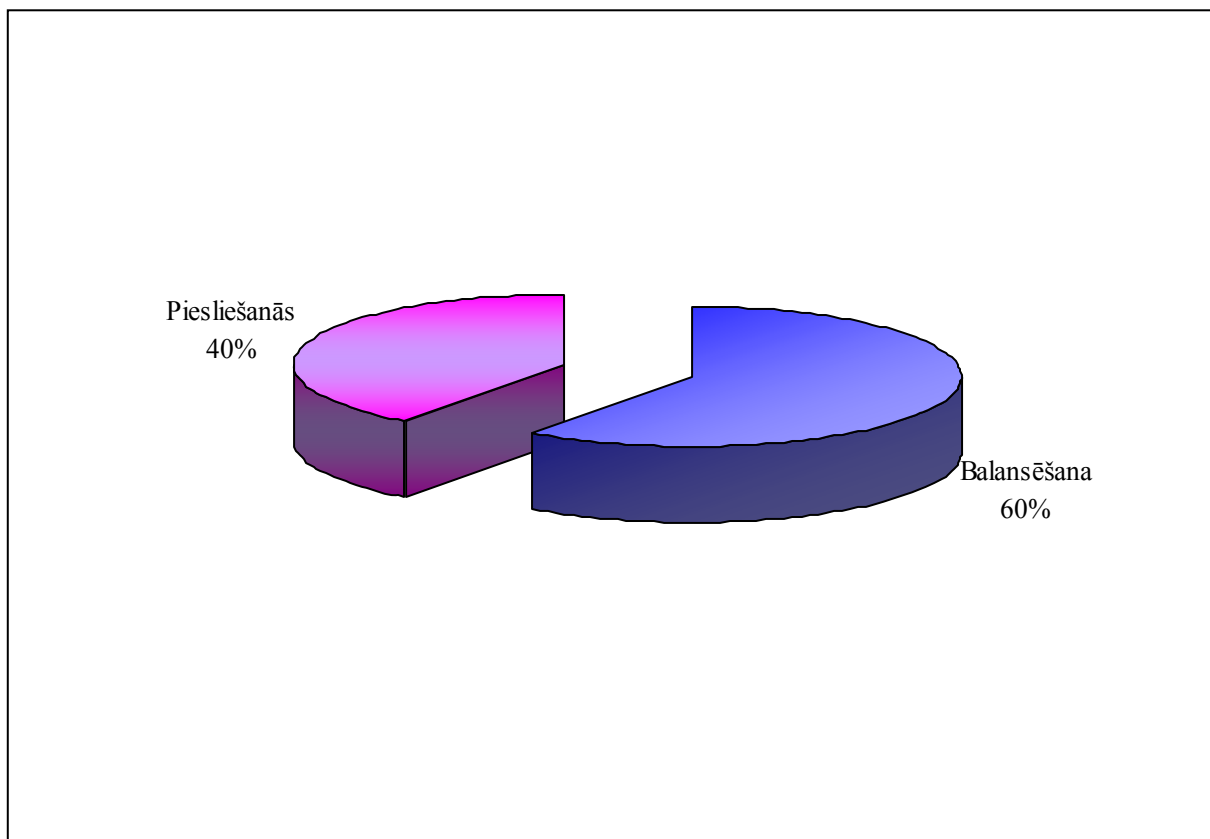
Avots: ASV militārie izdevumi FMF (Foreign Military Financing) programmas ietvaros

N.p.k.	Teorētiskais arguments par balansēšanu	Empīriskā atbilde	Apgalvojums	
			Par	Pret
1.	Valstis cenšas balansēt ārējos draudus apvienojoties ar citām valstīm, kuras jūt tādu pašu apdraudējumu.	Krievijas/PSRS draudu priekšā Grieķija un Latvija ir apvienojusies ar NATO.	X	
2.	Jo varenāka ir valsts varas ietekme, jo lielāks pamats, ka citas valstis apvienosies pret to.	Krievijas/PSRS ietekme likusi abām valstīm censties attālināties no tās. Ideoloģijas dēļ, priekšroka dota NATO, jo teorētiski ASV ietekme NATO arī varētu valstis atgrūst.	X	
3.	Ģeogrāfiskais novietojums nosaka valsts politiku aliansēs. Jo tuvāk valsts atrodas ietekmīgai valstij, jo mazāka ir tās vēlme apvienoties pret to. Drīzāk šī apvienošanās notiks, ja abas valstis šķirs trešā valsts.	Latvijas un Grieķijas ģeogrāfiskais tuvums ir pamats, lai valstis pieslietos PSRS/Krievijai. Grieķijas gadījumā jāņem vērā draudi no kaimiņvalsts Bulgārijas (labs piemērs ir Somija, kas šī iemesla pēc neiestājās NATO).		X
4.	Jo lielākas iespējas kādai valstij izpausties nospiedošas politikas veidā, jo lielāka tendence mazajām valstīm apvienoties pret to.	PSRS/Krievijas politika izrādījusies nospiedošāka nekā ASV/NATO.	X	
5.	Jo agresīvāk valstis ir noskaņotas, jo vairāk citas valstis vēlas norobežoties un apvienoties pret to.	PSRS/Krievijas attieksme pret Latviju un Grieķiju ir bijusi daudz agresīvāka nekā ASV/NATO.	X	
6.	Kara laika alianses vienmēr izjūk, kad pretinieks ir sakauts.	NATO ir pēckara alianse, arguments nav saistošs.	-	-
7.	Mazas valstis balansēs citas mazas valstis, jo tad, kad patiešām kāda liela valsts to apdraudēs, mazās valstis visticamāk sadarbosies ar draudu valsti.	Lielvalsts PSRS/Krievijas apdraudējuma gadījumā, Latvijai un Grieķijai teorētiski būtu jāpieslienas.		X
8.	Jo lielāka ir iespēja, ka citas valstis veidos aliansi un palīdzēs, jo lielāka iespēja balansēšanai.	NATO kā alianse ir daudzskaitlīga, garantijas uz palīdzību ir augstākas.	X	
KOPĒJĀ SUMMA			5	2

N.p.k.	Teorētiskais arguments par piesliešanos	Empīriskā atbilde	Apgalvojums	
			Par	Pret
1.	Valstis, saskaroties ar ārēju apdraudējumu, apvienosies ar visstiprāko valsti.	PSRS/Krievijas apdraudējuma priekšā, Latvijai un Grieķijai būtu jāpieslienas spēcīgākajam spēlētājam – NATO.	X	
2.	Jo lielāka valsts ietekme, jo vairāk alianses partneru varētu rasties.	NATO daudzskaitlīgums var nozīmēt, ka valstis gribētu pieslieties aliansei.	X	
3.	Jo tuvāk ir varena valsts, jo lielāka iespēja, ka kaimiņvalstis nolems apvienoties ar to.	PSRS/Krievijas tuvums liktu Latvijai un Grieķijai apvienoties ar to (ideoloģijas un vēsturiskā ietekme abas valstis ir atturējusi no šāda soļa).		X
4.	Jo agresīvāku politiku valsts veido, jo mazāk citas valstis vēlas pret to apvienoties.	PSRS/Krievijas agresivitāte Eiropā varētu teorētiski atturēt abas valstis apvienoties pret to (Somijas piemērs). Ideoloģisko iemeslu dēļ valstis ir uzticējušās NATO.		X
5.	Alianses, kas apvienojas pret apdraudošu valsti visticamāk pajuks, kad draudi tiešām būs nopietni.	Aukstā kara ietvaros NATO/ASV ir veiksmīgi radījušas pretspēku un uzvarējušas, alianses uzticība ir augsta (Grieķijas gadījums ir balansēšana, Latvijai – piesliešanās uzvarētājam).	X	X
6.	Jo lielāka iespēja, ka kara stāvoklī kāda valsts uzvarēs, jo lielāka iespēja, ka citas valstis pievienosies tai, lai baudītu uzvaras laurus.	NATO, PSRS, Krievija nekad savā starpā nav izvērsušas karadarbību. NATO spēja uzvarēt PSRS ir viens no motīviem Latvijai pieslieties.	X	
7.	S. Volts ir secinājis, ka piesliešanās aliansei pastāv ne ilgāk par trim gadiem.	NATO spējas pastāvēt kopš 1949.gada, liecina, ka aliansei ir balansēšanas raksturs.		X
KOPĒJĀ SUMMA			4	4

Balansēšanas un Piesliešanās procentuālais sadalījums Latvijas un Grieķijas motivācijā iestāties NATO

8.1. tabula

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs „Mazo valstu dalība aliansēs. Latvijas un Grieķijas darbība NATO ietvaros” izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Jānis Krops

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: lektors Toms Rostoks

Recenzents: M. pol. zin., LU SZF lektore Ramona Petrika

Darbs iesniegts Politikas zinātnes nodaļā

Metodiķe: Anete Penka

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

Komisijas sekretāre:

BAKALaura DARBS AIZSTĀVĒTS

2008. gada “ _____ ” _____

ar atzīmi _____

Protokols Nr. _____